

У нумары:

Новыя аўтары —
нечакана

Вынікі конкурсу сцэнарыяў
на лепшы мастацкі фільм па тэме
«Моладзь. Сям'я. Грамадства».

Стар. 2

Мультымедыяная
скарбніца Беларусі

Распачата стварэнне
нацыянальнай сістэмы
электроннага кнігавыдання.

Стар. 4

Пісьменнікі асвойваюць
Інтэрнет

Хто ж з айчынных літаратараў
мае свой сайт?

Стар. 5

Вайна і мір
Дамініка Радзівіла

Слова пра апошняга афіцыйнага
прадстаўніка роду Радзівілаў.

Стар. 11

«Аўцюкоўскія
шуры-муры»

Самыя свежыя аўцюкоўскія
анекдоты з новай кнігі
Уладзіміра Ліпскага.

Стар. 13

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных
падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс —
63856

Ведамасная
падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс —
638562

Індывідуальная льготная падпіска для
настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц
— 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб.
Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім —
падпішыцеся на «ЛіМ»!

Аўцюкоўскае свята на гумар багата

8—9 жніўня ў знакамітых палескіх вёсках Малья, Вялікія Аўцюкі і ў г. Калінкавічы пройдзе VI Усебеларускі фестываль народнага гумару. Ён можа стаць на гэты раз міжнародным святам, бо ўдзел у ім маюць намер прыняць дэлегацыі гумарыстаў з Расіі і Украіны.

На незвычайнае відовішча можна прабіцца рознымі шляхамі. Можна туды даяхаць машынамі, цягніком, маршруткамі, на вараных, веласіпедзі і матацыкламі. Робіць туды рэгулярны рэйс, адзін у два гады, спецыяльны верталёт. Але на яго білетаў няма. Усе месцы занялі члены журы і аргкамітэта. Ім ужо выдадзены запрашалынікі і памперсы.

Тых, хто даедзе да фестывалю, чакае дужа цікавая праграма.

У першы дзень можна быць сведкам і ўдзельнікам адкрыцця помніка Каласку і Калінцы. Ва ўрачыстай цырымоніі прымуць удзел усе найўняыя аўцюкоўцы, старыя і малыя, моцныя і не вельмі спрытныя, але ўсе гумарныя і жартаўлівыя. Кажуць, некаторыя з іх прыйдуць да таго помніка з усёй сваёй жывёнастаі — сабакамі, катані, козамі, гусакамі, коньмі, цяліцамі. Там жа, прылюдна, з удзелам буслоў, сарок і вераб'ёў адбудзецца адкрыццё шыльды, дзе ў хуткім часе ўзнікне Аўцюкоўскі музей гумару з мясцовай карчмой, пяцізоркавай начлежкай, млынцом ветраком, кузняй ды цэлым слянянскім падвор'ем.

Пасля гэтых цырымоній усе госці, творчыя калектывы абласцей і Мінска, пачнуць швэндэцца па хатах і маёнках у Мальях і Вялікіх Аўцюках. Гаспадары будуць дэманстраваць сваю гасціннасць, сваё ўмельства ў народных промыслах, сваю мудрасць і даціннасць, а журы стане ацэньваць іх майстэрства ды дзяліць каштоўныя прызы.

Гуляне ў вёсках, якое плануецца да апоўначы, называецца «Скокі да ўпаду і смех да слёз». Закончыцца яно феерверкам грандыёзным — для Аўцюкоў сур'езным.

На другі дзень свята пераносіцца ў Калінкавічы. Цэнтр горада, яго парк і прылягаючыя вуліцы расквітаюцца ўсімі колерамі вясёлкі. На мінулым фестывалі ў гэты дзень гулялі трыццаць тысяч чалавек. Думаю, аніякае жнівеньскае надвор'е не сапсуе на-

строй і сёлетнім удзельнікам свята. А іх чакаецца ўдвая болей!

Усе на свята будуць прапушчаны праз аўцюкоўскую млыню. Там ад вас запатрабуюць свежы, прыстойны анекдот альбо грошы. У парку вы зможаце стаць удзельнікам прэзентацыі кнігі «Аўцюкоўскія шуры-муры», аглядзець выстаўку гумарыстычных газет, выстаўку печаных скульптур па матывах народных і аўтарскіх баек, пабываць у «Аўцюкоўскім запарку», гарадку «Мёд і здароўе», паўдзельнічаць у латарэі сельскагаспадарчай жывёнастаі і выйграць пёўнятапуна ці курачку-нясушкі, парася ці нават цяля. Там вас можа «зняць» шаржыст-менталіст. Калі пашантуе, пакаштуеце каля аўцюкоўскага бульбуляра прышак — на дурняк, пап'яце аўцюкоўскую юшачку за мілую душачку, будзеце сведкамі смешнай рыбалкі, сапраўднага піўнога шоу «Восьмае на свеце дзіва — гэта Рэчпыцкае піва». Паглядзіце, як пёўні б'юцца, а куры смяюцца, бег да парасячага віску. Дзівам стане футбольны матч паміж аўцюкоўскімі жанчынамі і калінкавіцкімі мужчынамі «Мяч ганяць — не мякі цягаць».

Эпіцэнтр фестывалю — тры конкурсныя сцэны. На адной з іх адбудзецца ўрачысты абрад «Радзіны па-аўцюкоўску» — з бабінай кашай, кугаканнем немаўляці, падарункамі і пажаданкамі ад усіх дэлегацый свята.

Народжанае і ахрышчанае дзіця фестывалю вядзе сваіх аднагодкаў і крыху старэйшых сяброў на цэнтральную плошчу горада. Там адбудзецца конкурсная праграма ўсіх дзіцячых калектываў, якія прымаюць удзел у фестывалі гумару.

На другой пляцоўцы адбудуцца гульнёва-забаўляльныя праграмы.

На галоўнай сцэне фестывалю ўсе творчыя каманды будуць спаборнічаць у намінацыях: тэатр мініяцюр, прыпеўкі, жарты і анекдоты. Тут жа адбудзецца гумарыстычны

чатырохбой паміж жартаўнікамі з аўцюкоўскіх вёсак, з вёскі Спорава (Бярозаўскі раён), вёскі Баянічы (Лобанскі раён), вёскі Дубіна (Валожынскі раён).

Вечарам у цэнтры горада ладзіцца вялікі гала-канцэрт з удзелам пераможцаў фестывалю і ганаровых гасцей — прафесійных майстроў эстрады. Краіна даведаецца пра лепшых народных гумарыстаў. Ім рыхтуюцца аўцюкоўскія ўзнагароды.

Закончыцца фестываль святочным салютам і начной дыскатэкай «Скачунь сёння да зары польку нават камары».

Прыязджайце, прыходзіце, сябры, на вясёлае свята. Паверце паэту Міколу Маляўку, які аднойчы пабываў там:

Да Аўцюкоў, як цень,
Хадзіў я ў вечнай скрусе,
А там пацёрся гзень —
І цэлы год смяюся.

Даўно і я паверыў, што смех — дар Бо-
жы.

Смяюцца ўсе, але кожны па-свойму. Адзін смяецца, каб яго не чулі. Другі — на ўсю іванаўскую.

Адзін — як парася свянцонае, другі —
як з гары едучы.

Смяецца рачная вага з балота,
што яно зыбаецца.

Смяецца кацёл з гаршка, бо ён чорны.

Але ж смех не арэх — зуб не луціць.
Пасмяяцца — не пакалечыць. Ведаю адно:
лепш жартаваць, чым гараваць.

Дык давайце, сябры, вяселіцца, як гэта ўмеюць рабіць мае землякі-аўцюкоўцы. Іх дасціпныя жарты, анекдоты, падколкі, прыпеўкі, вясельныя байкі, увесь гэты фальклор вельмі кранае душу кожнага чалавека. Кранае, бо аўцюкоўскі гумар народны, а не прыдумань, не высмактаны з пальца, таму і мудры, смешны, павучальны.

Запрашаю ўсіх вясельных людзей у госці да аўцюкоўцаў.

Уладзімір ЛІПСКІ,
старшыня журы Усебеларускіх
фестывалаў народнага гумару,
ганаровы грамадзянін
Калінкавіцкага раёна,
лаўрэат Дзяржаўнай літаратурнай
прэміі Беларусі.

Барысаў запрашае

23 ліпеня прайшло пасяджэнне Аргкамітэта па падрыхтоўцы правядзення Дня беларускага пісьменства. Сёлета свята пройдзе 7 верасня ў Барысаве.

— Дзень беларускага пісьменства — гэта свята кнігі. Таму ўжо традыцыйна будучы прадстаўлены шырокаму колу старадрукаў, — адзначыў намеснік міністра інфармацыі Ігар Лапшэнак.

Нароўні са старадрукамі пакажуць і найлепшыя асобнікі сучаснага кнігавыдання. Паўстане "гардак" сродкаў масавай інфармацыі, экспазіцыя якога адлюструе, між іншым, і 90-гаддзе сістэмы распаўсюджвання Белсаюздруку. Пройдуць таксама кніжныя выстаўкі. Іх пастараюцца размясціць побач з пляцоўкамі, дзе выступіць беларускія пісьменнікі. На месцы можна будзе набыць кнігу і атрымаць аўтограф.

Сёлетняе свята будзе 15-м па ліку. Таму ва ўрачыстасях прымуць удзел дванаццаць гарадоў, якія раней былі сталіцамі Дня беларускага пісьменства. На асобных пляцоўках гэтыя гарады будучы дэманстраваць свае творчыя здабыткі. Старшыня аргкамітэта Аляксандр Косінец прапанаваў у гонар юбілейнага свята закласці Алею беларускага пісьменства, на якой можна прадставіць геральдыку кожнага з дванаццаці гарадоў. А яшчэ тут можа паўстаць невялікі помнік у выглядзе разгорнутай кнігі.

Напярэдадні свята з беларускай сталіцы стартуе навукова-творчая экспедыцыя "Дарога да святыхняў". Шлях экспедыцыі пройдзе праз манастыры і храмы Міншчыны, праз установы культуры. У Мінску пройдзе "круглы стол" на тэму "Мастацкі пераклад як шлях адзін да аднаго. Славянскі вектар" з удзелам замежных пісьменнікаў. Арганізуюць "круглы стол" РВУ "Літаратура і Мастацтва". А ў Барысаве адбудзецца навукова-практычная канферэнцыя.

Непасрэдна 7 верасня кожны зможа выбраць для сябе тое мерапрыемства, якое яму бліжэй.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Нараджэнне традыцыі

У святочныя ліпеньскія дні, калі над Віцебскам распусціліся пялёсткі фестывальных васількоў, у Музеі-сядзібе І. Рэпіна "Здраўнева" адбылася сустрэча віцебскіх пісьменнікаў са студэнтамі філалагічнага факультэта ВДУ імя П. М. Машэрава.

У паэтычнай гасцёўні сабраліся пачынаючыя паэты, каб падзяліцца сваімі творчымі здабыткамі і планами з членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Лаўрэат Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Сімяона Полацкага, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СПБ Тамара Краснова-Гусачэнка, дзіцячая пісьменніца Майна Бабарыка, паэты Мікалай Намеснік і Алена Крыклівец, якая, дарэчы, працуе ва ўніверсітэце, цёпла сустрэлі паэтычныя выступленні і аўтарскія песні ў выкананні студэнтаў, адзначыўшы іх непасрэднасцю. А потым віцебскія пісьменнікі чыталі свае вершы.

Такія сустрэчы тут, у "Здраўнева", дзе жыў і тварыў вялікі рускі мастак Ілья Рэпін, вырашылі праводзіць штогод абавязкова ў фестывальныя дні "Славянскага базару ў Віцебску", бо гэты міжнародны форум натхняе да адкрыцця талентаў, якія ёсць у кожнага чалавека. Так нарадзілася традыцыя, якая будзе працягвацца.

Валянціна АЛЕЙНІКАВА, рэфэрэнт Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

Памяць Крупшчыны

17 ліпеня 2008 года ў дзень утварэння Крупскага раёна прайшла прэзентацыя кнігі-летатісу "Памяць. Яны праславілі Крупшчыну". Гэта дзень яшчэ і 84-ы год нараджэння раёна, а таму ў актавай зале раённага Цэнтра дзіцячай творчасці сабраліся ўсе, хто дапамагаў у стварэнні гэтага выдання.

Гэта падзея была таксама прылучана да юбілею Міншчыны, якая сёлета святкуе 70-гаддзе. У выданне ўключаны новыя звесткі аб Крупшчыне ад старажытных часоў да нашых дзён. Кніга грунтуецца на дакументах і матэрыялах з архіваў, музеяў, публікацыях з друкаваных крыніц, звестках, атрыманых у гутарках з людзьмі. У нарысах, артыкулах, успамінах раскажваецца пра найбольш цікавыя падзеі ў жыцці раёна. Значная частка хронікі прысвечана падзеям перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Прыводзяцца спісы землякоў, узнагароджаных баявымі ордэнамі і медалямі, а таксама воінаў Чырвонай Арміі, партызан, падпольшчыкаў, мірных жыхароў, якія загінулі ў гады вайны.

У кнізе змешчаны біяграфіі людзей, якія праславілі свой край працай, талентамі, мацігерайна, а таксама воінаў-інтэрнацыяналістаў, якія выконвалі свой абавязак у мірны час за мяжой Радзімы. Асобны раздзел раскрывае матэрыяльную і духоўную спадчыну Крупшчыны — біяграфіі паэтаў, мастакоў, спартсменаў, артыкулы пра карцінную галерэю, краязнаўчы музей — усё гэта напоўніла

выданне цікавымі звесткамі. У кнізе змешчана больш тысячы фотаздымкаў. Над кнігай працавалі супрацоўнікі выдавецтва "БелЭн", а таму зроблена яна па класічным прынтцыпе энцыклапедычнага даведніка. Аформлена мастаком Вячаславам Паўлаўцом.

Крупскі раён — радзіма касманаўта Уладзіміра Кавалёнка, які кожны год прыязджае сюды на свята вызва-

лення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Заслужаны майстар спорту Беларусі (1994), шматкратная чэмпіёнка свету па грэблі, якую ў свеце называюць яшчэ Кацярынай другой за яе поспехі — Кацярына Карстэн (Хадатовіч), Герой Савецкага Саюза, кандыдат філасофскіх навук Мікалай Зайцаў — усе яны з'яўляюцца ганаровымі грамадзянамі г. Крупкі.

На прэзентацыю кнігі прыехалі пачэсныя госці з сталіцы — міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь, старшыня Рэспубліканскага аб'яднання "Белая Русь" А. М. Радзькоў, старшыня Мінскага абласнога Савета дэпутатаў С. М. Герасімовіч, начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы Міннаблвыканкама Т. В. Дзедуш, літаратурны рэдактар кнігі Г. А. Фатыхава.

Крупскі раён першым выдаў энцыклапедычны том свайго раёна. Але адразу ж пасля свята, аўтар-складальнік выданняў Дзмітрый Хромчанка пачынае збор новых матэрыялаў...

Галія ФАТЫХАВА

На здымку: стваральнікі кнігі "Памяць. Яны праславілі Крупшчыну" з гасцямі і кіраўнікамі раёна.

Фота Аляксандра Будзько

Паэтычная вандроўка

Дзень быў асаблівы. У падарожжа да мясцін знакамітага нацыянальнага паэта Францішка Багушэвіча накіраваліся члены Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і аматары сапраўднай літаратуры і прыгожага паэтычнага слова.

...Вось і Кушлянская сядзіба Багушэвіча. Мы крочым па алеі, з левага боку якой буйнеюць садовыя кветкі і растуць старыя акацыі. Насупраць драўлянай сядзібы чырванеюць ружы. Побач шапацяць вязы, кожны з якіх ужо даўно адзначыў свой стогадовы юбілей. Экскурсавод — а ім быў паэт і дырэктар му-

зея Аляксандр Жамойцін — адчыніў дзверы і мы адчулі подых гісторыі, подых даўніны: разглядалі старыя здымкі Багушэвіча, копіі лістоў і яго аўтографаў, уласныя рэчы, якія належалі сям'і паэта. Заходзілі ў кабінет паэта, у яго гасцёўню, крамлі разгорнутую на сталае старую кнігу, крэслы... Напрыканцы свайго расповеда Аляксандр Пятровіч сыграў нам на жалейцы. Слухаючы мелодыю светлай журбы, павольна аглядалі выявы на сценах: бронзавы барэльеф з прыгажуняй над забітым паўстанцам. Сялянскія дзеці і маладзіца над калыскай немаўляці; сумныя кушыянскія пейзажы і акварэлі.

Гродзенскія паэты Б. Ермашкевіч, Л. Кебіч, А. Нікіпорчык, М. Цітарчук пакінулі ў падарунак музею свае кнігі. Госці наведаліся да каменя Ф. Багушэвіча, пад якім паэт хаваў свае творы. Лагічным пунктам паэтычнай вандроўкі сталася наведванне пісьменнікамі летняга дзіцячага лагера "Арлёнак" у Сасноўцы, а таксама старажытнага Крэва — вёскі ў Сморгонскім раёне, сталіцы колішняга Крэўскага княства.

Марыя ЦІТАРЧУК г. Гродна

На здымку: на сядзібе Ф. Багушэвіча.

Фота Браніслава Ермашкевіча

Новыя аўтары — нечакана

Нядаўна адбылося падвядзенне вынікаў конкурсу літаратурных сцэнарыяў на лепшы мастацкі фільм па тэме «Моладзь. Сям'я. Грамадства». Па даручэнні Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнкі конкурс быў аб'яўлены і праведзены Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм».

Арганізатары конкурсу ставілі адразу некалькі мэт, у прыватнасці: выкарыстанне найбольш шырокіх магчымасцей сумеснай вытворчасці фільмаў з беларускімі тэлекампаніямі; пошук і падтрымка маладых таленавітых кінематаграфістаў; разнабаковы разгляд сацыяльна значных тэм; пошук новых арыгінальных сцэнарыяў поўнаметражных мастацкіх фільмаў; павышэнне мастацкага ўзроўню і канкурэнтнай здольнасці фільмаў і інш.

Праводзіўся конкурс з 3 сакавіка па 1 ліпеня. У будынку кінастудыі «Беларусьфільм» адбылося падвядзенне вынікаў конкурсу і аб'яўленне пераможцаў. Для ўдзелу ў конкурсе было прадстаўлена 106 (!) літаратурных сцэнарыяў мастацкіх фільмаў. Першую прэмію ніхто не атрымаў. Другую прэмію — сцэнарый мастацкага фільма «Кветкі жыцця» ў жанры меладрамы, які напісала Людміла Анісковіч з Талочына. Трэцюю — падзялілі паміж сабой два сцэнарыі: «Кавардак» у жанры навагодняй камедыі (Алена Кузнецова і Святлана Шымко з Гомеля) і «Усе, што нам патрэбна» ў жанры навагодняй меладрамы, аўтар Ігар Тароцька.

Да ўдзелу ў намінацыі «Шанс» дапускаліся аўтары ўзростам да трыццаці аднаго года. Атрымалі прэміі тры сцэнарыі: «Пад музыка Вівальды» (Алена Беланожка, Гомель), «Першакурснікі» (Ганна Лузан, Мінск) і «Каманда» (Юля Зязюліна, Барысаў і Юля Леня, Полацк).

Пасля ўручэння прэміяў былі прадэманстраваны прэзентацыйныя ролікі да мастацкіх фільмаў, што будучы зацвержаны ў гэтым годзе. Затым адбылася прэс-канферэнцыя, якую правялі з журналістамі генеральны дырэктар Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Зямяталін, галоўны рэдактар кінастудыі Наталія Сляжко і рэдактар Марыя Савельева.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Астравы Валерыя Кастручына

Кнігай "Чудесные острова" Валерыя Кастручына (на рускай мове) РВУ "Літаратура і Мастацтва" распачало серыю "Чарадзеі".

Складзеная з апавяданняў і мініяцюраў аб прыродзе кніга, тым не менш, цэльная, бо сагрэта думкаю пра ўзаемасувязь усяго жывога. Творы кароткія — усе яны пра месца чалавека ў прыродзе. Савёнак Чышка, Касулёнак Коська, сабакі Жук, Пальма і Карат, — вось далёка не поўны пералік тых, пра каго аўтар раскажвае цікавыя гісторыі. Дожджыкі, грыбы, павучкі, хлопчыкі і дзяўчынкі, птушкі і аблокі — таксама героі кастручынскай прозы... Тым не менш, на пярэднім плане большасці апавяданняў юны герой, як у звычайных, так і ў канфліктных жыццёвых сітуацыях адстойвае добрае і светлае.

Шчыміць душа за братаў нашых меншых, калі чытаеш, як сыходзіць з падворку пакрыўджаны гаспадаром стары сабака, які пакідае тамашні лес апошні воўк, пэўна паранены, бо адчуў, што карцечына алякла скуру на галаве, як, абараняючы сваіх гаспадароў, паляўнічы сабака гераічна прымае бой са зграяй ваўкоў...

Калі я запытала ў сямігадовага Максіма, ці спадабалася яму кніжка, адказаў, што вельмі, але ён не перачытвае ў ёй толькі адно апавяданне — "Стрэл у лесе". Не жадае дзіцячае сэрца чуць выбухаў і стрэлаў. Дзеці хочучы, каб усе героі апавяданняў заставаліся жывымі. І аўтар кнігі пакідае на гэта надзею. Бо менавіта ў гармоніі чалавека і прыроды разнаснаецца наша людская сутнасць.

Уся кніга прасякнута дабрыйнёй да свету. У ёй на дзіва гарманічна спалучаюцца аўтарскі тэкст і мастацкае афармленне (мастакі Т. Беразенская і Н. Каламійцава). На блакітным фоне вокладкі — мудрая сава на галінцы са спельмі яблыкамі. Дагэтуль аўтар працаваў з рознымі мастакамі і ніколі не ўмешваўся ў творчы працэс. Гэта іх бачанне, іх стыль, іх манера афармлення... Цікава, што Т. Беразенская і В. Кастручын працуюць, кожны ў сваёй галіне, з сярэдзіны сямідзесятых, а сустрэліся менавіта на гэтым праекце. І як сказаў Валерыя, яму з мастакамі пашчасціла.

Кніга "Чудесные острова" прызначана для дзіцяцей малодшага школьнага ўзросту. Яе можна набыць у кнігарнях краіны, а таксама замовіць у РВУ "Літаратура і Мастацтва" па тэлефонах: 284-79-65, 288-12-94.

Валянціна СМАНЦАР

Спадчына — святое

У Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі прайшло ўрачыстае адкрыццё выставы "І дольшэ века...", прымеркаванай да стагодовага юбілею з дня нараджэння вядомых беларускіх жывапісцаў, графікаў і скульптураў, сярод якіх **Анатоль Волкаў, Барыс Малкін, Іван Рудчык, Яўген Красоўскі і іншыя прадстаўнікі вялікай катогры мастакоў мінулага стагоддзя.**

Экспазіцыя цікавая тым, што сабрала ў сабе "залаты летаніс" беларускага мастацтва, бо менавіта дзякуючы прадстаўленым на ёй творцам склаліся адпаведныя выяўленчыя традыцыі, узорныя для наступных пакаленняў.

Мэта арганізатараў выставы — ушанаваць мастакоў, многія з якіх не проста мелі выдатныя творчыя здольнасці, але і актыўна ўдзельнічалі ў адраджэнні пасляваенных Мінскага мастацкага вучылішча і Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута (цяпер Акадэмія мастацтваў), а таму значна паўплывалі на культурнае жыццё краіны. "І дольшэ века..." — гэта яшчэ і доказ ісціны: сучаснікі памятаюць, старанна захоўваюць тую найбагацей-

шую спадчыну, што засталася пасля шматпакутнай, аднак плённай працы беларускіх сыноў. Невыпадкава выставу склалі фонды як самога мастацкага музея, так і прыватныя калекцыі.

З пятнаццаці прадстаўленых на выставе аўтараў адзінаццаць належала да Віцебскай мастацкай школы — з жарталівымі шаржамі, лірызм суседнічаў з трагічным настроем некаторых карцін, скульптура дапаўняла графіку і жывапіс. Але знітавала гэтыя работы агульная тэма — любоў да роднага краю, яго часам драматычнай, але багатай гісторыі.

Выстава "І дольшэ века..." ўражвае шырокім мастацкім дыяпазомам, раскрывае ўвесь спектр школы жывапісу ХХ стагоддзя, дакрануцца да якога з лёгкасцю можа кожны, ацаніўшы экспазіцыю на ўласныя вочы. Тым больш, што яна працягнецца да 31 жніўня.

Ксенія ШАРЖАНОВІЧ

Сучасныя рабінзоны

Распаўсюджванне на Беларусі атрымлівае зараз экатурызм як від адпачынку. Вось і сёлага ў маі 15 мінчан-аматараў падарожжаў і прыгод (узростам ад 18 да 45 год) здзейснілі тыднёвы паход на ўсходняе Палессе: ад Бабруйска да Петрыкава,

удалечыні ад бальшакоў і дарог, уздоўж і праз рэкі Пціч, Друц, Арэса, Фэйса, Прыпяць — усяго 155 км (!). Акрамя цяжкіх заплечнікаў яны неслі з сабою фотаапараты, бо гэта была неабходная ўмова дадзенай вандроўкі.

Вынікам стала фотавыстаўка "Палескія рабінзоны-2008", дзе былі прадстаўлены работы шасці ўдзельнікаў паходу: Веры Каралёвай, Вікторыі Жук, Мікалая Гусака, Аляксея Хадыкі, Вольгі Ярмолавай, Надзеі Дзяжун. Падарожжа прышала якраз на дату нараджэння Янкі Маўра — 10 мая, — таму выстаўка і носіць назву знакамітага творца пісьменніка. Яе адкрыццё адбылося 22 ліпеня ў фальварку "Добрыя мыслі", які гасцінна адкрыў свае дзверы для журналістаў і ўсіх жадаючых пазнаёміцца з творчасцю фатографу-аматараў.

Напачатку адбылася прэзентацыя праекта пад назвай "Дзед Мазай і зайцы". "Мэтаю нашага праекта было паказаць незвычайную прыгажосць гэтага куточка і ўсё тое цікавае, што можна было знайсці на Палессі", — паведамаў Аляксей Хадыка, кандыдат мастацтвазнаўства, спецыяліст па партрэце, журналіст, удзельнік паходу. "Збіралі людзей маладых, якія любяць паходы, мерапрыемствы", — дапаўняе каардынатар праекта Надзея Дзяжун. Падзяліліся сваімі ўражаннямі ад падарожжа, ад уба-

чанага і астатнія ўдзельнікі паходу: ісці было цяжка, але цікава, моцна ўразіла вёска, дзе жывуць лічаныя людзі, і балота працягласцю 5км, у якое трапілі турысты...

Далей усіх запрасілі на прагляд фотаздымкаў. Работы на самай справе унікальныя, яны сведчаць пра майстэр-

ства "палескіх рабінзонаў", пра глыбіню душы і ўменне ўбачыць у звычайным, бытавым незвычайнае і прыгожае.

Татцяна КЛІМКОВІЧ

На здымку: сакрэт вобнасіці фотавыяў на выстаўцы — у іх прастаце ды шчырасці.

Фота аўтара

«Каларыстычная прастора» дзяцінства

У мастацкай галерэі "Палац" адкрылася выстаўка-справаздача "Каларыстычная прастора" Рэспубліканскага палаца дзяцей і моладзі. Экспазіцыя знітавала многія віды дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва: саломаляценне, ганчарную справу, кераміку, габелены, выцінанкі (карункі з паперы), выраб лялек.

народных выстаўках-конкурсах у Расіі, Украіне, Польшчы і Чэхіі. Цікавае да выяўленчай творчасці і дарослых, і падлеткаў пастаянна павялічваецца: яна садзейнічае духоўнаму развіццю асобы, вучыць разу-

мець прыгажосць і ўвасабляць яе ў сваіх творах.

Для навучэнцаў аддзела дэкаратыўна-прыкладнай творчасці і выяўленчага мастацтва пры Рэспубліканскім палацы дзяцей і моладзі няма ўзроставых абмежаванняў — тут дзейнічаюць гурткі для дзяцей і курсы для дарослых. Галоўнае — жаданне працаваць і ўменне творча мысліць — сцвярджаюць арганізатары выстаўкі. Вопыт навучання дэкаратыўна-прыкладнаму мастацтву абавязкова спатрэбіцца ў жыцці: майстры з ведаў справы ўпрыгожваюць і свае дамы, і памяшканні, дзе даводзіцца працаваць.

Таму жадаючых засвоіць тэхніку майстроў становіцца усё больш. Чарговы набор у гурткі і секцыі, якія дзейнічаюць пры палацы, адбудзецца з 25 жніўня па 10 верасня.

Ксенія ШАРЖАНОВІЧ

Касмічныя прамяні палітры мастака

У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь адбылося адкрыццё выставы вядомага беларускага мастака **Міколы Бушчыка, творы якога знаходзяцца ў музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску, у карціннай галерэі ў Полацку, у мастацкіх музеях Магілёва, Волагды, Белгарада, карцінных галерэях Табольска і Патсдама (Германія), у калекцыях мэрыі Дамары-ле-Ліс (Парыж, Францыя) і мэрыі Рыпе-Сан-Джынейзіо (Італія), а таксама ў прыватных зборах у Іспаніі, Канадзе, Люксембургу, Нідэрландах, Фінляндыі, Югаславіі і іншых краінах свету.**

Мастаку, які нарадзіўся ў вёсцы Дзераўная Слонімскага раёна Гродзенскай вобласці, скончыў Краснадарскае мастацкае вучылішча (1964—1969), Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (1969—1975), нядаўна споўнілася 60 гадоў.

Чым жа прыцягальна для шматлікіх наведвальнікаў выстаў яго творчасць? Відзець тым, што яго жывапіс цяжка назваць чыстай

абстракцыяй ці аднесці да іншых вядомых накірункаў у мастацтве, як мадэрнізм, авангардызм, якімі, у сваю чаргу, былі распрацаваны ідэі фарміравання мастацкіх вобразаў, як кубізм, фавізм, экспрэсіянізм, лучызм, супрэматызм і іншых. У Міколы Бушчыка свой стыль, свая метада, свая філасофія, якія, на мой погляд, існуюць на мяжы станковага мастацтва і аналітычна-дэкаратыўнага пано. Свята карцін мастака, дзякуючы складанаму спалучэнню асобных мазкоў, пакаладзеных на палатно, мільгаценню асобных светлавых адценняў, стварае ярка дэкаратыўнае і ў той жа час драматычнае, канструктыўна-стройнае, лагічнае і бясконца шматвобразнае ў сваёй інтэрпрэтацыі мастацкае тварэнне. Адным словам, пад уплывам колеру і ліній каларыстычныя знакі цалкам пераўвасабляюцца, робячыся то сумнымі, то святочнымі, то эксцэнтрычнымі, то драматычнымі. Праз логіку складаных геаметрычных формаў, увасобленых на палатне, мастак прымушае наведвальніка быць не проста сузіральнікам, але і крыху філосафам.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

У пошуках юных талентаў

Літаратурны конкурс сярод навучэнцаў сталічных сярэдніх школ, ліцэяў і гімназій, які праводзіцца Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама, працягваецца. Яго мэта — выяўленне юных талентаў і арганізацыя далейшай літаратурнай вучобы. У творчым спаборніцтве могуць паспрачацца ўсе, хто адчувае свае сілы ў мастацтве слова, пры ўмове, што іх творы (вершы, апавяданні, эсы) — цікавыя, арыгінальныя па задуме і змесце і, вядома ж, самастойныя. Зарэнтавацца ж у шырокай творчай прасторы і больш ярка праявіць здольнасці дапамогуць наступныя тэмы: "Мая Радзіма — Беларусь", "Мой родны горад Мінск", "Матуля любімая мая", "Родная прырода". Не адмаўляюцца і спробы пярэна вольную тэматыку.

Вынікі будуць падведзены асобна ў кожнай узроставай катэгорыі: сярод падлеткаў да 14-ці і ад 15-ці да 18 гадоў. Пераможцы атрымаюць прызы і дыпламы Саюза пісьменнікаў Беларусі. Лепшыя вершы і апавяданні канкурсантаў, апроч таго, будуць надрукаваны ў літаратурна-мастацкім альманаху "Маладзік", а самыя адораныя з удзельнікаў атрымаюць магчымасць выступіць на творчым семінары юных літаратараў.

Дарэчы, на конкурс ужо паступіла нямала вершаваных і празаічных твораў. Узорныя сачыненні сваіх вучняў даслалі сярэднія школы № 19, 90, 124, школа мастацтваў № 201, пачатковая школа № 39. Думаецца, што летні адпачынак натхніць маладых паэтаў і празаікаў і яны знойдуць хвіліну, каб даслаць друкаваныя версіі сваіх творчых пошукаў да 5 кастрычніка 2008 года на адрас: 220004, горад Мінск, праспект Пераможцаў, 11, пакой 1217, Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Лілія БОБР

Конкурс ад «Галіяфаў»

У сталіцы віруе літаратурнае жыццё: не паспела выдавецтва "Галіяфы", створанае ў канцы 2007 года, заявіць пра сябе выхадом чатырох новых кніг, які ўжо яго заснавальнікі, маладыя пісьменнікі Міхась Башура і Зміцер Вішнёў, аб'яўляюць штогадовы рэспубліканскі літаратурны конкурс імя Паўлюка Шукайлы. Да ўдзелу запрашаюцца паэты і празаікі з усёй Беларусі ва ўзросце ад 17 да 35 гадоў, якія пішуць на беларускай мове. Паспытаць шчасця можна ў дзвюх намінацыях — "Другі фронт мастацтваў" (паэзія і проза) і "Калекцыя беларускай фантастыкі" (проза). Партрабаванні аўтарытэтнага журы да аб'ёму рукапісаў: у намінацыі "Другі фронт мастацтваў": паэзія — ад 500 да 1500 радкоў, проза — ад 4 да 8 друкаваных аркушаў; у намінацыі "Калекцыя беларускай фантастыкі": проза — ад 4 да 8 друкаваных аркушаў.

Форма падачы твораў — у двух выглядках, электронным і раздрукаваным на паперы. Неабходна абавязкова ўказаць у пачатку рукапісу кароткую біяграфію, паштовы адрас з індэксам, кантактны тэлефон. Час падачы матэрыялаў — з 1 мая па 29 верасня 2008 года. Адрасы выдавецтва "Галіяфы": 220039, г. Мінск, вул. Брылеўская, 11—44. E-mail: vish@bk.ru.

Падвядзенне вынікаў літаратурнага конкурсу адбудзецца ў студзені 2009 года. Плануецца падрыхтаваць і выдаць пяць кніг, сярод якіх — тры аўтарскія (паэзіі і прозы ў серыі "Другі фронт мастацтваў", прозы ў "Калекцыі беларускай фантастыкі") і два калектыўныя зборнікі, куды ўвойдуць лепшыя творы канкурсантаў. Падрабязную інфармацыю пра гэты конкурс і пра ход яго правядзення можна знайсці на афіцыйным сайце выдавецтва www.goliafy.com.

Арганізатары сцвярджаюць, што іх асноўнай мэтай з'яўляецца пошук новых талентаў і падтрымка творчых людзей не толькі з Мінска, але і з абласных гарадоў, таксама з маленькіх населеных пунктаў.

Вікторыя ЛЯЙКОЎСКАЯ

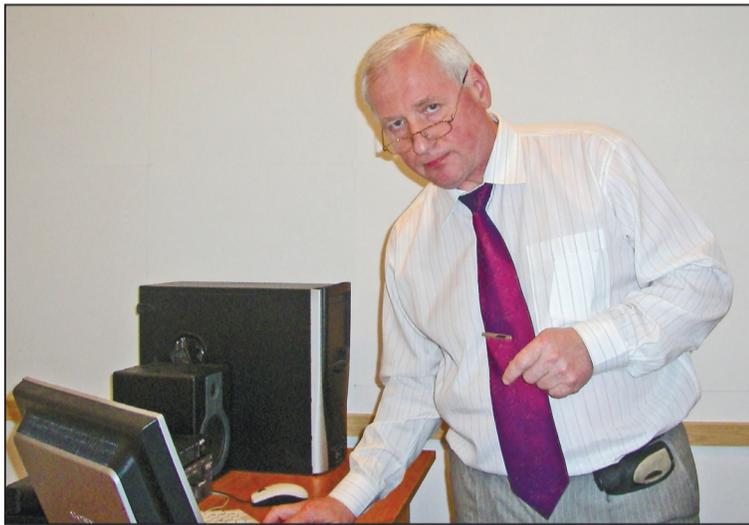
Мультимедыйная скарбніца Беларусі

Выдавецтва "Вышэйшая школа" рэалізуе праект стварэння нацыянальнай сістэмы электроннага кнігавыдання. Праект уключаны ў Праграму інавацыйнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2007 — 2010 гг. Працы па праекце толькі распачынаюцца, і рэальных вынікаў чакаюць менавіта да 2010 года.

— Першыя спробы па выданні дыскаў-кніг на Беларусі ўжо зроблены, — тлумачыць дырэктар выдавецтва "Вышэйшая школа" Аляксандр НЯЧАЙ. — "Народная асвета" яшчэ два гады таму выпусціла электронныя дадаткі па географіі, "Мастацкая літаратура" — дыскі з творамі "Новая зямля" і "На ростанях" Якуба Коласа. Ёсць некалькі дыскаў, на якіх зменшаны ўрыўкі з твораў класікаў, прачытаныя самімі аўтарамі, былі ў архівах такія запісы. Ды і недзяржаўныя выдавецтвы ўжо маюць вопыт выдання дыскаў-кніг. Выдавецтва ж "Вышэйшая школа" разглядаецца як эксперыментальная пляцоўка па арганізацыі выдання кніг на машыначытаемых носбітах. Менавіта тут збіраецца неабходная дакументацыя, каб потым можна было наладзіць у краіне серыйныя планы выпуску — на доўгія гады. Гэта найперш будучы гукавы дапаможнік, вучэбны і метадычны матэрыял па замежных мовах, самастойныя мультимедыйныя выданні ды электронныя дадаткі да друкаваных вучэбных і вучэбна-метадычных выданняў, аўдыёкнігі з твораў беларускай і сусветнай класікі, мультимедыйныя выданні і дадаткі краязнаўчай і краіназнаўчай скіраванасці.

— Але, Аляксандр Пятровіч, пагадзіцеся, "электронная" кніга ў Беларусі, — з'ява досыць новая, і невядома, як яна пойдзе...

— Чаму? Дакладна вядома! Цяпер у Расіі прыкладна 10 працэнтаў ад кніжнага рынку заняты аўдыёкнігамі і электроннымі выданнямі. Аднак, праблема не ў гэтым. А ў тым, што грэх не выкарыстоўваць сучасныя тэхналогіі ў такой саўдэнай, са сваімі старажытнымі традыцыямі справе, як выданне і друкаванне кніг. Адкрываюцца зусім новыя магчымасці, калі інфармацыю да спажыўца даносяць не толькі ў друкаваным выглядзе, а і

гукавым, і відэа, — задзейнічаны значна большыя каналы ўспрымання інфармацыі. Такім чынам без вялікіх энергетычных выдаткаў на невялікім прыстасаванні можна колькі заўгодна захоўваць кнігі — і мець пад рукою 30 — 40, а мо нават і 300 кніг. Гэта прыкладна да значнай эканоміі энергарэсурсаў і захаванне прыроды — менш спатрэбіцца драўніны для вырабу паперы.

Наша студыя гуказапісу, абсталяванне для якой мы закупаем пры дапамозе інавацыйнага фонду Міністэрства інфармацыі Беларусі (а сёлага плануем займаць абсталяванне і для нанясення выявы на дыскі і на тыражаванне іх), — дазваляе запісваць і апрацоўваць гук для выкладання, скажам, замежных моў. Між іншым, робяцца гукавыя крыніцы для навучання англійскай, нямецкай, французскай, іспанскай і кітайскай мовах — падручнікі на пляці мовах. Але тут мучна рабіць і аўдыёкнігі з запісамі рускай і беларускай класікі. Для школьнікаў прыняццова

важна ведаць таксама, як трэба чытаць тэа і іншыя вяршаваныя творы. Значыць, да працы неабходна прыцягваць артыстаў, дыктараў, рэдактараў. Выдавецтва бачыць сваю ролю і ў гэтым — каб зрабіць высокапрафесійнае дапаўненне да хрэстаматый.

— Але гэта ўжо, так бы мовіць, творчасць на сумежжы культур...

— Так, аднак выдавецтва бярэ на сябе ролю падобную той, якая існуе і пры падрыхтоўцы звычайнай кнігі: падрыхтаваць дабротны матэрыял для чытача, слухача. Каб увесць працэс стварэння электронных выданняў ад пачатку да канца мог быць зроблены непасрэдна ў выдавецтве.

— Многія б'юць трывогу, што цяперашняе маладое пакаленне не чытае, настальгічна ўспамінаючы мінулыя часы...

— ...і тое, як бацькі нас ушчувалі, калі мы залазілі пад коўдру і там чыталі. А чаму мы пярэчым цяпер, калі чытаюць праз Інтэрнет?

— Думаю, што пытанне ў тым, што зусім не чытаюць — ні на якіх носбітах.

— Я б так не гаварыў. Проста моладзь лічыць за лепшае выкарыстоўваць іншую крыніцу інфармацыі. Я быў бы рады, калі б тыя, хто не чытаў "Дзікае паляванне караля Стаха", праслухалі яго з дыска, у якасці аўдыёкнігі. Так, у многіх яшчэ настальгія па пералістванні друкаваных старонак, паху друкарскіх фарбаў. Але хто ж вінаваты, што новае пакаленне выбірае і новыя тэхналогіі? Галоўнае, каб мэтай сабе ставілі — атрымманне інфармацыі, і хацелі прачытаць дабротны твор.

— Дзе ж цяпер можна паслухаць творы беларускіх класікаў не ўрыўкамі, а цалкам?

— Пакуль што ў гэтым накірунку зроблена няшмат. Але ў згаданай аўдыёстудыі на працягу некалькіх тыдняў тэкст можна запісаць і пусціць у продаж на дысках. Цяпер неабходна ўладкаваць усё з юрыдычнага пункту гледжання. Каб наша дзейнасць адпавядала закону аб аўтарскіх правах.

— Пачатак беларускай праграмы па выданні электроннай кнігі — гэта 2007 год. На што найперш скіроўваецца ўвага?

— У асноўным мы выпускаем дадаткі да некаторых курсаў ВНУ. Але размова, вядома, не абмяжуецца тым, каб забяспечыць ВНУ новымі тэхналогіямі навучання. Рана ці позна такія тэхналогіі пачнуць выкарыстоўваць і ў школе. А сярэдняя школа прадугледжвае дзесяцітысячныя і болей тыражы. І павінна быць адпаведнае абсталяванне, і магчымасці паліграфічных прадпрыемстваў, каб выпускаць выданні з'яднанняў — адначасова і на электронных, і на папяровых носбітах. З такімі маштабамі ў нас ніхто дагэтуль не сутыкаўся.

— Без этапа, які цяпер праходзіць "Вышэйшая школа", выданне электронных кніг немагчыма. Пэўна, прадбачацца і сумесныя праекты, і больш хуткі выхад беларускай кнігі на расійскі рынак?

— Нават на сусветны. Я едзю на міжнародныя кніжныя кірмашы, і бачу, як за мяжой цікавацца нашымі выданнямі, асабліва навуковай літаратурай, навуковай перыядыкай. Калі зрабіць яе на электронных носбітах і паказаць, што гэта існуе ў віртуальным выглядзе — і кніга, і перыядычны выданні дойдзюць у замежныя бібліятэкі хутчэй. Зрэшты, можна арганізаваць продаж макета ў электронным выглядзе — кожная краіна здолее, пры неабходнасці, надрукаваць нашу кнігу і на паперы.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара

Спяваюць на роднай мове...

Ад зямлі да неба

Не так даўно адкрыў для сябе перадачу на тэлеканале "Лад" — "Страсці па культуры". Адна з тэм, якую абмяркоўвалі ў студыі, тычылася сучаснай беларускай музыкі. Сярод удзельнікаў перадачы былі Міхаіл Казінец, Міхаіл Фінберг, Анатоль Ярмоленка... Спрачаліся пра тое, якой павінна быць айчынная музыка, на якой мове павінны артысты прадстаўляць Беларусь на "Еўрабачанні" і г. д. Адны ўдзельнікі даводзілі, што беларускамоўная эстрада не рэнтабельная, а таму і нежыццяздольная. Іншыя праблему ўбачылі ў тым, што нацыянальная культура не будзе запатрабавана да той пары, пакуль гэтую культуру не пачнуць прапагандаваць на радыё і тэлебачанні. Падыскавалі і разышліся.

А рэальнасць, між тым, такая: прапанова нараджае попыт. І жыхар вёскі Багданаўка Лунінецкага раёна Мікола Ільчыч разам з жанкай Раісай пацвярджаюць гэта. Яны прапагандаюць спевы на роднай мове. І іх слухаюць не тое, што ў роднай вёсцы, і не толькі нават у Беларусі. Ільчычкі гучаць і за акіянам — у ЗША. Раіса і Мікола нядаўна запісалі ўжо другую сваю кружэлку — "Ад зямлі да неба". Першая — "Мелодыі душы" — выйшла ў 2004 годзе, і хутка разышлася сярод слухачоў.

"Удзячнасць Богу за падтрымку ў ажыццяўленні гэтага праекта. Няхай праз нашы спевы ўслаўляецца Яго святое Імя", — такую высакародную мэту ставілі перад сабой Ільчычкі. А спяваюць песні на роднай мове для іх — звычайная справа. Бог жа ўсім народам даў сваю мову, на якой яны і павінны праслаўляць Імя Яго.

"Ад зямлі да неба" — гэта чатырнаццаць песень. Словы належаць Міколу, а музыку напісаў Раіса. Спявае Раіса Ільчыч адна ці дзвем з Наталляй Арэхвай. А ў некаторых кампазіцыях да жанчын далучаюцца яшчэ і Мікола Ільчыч з Васілём Арэхам. Апошні рабіў аранжыроўку песень.

Улічваючы, што на кружэцы выключна духоўныя кампазіцыі, то і слухаць яе трэба пры належных абставінах. Таму някія канцэрты ў прамым значэнні гэтага слова з нагоды прэзентацыі CD не плануецца. А выкарыстоўваць спевы будуць у сваіх набажэнствах беларускія пратэстанты, да якіх належаць і Ільчычкі.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Захавальнік прафесіі

Кабінет пад нумарам 21 у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі па праве належыць чалавеку досыць незвычайнай прафесіі — галоўнаму захавальніку Святлане ГАЎРЫЛАВАЙ.

— Святлана Мікалаеўна, раскажыце, калі ласка, чым вам даводзіцца займацца? Што ўваходзіць у вашыя абавязкі?

— Найперш трэба вызначыць, што калі няма музейнага прадмета, то і музея няма.

— А што такое "музейны прадмет"?

— Гэта той прадмет, які нейкі час знаходзіцца ў жывым асяродку. Прыкладам, афіша. На вуліцы яна не з'яўляецца музейным прадметам, усяго толькі — прадметам музейнага значэння. Калі ж афіша прыходзіць да нас у музей, мы яе адпаведна афармляем. Чаму? Таму што яна прымеркавана да пэўнай падзеі. За межамі музея яна выконвае рэкламную, інфармацыйную ці якую іншую функцыю, а ў нас гэты плакат адлюстроўвае пэўную эпоху, нейкі час, з'яву. Таму, калі паступае да нас у фонд, аўтаматычна становіцца музейным прадметам.

— Гэта значыць, што музей працуе і з сучаснымі экспанатамі?

— Абавязкова. На сённяшні дзень, калі мы гэты самы прадмет не задакументуем, калі не збярэм знакавыя

экспанаты, то праз шмат гадоў у музеі зрабіць нейкую выставу, якая б распавяла пра падзеі пачатку XXI ці канец XX стагоддзяў, будзе немагчыма. А такія знакавыя прадметы, якія характарызуюць пэўную эпоху, абавязкова павінны быць. У нашай установе яны павінны яшчэ адлюстроўваць нацыянальную ідэю, дзяржаўнасць. Да прыкладу, пояс князя Вітаўта (XIV ст.), які па сваёй значнасці знаходзіцца на другім месцы пасля крыжа Еўфрасініі Полацкай.

— Якія калекцыі вы выстаўляеце?

— Самыя рознапланавыя: нумізматыкі, ордэнаў і медалёў, дакументаў, выяўленчага мастацтва, зброі. Усё, што знаходзіцца ў фондах музея.

— А няфондавыя калекцыі, зборы іншых арганізацый таксама выстаўляеце?

— Бяспрэчна. Да нас звяртаюцца розныя структуры, і яны прадстаўляюць у выставачных залах свае экспанаты — зазвычай гэта нейкія этнаграфічныя, фальклорныя рэчы. Зусім нядаўна

экспанавалі срэбра, рыцарскі клуб выстаўляў рыцарскія даспехі. Вельмі часта кантактуем з пасольствамі.

Так што канчатковая задача захавальніка — стварыць сваю калекцыю так, каб пра кожны прадмет ведаць як мага болей. І зрабіць адпаведны каталог. Гэта праца на некалькі гадоў. Зараз мы падыходзім да тае мяжы: падрыхтаваны матэрыялы па нумізматыцы, і па ўзнагародах, па галаўным уборах і па зброі.

— Якія будуць бліжэйшыя выстаўкі?

— У наступныя колькі гадоў мы запланавалі стварыць менавіта каталогі-калекцыі. А што да выстаў, то на гэты момант экспануюцца дзве, і менавіта з фондавых калекцый: адна з золата і срэбра, другая — унікальная калекцыя археалогіі, такога праекта няма на абсягах усяго былога Саюза. Змяняльная яна тым, што нават ні ў Польшчы, ні ў Літве, ні ў Расіі касцяныя вырабы не захаваліся — у іх ёсць помнікі толькі жалезнага веку. А ў нас з-за таго, што большасць тэрыторыі ахоплены балотамі ды тарфянікамі, яны цудоўна захаваліся. Яшчэ хацелася б адзначыць, што вядзецца вялікая падрыхтоўчая праца па стварэнні дзяржаўнага каталога музейнага фонду Рэспублікі Беларусь. Бо такога каталога пакуль што не існуе.

— Напэўна ж вы ўзаемадзейнічаеце з іншымі музеямі. Якія сумесныя акцыі згадаеце?

— У выставе па касцяных вырабах, між іншым, удзельнічалі пяць музеяў: з Маладзечна, Гродна, Інстытута гісторыі НАН, БДУ.

— А ёсць экспанаты, якія ніколі не выстаўляліся?

— Ёсць. Мы ў сваім музеі маем самую вялікую калекцыю экспанатаў па краіне. Гэта больш як 300 тысяч адзінак захоўвання. А выстаўлена толькі каля 3—4 працэнтаў. Такая сусветная практыка. Звычайна ў экспазіцыях выстаўляецца да 7 працэнтаў фонду. Гэта робіцца для таго, каб экспазіцыі кожны раз абнаўляліся. Да прыкладу, у праект навуковай канцэпцыі інтэр'ерных выстаў уваходзяць некалькі тэм: выкарыстоўваюцца, скажам, 10 прадметаў з калекцыі мэблі, пятнаццаць — з калекцыі фарфора, тры прадметы выяўленчага мастацтва і г. д.

— Напэўна, ёсць асаблівасці ў складанні экспазіцыі ў кожнай краіне?

— Сусветная музейная практыка паўсюль аднолькавая. Але цудоўна, што музеі на прасторах СНД адбудоўваюцца і ствараюцца новыя экспазіцыі. Зусім нядаўна і мы пад фонды музея атрымалі дадатковае памяшканне — былы ваенны шпіталь. Самае цікавае, што ў ім плануецца "адкрыць" захоўванне, вольнае для доступу наведвальнікаў. Спадзяюся, што зможам такое ажыццявіць. Музей — гэта жыццё, але пра гэта задумваешся толькі тады, калі ім захапляецца, яму здзіўляецца хтосьці іншы.

Дар'я КУРГАНОВА

**Сёлета — 25-годдзе
вынаходніцтва
мабільнай сувязі.
Здаецца, мала хто
з пісьменнікаў сёння
не мае мабільнага
тэлефона, альбо
далькажыка,
як прыдумаў Леанід
Дранько-Майсюк.
А вось Інтэрнет
з'явіўся куды раней.
Свае старонкі
ў сусветным сеціве
пачалі ствараць людзі
розных прафесій.
Мы вырашылі
пацікавіцца,
хто з айчынных
літаратараў мае
свой сайт.**

Пісьменнікі асвойваюць Інтэрнет

Асобна трэба сказаць пра сайты тых пісьменнікаў, каго ўжо з намі няма. Цікавая канцэпцыя сайта Уладзіміра Караткевіча (www.uladzimir-karatkevich.com). На жаль, гэтая электронная старонка яшчэ не даведадзена да ладу (інфармацыя па шматлікіх спасылках адсутнічае). Тым не менш, пазнаёміцца ёсць з чым...

Самым разрэкламаваным аказваўся сайт Леаніда Маракова (www.marakou.by). На гэтай Інтэрнет-старонцы можна знайсці інфармацыю пра аўтара, але самае галоўнае — гэта даведнікі Маракова ў электронным варыянце "Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі. 1794 — 1991", "Рэпрэсаваныя праваслаўныя свяшчэнныя і царкоўнаслужыцелі Беларусі. 1917 — 1967", "Ахвяры і карнікі", а таксама кнігу прозы "Непамяркоўныя. Трэцяя спроба". Пералічаныя кнігі і даведнікі пабачылі свет у друкаваным выглядзе. Але пастаянна знаходзяцца новыя звесткі, якія аўтар выкладае на сайце ў раздзеле "Новае".

У прывітаньні слова Леанід Маракоў напісаў:
"Паважаныя сябры!
Вы зайшлі на адзіны ў свеце сайт, дзе размешчаны біяграфіі нашых продкаў-пакутнікаў, расстраляных або закатаваных у турмах НКУС, і тых нямногіх, што пакалечанымі вырваліся з ленынскіх-сталінскіх канцлагераў. Гэта больш як 4000 настаўнікаў, 3000 каталіцкіх і праваслаўных святароў, 1500 медыцынскіх і ветэрынарных работнікаў, больш як 1000 літаратараў і навукоўцаў, многія тысячы іншых дзеячаў культуры, работнікаў прамысловасці Беларусі.

У бліжэйшыя часы плануе пазнаёміць вас з біяграфіямі 20000 рэпрэсаваных беларускіх інтэлігентаў, а гэта фактычна ўся інтэлектуальная эліта крывавых 1920 — 1950-х гадоў. Усяго ж на сёння сабраны звесткі пра больш як 130 тысяч рэпрэсаваных жыхароў Беларусі."

Было прыемна даведацца, што ў сеціве ёсць старонка паэта і перакладчыка Уладзіміра Папковіча (www.porkovich.my1.ru). Прыемна не толькі таму, што Уладзімір Антонавіч мой зямляк. Яму ўжо за 70 год, а ён актыўна карыстаецца магчымацямі Інтэрнета, пастаянна піша лісты на электронную скрыню. Толькі вось сайт яго змяшчае зусім нешматлікую інфармацыю. Пакуль гэта невялікая біяграфія і цэлая кніжка нявыдадзеных вершаў. Дызайн сціплы. Але ж старонка працуе ўсяго каля двух месяцаў.

Добры сайт атрымаўся ва Уладзіміра Арлова (www.arlou.org). На ім можна пазнаёміцца з жыцццямі і пісьменнікам, які напісаны Арловым не горш за ягоныя эсы ці аповяданні, і ўявіць сабой асобны мастацкі твор. Увазе наведвальнікаў прапановаецца магчымаць прагляду вокладак усіх кніг пісьменніка. Цікава паглядзець і фотальбом Уладзіміра Аляксеевіча. Бо Арлоў, у крывы якога цяжкі цыганскія кроў, шмат вандруе. На адной фотакартыцы ён стаіць каля пражскай рэстаратцы "Швэйк", на іншай — каля Ніагарскага вадаспада, на трэцій — на даху Сусветнага гандлёвага цэнтра ў Нью-Йорку. Прысутнічае і крытыка на Арлова-пісьменніка.

У празаіка-песіміста Юрыя Станкевіча (www.stankevichjury.pagod.ru) старонка ў сеціве не такая змрочная, як яго творы. Акрамя біяграфіі і твораў тут можна знайсці і форум, на якім можна абмеркаваць і падыскупаваць на конт той самай творчасці. Сайт "жывы", наведванні адбываюцца, з'яўляюцца запісы і на форуме, на якім, праўда, апошні запіс датаваны 14 мая 2008. Студэнт Аляксей Танкевіч выказваецца пра апошнюю кнігу Станкевіча "Мільярд удараў". А яшчэ пісьменнік адказвае наведвальнікам сайта. Тут можна даведацца, што Юрый Станкевіч не сочыць за навуковымі выданнямі, на старонках якіх разглядаецца яго творчасць. Што ён не мае асаблівага імпульсу праводзіць сустрэчы з чытачамі. І тое, што Пялевін да Станкевіча не аўтарытэт.

Асобна існуе старонка, прысвечаная Юрыю Станкевічу і Алене Браве (www.brava.iatp.by). Дзеля справядлівасці варта адзначыць, што старонка вельмі слаба зроблена. Тут можна толькі знайсці інфармацыю бібліяграфічнага характару, ды прачытаць артыкул пра творчасць абодвух пісьменнікаў.

Мае свой сайт і Уладзімір Някляеў (www.nekliaev.by). Яго творчыя здабыткі разбіты на раздзелы "Паэзія", "Проза" (цалкам выкладзена і нашумелая кніга "Лабух"), "Публіцыстыка", "Песні", "Пераклады". У працэсе падрыхтоўкі "Драматургія" і "Мультымедыя". Маюцца артыкулы пра Уладзіміра Пракопавіча, а таксама фотаздымкі з ім.

Да стварэння сайта вельмі сур'ёзна паставіўся Леанід Дайнека (www.daineka.by). Сайт пастаянна абнаўляецца. Апошняя навіна датавана 29 мая 2008: "Увага! 555 гадоў таму, 29 мая 1453 года, туркі пасля жорсткага штодзённага штурму захапілі сталіцу Візантыйскай імперыі Канстанцінопаль. Чытайце аб гэтым у новым рамане "Назаві сына Канстанцінам". Раман змешчаны на сайце. Тут можна прачытаць і іншую прозу, а таксама паэзію, герароцікі, песню, творы для дзяцей, публіцыстыку Дайнекі. Запампаваны аўдыяфайлы. Багатая фотагалерэя, якая складаецца з раздзелаў "Маладосць", "Родныя мясціны", "Сям'я", "Робота", "Міжземнамор'е". Асобны раздзел прысвечаны ўзнагародам пісьменніка. Ёсць яшчэ біяграфія ды бібліяграфія.

Можна ў сеціве адшукаць старонкі Волгі Іпатавай (www.zhigitsa.iatp.by), Святланы Алексіевіч (www.alexievich.info), Рыгора Барадзіліна (www.baradulin.by).

Асобна трэба сказаць пра сайты тых пісьменнікаў, каго ўжо з намі няма. Цікавая канцэпцыя сайта Уладзіміра Караткевіча (www.uladzimir-karatkevich.com). На жаль, гэтая электронная старонка яшчэ не даведадзена да ладу (інфармацыя па шматлікіх спасылках адсутнічае). Тым не менш, пазнаёміцца ёсць з чым. У раздзеле "Бібліятэка" размешчаны беларускамоўныя і рускамоўныя творы Караткевіча, ёсць аўтарскі пераклад на рускую мову аповядання "Маленькая балерына", пераклады Уладзіміра Сямёнавіча на беларускую мову сусветна вядомых аўтараў. Творы змешчаны і ў "Архіве". Яны дубліруюць беларускамоўныя тэксты з "Бібліятэкі", а таксама дадаюцца новыя. У "Галерэі" можна пазнаёміцца з фотаздымкамі пісьменніка і яго родных, ды прагледзець ілюстрацыі да Караткевічавых п'ес. Цікава пачытаць успаміны калег класіка, сярод якіх словы ад Рыгора Барадзіліна, Алясея Асіпенкі, Артура Вольскага, Янкі Брыля... Усяго 19 успамінаў. Шмат літа-

ратуразнаўчых і крытычных артыкулаў. Шмат, але, як і ўспамінаў, недастаткова.

Сайт Васіля Быкава (www.bykau.by.ru) выглядае сціпла ў параўнанні з Караткевічавым. Тут няма ўспамінаў сяброў (хоць і вайшаў цэлы зборнік), няма быкаўскіх інтэрв'ю, якія склалі асобны дыск. Адсутнічаюць літаратуразнаўчыя артыкулы. Затое ёсць артыкулы пра пісьменніка, якія з'яўляліся ў беларускім, украінскім, расійскім, польскім, англійскім друку. І прыводзяцца яны на мове арыгінала. Запампаваны фотаздымкі пісьменніка. Працуюць версіі на рускай і англійскай мовах.

Заслугоўвае асобнай гаворкі сайт Анатоля Сыса (www.sys.kn-ih.com). На галоўнай старонцы змешчаны наступны тэкст: "Прапаную ўсім неабябывавам далучыцца да стварэння гэтай сайта.

Просьбы такія:

- 1) раздзел "біяграфія": дасылце ўспаміны пра Сыса, якія можна будзе ўкласці хранаалягічна, год за годам, дзень за днём.
 - 2) раздзел "творы": пакуль што на сайце стаіць толькі тое, што ўвайшло ў зборнік "Сыс". Дасылце ўсё, чаго там няма — з розных публікацый у перыядыцы, з рукапісаў і г. д. Памажыце склаці дакладныя бібліяграфічныя каментарыі да кожнага твора — дзе яшчэ друкаваліся. Калі хто ведае абставіны напісання таго або іншага верша, калі існуюць розныя варыянты тэксту — таксама пішыце. Усё ўлічым.
 - 3) раздзел "фота": дасылце фатаграфіі з датамі і каментарыямі, у любой форме — арыгіналы на паперы, або адсканіраваныя і захаваныя як графічныя файлы. <...>
 - 4) раздзел "аўдыё": дасылце аўдыёматэрыялы з голасам Сыса з датамі і каментарыямі.
 - 5) раздзел "друк": дасылце матэрыялы з друку пра Сыса — рэцэнзіі, крытычныя артыкулы, успаміны, развагі, імпрэсіі і г. д.
- Што тычыцца ўжо выкладзе-

нага матэрыялу, то гэта Сысавы вершы, яго фотаздымкі, біяграфія, аўдыёзапіс фрагмента "Маналога "тутэйшага" на Дзяды" ў скверы Янкі Купалы ў Мінску. Але голас паэта за фонавай музыкой амаль не чуён. У раздзеле "Друк" змешчаны пяць тэкстаў Адама Глобуса пра Сыса. А пісалі ж яшчэ і Аляксей Аркуш, і Леанід Галубовіч... Мо яны адгукнуцца на заклік адміністратара сайта Анатоля Сыса.

Існуюць таксама сайты Івана Шамякіна (www.shamyakin-goub.iatp.by), Уладзіміра Калесніка (www.kalesnik.iatp.by).

Звычайна маладыя першыя прызываюцца да тых навінак, што ўзнікаюць у свеце. Але, як ні дзіўна, свае сайты маюць адзінкі.

Цікава аформлены сайт Сяргея Балахонава (www.balachonau.puls.by). "Тэзэй беларускага постмадэрнізму" — так "ахрышчаны" пісьменнік на галоўнай старонцы. А вось нашумелы раман "Імя Грушы", за які, відаць, Балахонава і "ахрысцілі", выкладзены толькі фрагментарна. Проза прадстаўлена яшчэ аповяданнямі, перакладамі, эсэ, нататкамі... У раздзеле "Рыфмы" змешчаны лімэрыкі аўтара, пераклады на беларускую мову тэкстаў песень гуртоў "Linkin Park", "Rammstein", "Звери", "Город 312" і г. д. Прысутнічаюць фотаздымкі пісьменніка. Нягледзячы на тое, што сайт Сяргея Балахонава ўяўляе сабой сур'ёзны інтэрнет-праект, наведвальнікаў тут бывае, здаецца, няшмат і зрэдка. Прынамсі, мяркуючы па запісах у "Гасцёўні". Апошняя пазнака зроблена яшчэ 10 кастрычніка 2007 года.

"Шаноўныя сябры! Гэтая сціплая старонка насамрэч не толькі пра творчасць маладой паэткі Вікі ТРЭНАС. У шырокім сэнсе сайт прысвечаны сучаснаму літаратурнаму працэсу, беларускай культурнай прастору. Дзякуючы аматарскаму рэсурсу вы зможаце даведацца пра значныя падзеі ў актуальным мастацтве, пра размаітыя культурныя ме-

рапрыёнтствы. Запрашаем да супрацоўніцтва ўсіх, хто цікавіцца найноўшай беларускай літаратурай, маладзёжнай субкультурай, сучаснымі эстэтычнымі практыкамі. А таксама тых, хто з'яўляецца арганізатарам усемагчымых праектаў і хацеў бы знайсці інфармацыйную падтрымку". З такіх слоў пачынаецца сайт Вікі Трэнас (www.vika-trenas.narod.ru). Тут прысутнічаюць цікавыя раздзелы. "Імпрэсы" распавядаюць наведвальніку пра тое, дзе і калі можна ўбачыць выступленні Вікі Трэнас. "Падзеі" знаёмяць з літаратурнымі навінамі ў цэлым. А "Сябры" — гэта спасылкі на розныя сайты, якія, напэўна, сама паэтка рэгулярна наведвае. Ёсць спасылкі і на блогі. Ну, і вядома, змешчаны на сайце вершы Трэнас.

Адшукаў у Інтэрнеце старонку паэткі Волгі Базыльвай (www.voliabel.narod.ru).

Што тычыцца беларускай літаратуры ўвогуле, існуюць сайты www.kniih.com, www.kamunikat.org, www.bk.kniih.com (Беларускі кнігазбор), на якіх размешчаны творы айчынных літаратараў у электроннай версіі. Акрамя класікаў можна адшукаць і сучаснікаў, з якімі, магчыма, кожную раніцу вы ездзіце ў адным аўтобусе. Яшчэ ёсць старонка www.litara.net, на якой можна пазнаёміцца з біяграфіяй, артыкуламі сучасных беларускіх пісьменнікаў. А на сайце www.slounik.org размешчана электронная энцыклапедыя "Беларускія пісьменнікі. 1917 — 1990", створаная на аснове аднайменнага друкаванага выдання, і ўтрымлівае 719 (!) артыкулаў.

Такім чынам, Інтэрнет — гэта не толькі "вялікая сметніца". Гэта яшчэ, а можа, і найперш, крыніца ведаў. Разам з бібліятэкамі... У падтрымку бібліятэкам звычайна ствараюцца і віртуальныя. Пісьменніца Аксана Бязлепкіна лічыць гэта добрай тэндэнцыяй. Бо часам знайсці канкрэтную кнігу ці твор у друкаваным выглядзе не заўсёды атрымліваецца. І тады на дапамогу прыходзіць Інтэрнет. "Калі чаго няма ў сеціве, таго няма зусім", — сцвярджае А. Бязлепкіна.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Р. С. Чакаем ад шаноўных чытачоў заўвагі і ўдакладненняў. Мажа аўтар што прамянуў, тады пішыце на электронную скрыню smi@biz.by.

С. М.

Фота Кастуся Дробава

Смех — не грэх, калі гумару — мех

Хоць чаму толькі мех? Куды прыемней, калі гэтага самага гумару не проста мех, няхай і вялізны, а да ўсяго ён і пад завязку. Вось калі можна будзе ўдасцалася ўсяму! Праўда, ёсць адна нявыкрутка. Дзе столькі гэтага гумару набраць? Ды нездарма кажуць: хто шукае — той знаходзіць. А шукаюць, як правіла, тыя, хто ўпэўнены, што на нашай зямлі пры жаданні можна знайсці ўсё, чаго душа жадае. І гумар у гэтым сэнсе не выключэнне. Аднак калі шмат хто, не адмаўляючы беларусам у праве па-свойму смяцца, усё ж прытрымліваўся завяздзёнка, паводле якой у суседа ўсё лепшае, а гэта значыць, лепшы ў яго і смех, дык Уладзімір Ліпскі, будучы сапраўдным патрыётам свайго краю, разважыў інакш.

Канечне, пагаджаўся Уладзімір Сцяпанавіч, гэта проста выдатна, што габраўцы такія цудоўныя жартаўнікі, а Габрава пачалі ўспрымаць сусветнай сталіцай смеху. Няблага, што і ў Палтаве гэтыя смехуны, якія сваімі "байкамі" кожнага гатовы на зямлю пакласці. Дый і пра адэсітаў нічога бласлава сказаць нельга, таму што адэсіты ў большасці сваёй... Самі ведаеце, хто, — гэтым, як кажуць, палец у рот не кладзі.

Але тут У. Ліпскаму ўспомнілася ягонае маленства. Тое маленства што ў вёсцы Шолкавічы, якая ў Рэчыцкім раёне, прайшло. Якімі жартаўнікамі былі яе жыхары, як цанілі яны дасціпнае, трапнае слоўца. Але, калі іх за гэта хвалілі, сціпла апуськалі вочы. Маўляў, што мы ў параўнанні з аўцюкоўцамі. У гэтым пазней, стаўшы знакамітым пісьменнікам, Уладзімір Сцяпанавіч і сам упэўніўся, зазірнуўшы ў Малыя і Вялікія Аўцюкі, што знаходзяцца ў Калінкавіцкім раёне. Як ні любіў ён сваю вёску, але ўсё-ткі мусіў пагадзіцца: шолкаўцы (або шалкавічане), калі надарыцца нагода (а то і без нагоды) умеюць пасмяяцца, але аўцюкоўцы...

Як ні спрабаваў падшукваць дакладнае слова, а ўсё неяк не атрымлівалася. Гатоў быў ужо ў распачы рукі апусціцца, аднак тут нечакана з'явілася думка, лепшай і не прыдумаеш: "А чаму б не зрабіць так, каб кожны, хто жадае таго, мог сам ацаніць, на што здатны аўцюкоўцы". А паколькі У. Ліпскі — чалавек справы, дык і ажыццявіў задуманае. А ў выніку ў 1995 у тамашніх мясцінах прайшоў фестываль гумару. А каб не было крыўдна ні Малыя Аўцюкам, ні Вялікім, яго правялі паміж гэтымі дзвюма вёскамі.

На свята з'ехаліся вядомыя пісьменнікі, артысты, знакамтыя людзі ці не са ўсёй Беларусі. Аўцюкоўцы, узрадаваны такой павышанай увагай да сябе, шчодро абдорвалі прысутных сваім гумарам, аддаючы перавагу анекдотам. Дарэчы, мабыць, і не здагадаецца, што слова гэтае — не наскае. Яно паходзіць ад французскага anecdote, а тое, у сваю чаргу, ад грэчаскага anekdotos. Гэткі вольны ланцужок атрымліваецца. Яно і не дзіўна, бо перакладаецца гэты твор, як "нявыдадзены". А калі нешта ў друк не трапляе, дык значыць — забаронена. А калі забаронена, то прапагандаваць яго нельга. Хіба толькі можна раскаваць, дый яшчэ ў коле надзейных сяброў. Аднак анекдоты не палітычныя і менш "салёныя" друкаваліся. Іх можна знайсці яшчэ ў

фальклорных запісах Паўла Шэйна, Еўдакіма Раманава, Міхала Федароўскага і іншых даследчыкаў вусна-паэтычнай творчасці. Ёсць яны і ў творах Ядвігіна Ш., Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага... Ды толькі тады, калі забаронаў паменшала, анекдот, поруч з іншымі літаратурнымі жанрамі, пачаў адчуваць сябе паўнакроўным гаспадаром. Таму і перад аўцюкоўскімі шэдэўрамі запыталася зялёнае святло. І не толькі ў перыёдычныя яны з'явіліся. На свяце У. Ліпскі прэзентаваў і сваю кнігу з гэткай важкай, але тады яшчэ пакуль для многіх і незнаёмай назвай — "Аўцюкоўцы".

А далей, як кажуць, пайшло-паехала. Паколькі першы блінец, на шчасце, не засеў камяком у горле, Уладзімір Сцяпанавіч вырашыў працягнуць сваю добрую справу. У 1997 годзе ў Аўцюках прайшоў Другі фестываль гумару. Тады ж прышашы Гомель—Калінкавічы ў Малыя Аўцюках і помнік адкрылі Каласку і Калінцы, а менавіта так у гэтых мясцінах ласкава называюць адпаведна мужчыну і жанчыну.

А колькі смеху было калі да гаспадара свята падышоў конь, затрос грывай, а ў ягоных вачах застыла маўклівае запытанне: "Хіба Сцяпанавіч забыўся пра свайго цёзку". — "Ды памятаю цябе!" — узрадаваўся У. Ліпскі. Як не пазнаць было гэтага каняку, якога яму на першым свяце падараваў Калінкавіцкі райвыканкам. Тады Уладзімір Сцяпанавіч перадаў яго мясцовай школе, і нават не закрываў, калі дзеці пачалі каня называць Ліпскім.

Сёлета ў Аўцюках свята, якое набыло ўжо статус рэспубліканскага, праходзіць шосты раз. І як да першага, У. Ліпскі падрыхтаваў сваю кнігу. Цяпер яна называецца "Аўцюкоўскія шуры-муры" і, па сутнасці, з'яўляецца дапоўненым выданнем тых самых "Аўцюкоўцаў", якія столькі прынеслі радасці ўдзельнікам першага свята. Дый не толькі ім, бо асноўныя моманты фэсту цягам часу забываюцца, а набытая кніга заўсёды поруч з табой. З'явілася жаданне пасмяяцца разам з аўцюкоўцамі, разгорнеш яе і ... ведаеш, што цябе чакаюць радасныя хвіліны, бо "аўцюковец, калі адчуе, што ты яго слухаеш і верыш яму, нагаворыць таго, толькі трымайся". А ён і прамаўляе са старонок кнігі У. Ліпскага. Ды так, што і застаецца трымацца ... за жыўот, а то, чаго добрага, пуп разважача, а тады бяды не мінаваць. Не верыце? У такім разе паслухайце...

"Аўцюкоўскія філосафы: Мужык з грашмыма — кавалер.

— А без грошай?
— Самец".

Ды невыпадкава ёсць і такі анекдот. Праўда, не аўцюкоўскі. Але ад гэтага, як кажуць, сутнасць не мяняецца. Памятаеце ягонае завяршэнне? "Не з нашым шчасцем, дачушка!".

А цяпер пра гэтае самае шчасце:

"Аўцюк выйшаў на веранду, зняў кашулю, майку, дыхае свежым паветрам.

— Што ты косці выстаўляеш напаказ? — засарамаціла жонка.

— А хай людзі бачаць, як ты мяне корміш.

— Дык здымі, каласок, і штаны. Хай бачаць, ці варта цябе карміць..."

Нездарма ў Аўцюках кажуць: "Каб знайсці анекдот, трэба пахадзіць па балах". Яно і сапраўды так: калі нешта іншае не атрымліваецца, то хоць харошы жарт можна паслухаць.

Праўда, не сказаць, што і аўцюкоўскія не ўмеюць анекдоты раскаваць. Яшчэ як умеюць! А пра што мужчыны любяць часцей гаварыць, калі збіраюцца разам? Канечне, пра жанчын. Нават пра тое, чаго ў іх з імі не было. Але магло быць. Хоць, па праўдзе кажучы, чытаючы, аўцюкоўскія анекдоты, часам і цяжка разабрацца, дзе тая праўда, а дзе мана. Дый, калі лепей разабрацца, гэта не так важна. Галоўнае — ёсць гумар. Тонкі, дасціпны...

Эпітэты можна падбіраць бясконца, але знамянальнік пры гэтым, зразумела, будзе адзін — аўцюкоўскі гумар. Не будзем яго параўноўваць ні з габраўскім, ні з палтаўскім, ні, нарэшце, з адэскім. Хай кожны смяецца, як яму смяецца жадаецца. А мы смяцца будзем па-аўцюкоўску.

Разам з каласкамі і калінкамі.

Разам з У. Ліпскім, які адкрыў аўцюкоўцаў... Не толькі Беларусі адкрыў, а і ўсяму свету.

Разам з цудоўнай кнігай Уладзіміра Сцяпанавіча "Аўцюкоўскія шуры-муры" смяецца будзем. А калі каму пашчасціць, дык і на само свята яшчэ трапіць. А там ...

"Чаму ж нам не пець, чаму ж не гудзец, калі ў нашай хаце парадачак ідзець". А калі парадак у хаце, дык хата і на гумар багата. Бо не смяецца толькі той, хто смяецца не ўмее. А такіх, як мне здаецца, сярод беларусаў проста няма.

А каб упэўніцца, што гэта і сапраўды так, прапануем **самыя лепшыя анекдоты з кнігі "Аўцюкоўскія шуры-муры" на 13-й старонцы** нашага сённяшняга тыднёвіка.

Алесь ВІШНЕЎСКИ

Як думаеце: сем кніг, выдадзеных за дзесяць гадоў — гэта шмат? Не сумняваюся, што адказ на такое пытанне прагучыць толькі станоўчы. Тады яшчэ адно: а калі гэта кнігі паэзіі? Вось у дадзеным выпадку наўрад ці будуць аднолькавыя меркаванні. Абавязкова знойдуцца і тыя, хто пры гэтым роздумна паківае галавой. Маўляў, паэзія — тавар паштучны, і вершы — зусім не тое, што блішчы пачы. Ды нездарма ствараюць: няма такога правіла, у якім бы не было выключэння. І найлепшае пацвярджэнне таму — творчасць Валянціны Паліканінай. Ужо яе першая кніга «Найдзіце время для любви...» яскрава засведчыла аб выключнай адметнасці таленту аўтара, у аснове якога — тонкі, задушэўны лірызм, прачулая шчырасць, прага кахання і жадання быць любімай.

І музыка радкоў, як бяссонне душы

В. Паліканіна ўжо нават назвай гэтай кнігі-ластаўкі, што нечакана вырвалася з абсягу яе думак, засведчыла, наколькі яна ўмее па-свойму пісаць аб тым, што хвалявала людзей ва ўсе часы. Ці не ў кожным вершы прысутнічала бяссонне думак лірычнай гераіні, яе жаданне разабрацца як у самой сабе, так і ў тым, без каго немагчыма ўзвіць далейшае існаванне, калі не прыядзе ўзаемнасць:

*На светлую душу
любовь опустилась.
До бездны — рукой подать.
Со всеми дружим
спешить научилась,
С тобой научилась ждуть.
А Бяссонне думак вяззе
і да бяссоння душы:*

*Волнуясь, к одиночеству взывая,
Не жалуясь, смиряясь от обид,
Ни на мгновенье глаз не закрывая,
Не спит душа,
Не спит душа.
Не спит.*

Прыведзены верш з нядаўняй кнігі В. Паліканінай «За плотью слов». А паміж гэтымі зборнікамі яшчэ пяць: «Две музы», «Свет неизбывный», «Пам'ят», «От первого яблока», «Живое зерно». Як бачым, назва аднаго з іх у дачыненні да ўсёй творчасці В. Паліканінай — сімптаматычная. І яе паэзія — тое жывое зерне, што дае ўсходы, незалежна ад таго, пра што пішацца. Будучы лірыкам па складзе свайго таленту, яна не абыходзіць і грамадзянскія матывы. Не прамінае і тэм, што сёння па сутнасці на слыху кожнага паэта, які не можа заставацца абыякавым да таго, што робіцца ў свеце, а найперш да таго, што адбываецца на роднай зямлі.

Таму і В. Паліканіна не абмінула чарнобыльскую праблематыку, аб чым, прынамсі, сведчыць верш «Волчий стон пробежал...». Але зноў жа пайшла сваім шляхам. У творы няма таго, пра што пісалі да яе іншыя. Найстрашнейшая бяда чалавецтва ўспрымаецца як нейкая злая наканаванасць: «этой ночью природа припомнила имя свое». Адсюль і адпаведны змест, у нечым блізкі да бальнага, калі адразу прысутнічае прадчуванне чагосьці страшнага, невытлумачальнага, непрадказальнага ў сваёй сутнасці:

*Волчий стон пробежал,
весь взметнулась пропавшая птица,
Память-музыка где-то играет,
да струны не в лаг...
В гуще зарослей темное время,
теснятся копошились:
Зацепилось за елей верхушки
и тянется назад.*

У гэтым вершы, як і ў пераважнай большасці іншых, высокая культура пісьма — навідавоку. Але перадусім,

паўтараю, В. Паліканіна — лірык. І гэта вельмі добра відаць па лепшых яе творах, у якіх бачыцца наследванне традыцый рускай класічнай паэзіі.

*На серых ветках листья тихо вянут,
Осенний сумрак собирая впрок;
И тучи заблудившиеся вьзнут
В густом тумане сбившихся дорог.
Все гаснет:*

*свет и мира суестьливость,
Как в спешке — день,
как в памяти — весна.
Берез притихших
робкая стыдливость —
От чистых дев, доверившихся снам.*

Ёсць у гэтым штосьці ясенінскае. Прысутнічае і нешта фетаўскае — паралелі можна праводзіць, але пастанна ловаць сябе на думцы, што ўсё гэта, тым не менш, сваё. Сваё мелодыя зямной прыгажосці. Дый некаторыя вершы В. Паліканінай уласоблены ў музыцы, сталі песнямі, сярод выканаўцаў якіх Анжэліка Агурбаш, Іна Афанасьева, Валерый Дайнека...

Ёсць у В. Паліканінай адзін цудоўнейшы верш. Дарэчы, з яе першай кнігі. На яго звярнуў увагу ў невялікай прадмоўцы паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Расіі, старшыня міжнароднага Пушкінскага камітэта Уладзімір Кастроў (да месца сказаць, што В. Паліканіна ўдастоена дзяржаўнай узнагароды Расійскай Федэрацыі — медалю А. С. Пушкіна), назваўшы яго «лепшай лірычнай мініяцюрай». Канечне, параўноўваючы з творамі, напісанымі паэтэсай на той час. Аднак і сёння, з агледзім дзесяцігадовага творчага шляху, відавочна, наколькі шмат закладзена ў гэты твор, як дакладна адчувае яго аўтар слова, як умее хораша і непаўторна перадаць тое, што на душы і ў сэрцы:

*Пока стучат дожди
по крышам огдичальм,
По улицам размыта серая акварель,
Во мне звучит любовь,
соединяясь с печалью,
Под музыку весны
с названием «Апрель».*

*Когда зима придет,
и с ней узор морозный
Воскреснет на стекле,
вдруг ясно станет мне:
Твоя любовь жила,
пока стояли розы,
Пока горел их свет —
пожар в моем окне.*

*Быть может,
дождю еще до доли лучшей,
И высохнет в лучах
дождливая капель,
Но пусть звучит во мне,
пока способна мучить,
Мелодия любви
с названием «Апрель».*

Гэтымі дзвюма мелодыямі — вясны і кахання — прасякнута і ўся творчасць В. Паліканінай. З задавальненнем перачытваю кнігу «За плотью слов», са старонок якой В. Паліканіна паўстае і ў чымсьці новай, але, безумоўна, застаецца і ранейшай.

Не можа не заставацца, бо даўно паспела сфарміравацца як творчая асоба, як паэт са сваім голасам, уласным светаўспрыманням, той музыкой верша, якая падуладна менавіта ёй, бо гэта яе голас, яе споведзь, гэта праяўленне яе таленту, які нясе радасць сустрачы з усім тым, што ўмяшчаецца ў аб'ёмнае паняцце зямное. А з умення бачыць і ўспрымаць гэтае зямное ва ўсёй яго паўнаце і шматстайнасці і нараджаецца сапраўдны паэт.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Восеньскія нябёсы Алены Белай

*Зберагаю ашчадна
Ты, што засталася,
Без смутку па тых,
Што папалі...*

Кніга атрымалася не толькі шматпачуццёвай, але і шматжанравай: апроч вершаў у яе ўвайшлі праязныя творы. Галоўны матыў тут — жыццё жанчыны, пазначанае пакутай, адзінотай, чаканнем, якое зрэдку асвечваецца яркімі ўзлётамі-знічкамі. Трагізм, эмацыйна-драматычнае напружанне ў творах ураўнаважваюцца светлым гумарам, іроніяй. Самым балючым выступае апавед з адметным пазначэннем жанру — "Не казка". Бо рэальнасць ніколі казкай не бывае. Чалавек часам стварае сабе гэтую казку, як гераіня твора, але жыццё здольнае ў момант знішчыць яе, каб пакінуць боль. Жанчыне часта даводзіцца сутыкацца з выбарам, хаця — раскошы — гэты выбар зрабіць у адпаведнасці з уласным жаданнем — у яе няма.

У якасці эпілога прапанавана вельмі своеасаблівая рэцэнзія з подпісам — "Суровы самакрытык, які пажадаў застацца невядомым", якая, спадзімся, выкліка ў чытача і разуменне, і добрую ўсмішку.

Што да "засілля белага колеру ў змесце і афармленні кнігі", якое суровы крытык назваў з'явай антымастацкай, то паслухаем эксперта — вядомага расійскага мастака, падарожніка К. Пятрова-Водкіна, які сцвярджаў: бела фарба "з'яўляецца выратавальніцай, што аддзяляе адну форму ад другой" — зямное гібенне і нябёснае ўзвышэнне.

Зрэшты, на тое пэўна і Белая, а яе гераіня — жанчына ў белым, таму кніга і не магла быць інакшай. Калі ў афармленні белы колер відавочна перамагае, то ў змесце ён не такі і часты — часам служыць асновай дзеля стварэння выразных графічных малюнкаў, выступае кантрастам чорнаму:

*Фарбы і пэндзаль
наўраг ці спатоляць,
А ўвекавечыць —
такая патрэба:
Лес чорным камлём —
у белае поле,
Белаю кронай —
у чорнае неба.*

Пажадаем пэўна і Баранавічаў Алене Белай, каб стан залатога сячэння (у якасці выключэння) затрымаўся ў яе душы на доўга.

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

* Алена Белая. Кніга жонкі паэта. — Баранавічы: Баранавіцкая гарадская арганізацыя грамадскага аб'яднання Таварыства беларускай мовы імя Францыска Скарыны, 2007.

Ужо ў назве зборніка ("Кніга жонкі паэта") гучыць класічны матыў беларускай літаратуры — "я не паэта", трансфармаваны ў гендэрным аспекце: паэт — ён, мужчына, муж, я ўсяго толькі жанчына, жонка. Але ж прабіваецца ў назве адначасна іншы матыў з той жа, нашаніўскай пары — "я кнігу маю". І таму, табе, шаноўны чытач, меркаваць, ці пэўна я, а мне, аўтарцы, спадзявацца, што вершы мае знойдуць водгук у тваёй душы.

Няма ўзлётнасці, лёгкасці пачуцця, штосьці цяжкае, навіслае, як насланне, прыганае, не дае мажлівасці распраміць каханню крылы:

*Мой жнівень: знічак след
Над навісцю лістоты,
Твой вінаваты шэпт,
Гаркавы смак пшчоты,
Пах палыну і мяты,
Як прагчванне страты...*

Наогул, каханне — галоўнае пачуццё ў гэтай кнізе. Іначай і быць не можа, бо быць жонкай паэта ды яшчэ і пэўна — ці не азначае гэта заплаціць каханню па самым вялікім рахунку? Верш "Каханне" — некалькі штрыхоў, што маюць увесць "гадавы цыкл" пачуцця — вясну, лета, зазімак. І хоць поры года не называюцца, яны пазнавальныя. А зрэшты і назваў у часоў кахання няма. Гэта своеасаблівы накід сюжэта лірычнага рамана, што заўсёды пачынаецца вясной, бо вясна ў жыццё жанчыны прыходзіць тады, калі прыходзіць каханне. Ранняя, вясновая, узлётная, срэбнагалосая радасць прагчвання вялікага шчасця становіцца завязкай, гарачае лета — кульмінацыяй, восеньскае, што коле холадам, — пачаткам канца, развязкай:

*Трымценне жаўрука.
Далоні ў далоні.
Гарачая рука
На трапяткім улонні.
Калючая шчка
Ля схаладнелай скроні...*

Між іншых нізак адметнай (паэтычнай) філасафічнасцю пазначана "Абвінаваўчае". Тут пэўна імкнецца давесці не толькі пра тое, што ёсць сутнасцю з'яў, рэчаў, пачуццяў, але і чаму пачуцці, як і людзі, нараджаюцца і знікаюць.

Дзе ж выйце з такога няладнага ладу-парадку? Для жанчыны-творцы,

відавочна, — у творчасці: "Творчасць — гэта вечны сыход упрэчкі ад // тых, каго любіш". Разрыў прыназоўніка з займеннікам, радковы перанос тут цалкам абгрунтаваны: ствараецца уражанне, быццам гэтая змушаная паўза дапамагае перавесці дыханне, каб сказаць тое, што можа быць не зусім зразумелым. Бо навошта наогул сыходзіць упрэчкі ад тых, каго любіш? Але ёсць тая сіла, дзеля якой сыходзіш — творчасць.

Самым "абвінаваўчым" у гэтай нізцы выступае верш, што нагадвае паэтычны трактат: "Маё святое аўтарскае права...", эпіграфам да якога Алена Белая абрала вядомую сентэнцыю Ніцшэ з ягонай "Злой мудрасці". Жанчына ў каханні, як лічыць пэўна, — творца, мужчына ж задавальняецца роляй не вельмі ўдалага перакладчыка высокай паэзіі. І ў гэтым — асноўная сутнасць "абвінававання":

*Маё святое аўтарскае права
Ты скасаваў і,
скаўшы папракдоўнік,
Каторы год
ужо перакладаеш
Майго кахання
сімвалы і знакі
На мову прозы:
звычай, абавязкаў
Бяхібнага сямейнага жыцця...*

Паэтычная частка кнігі завяршаецца "Мажорным", бо знойдзены той стан, назву якому народная мудрасць "запазычыла" з матэматычнай тэрміналогіі — залатое сячэнне. Гэта той узрост (усё ж лепей — стан), калі форма і змест ненадоўга супадаюць. Калі жанчына здольная радавацца тым рэдкім зоркам, што часам асвятляюць змрочнае восеньскае неба:

*У маіх асенніх нябёсах
Ціха, прывольна і стала.
Не наракаю на лёс я,
Што зорак тут меней стала.
Стратамі наталіўшыся,*

Аўтарка імкнулася "арганізаваць" сваю кнігу так, каб зняць мажлівыя пытанні, таму ва ўступным артыкуле — замест пралогу — з ізноў жа адкупалаўскай назвай "Сны аб Беларусі ў канцы XX стагоддзя" (лепш было б — напрыканцы) глумачыць многае, на першы погляд, незразумелае, асабліва — двухмоўе вершаў.

Якіх толькі несумяшчальных неадпаведнасцяў не ўвабрала доля гэтай цікавай жанчыны: руская — настаўніца беларускай мовы і літаратуры, інтэлігентка, гараджанка — беларуская сялянка, "тыповы прадукт застою", камсамолка — і з сантыметам успрыняты зварот "шаноўная пані", бо захавалася дзесь на дне душы далучанасць праз бабулю, што паходзіла з патомнай шляхты, да ўсяго шляхетнага. Пашпартовая руская з беларускім сэрцам, якому вельмі многае баліць. А тут яшчэ памяць настойліва даводзіць пра перажытае продкамі, дзе таго болю — хоць адбаўляй. І дзе сваіх неадпаведнасцяў было таксама няма: "прадзед, актывіст новай улады, быў ёю ж знішчаны на Салаўках", дзед, гаспадар, уцёк у горад, каб выратавацца, памёр там заўчасна ад нуды "па карміцельцы".

Пазнаёміўшыся з аўтаркай праз "Сны...", і ўласна творы чытаць можна. Пажадана звярнуць увагу на кампазіцыю зборніка, дзе вершаваныя творы сабраны ў нізкі, назвы якіх высвечваюць ледзьве не ўсю багатую палітру чалавечых пачуццяў, перажыванняў, настрояў: "Настальгічнае", "Прымроенае", "Мажорнае", "Вінаватае" і інш. Тут відавочны перабор, драбненне: некаторыя нізкі ўтрымліваюць усяго адзін-два вершы, якія лёгка пераносзяцца ў пачуццёвае поле іншай нізкі. Да прыкладу, верш "Вечар прасуе вуліцы...", адзіны ў "Прымроеным", зместам сваім — тое ж "Прытоенае". Затое не хапае "Іранічнага", бо многія вершы якраз і напоўнены прытоенай усмішкай ці насмешкай — як "Жаночая маналогіка" з "Сімфанічнага". А то і гумарам, светлым ці смутным, з давескам журбы. Да прыкладу, у абразку-аўтапартрэце, дзе ў паэтычную канву ўплываецца дзелавы стыль, што спрыяе стварэнню гумарыстычнага эфекту. Гэта нагадвае пра сябе ўсюдыснае анкетаванне:

*Сур'езная. Сталая.
Немаладая.
(Пагкрэсліць патрэбнае.)
Была мая галава залатая —
Робіцца срэбная...*

Некаторыя вершы зместам сваім не зусім стасуюцца да назваў нізак: "Зляпіла зіма сакавік — абы з рук...", "Амаль пераймаючы Скарыну" зместчаны ў "Пшчотнае". Дарэчы, гэта самае першае, куды нас запрашаюць — яшчэ ўсё спякотнае, бо на зыходзе жаночага лета, у жнівені, каханне. Акт пачуццёвай драмы, якому так неабходны кветкавыя дэкарацыі:

*Як бэзавы букет
У гронках ацязельх,
Вяргіняў шчодры цвет,
Святло рабіны спелай.*

На радасць чытачам

Выход у свет новай кнігі пісьменніка — заўсёды з'ява, заўсёды падзея. І не толькі для самога аўтара, але і для прыхільнікаў яго творчасці, для ўсіх аматараў прыгожага пісьменства. Парадаваў нядаўна і гомельскі паэт Мікола Хамянкаў. Дзяржаўнае выдавецтва "Мастацкая літаратура" выдала яго чарговую кніжку вершаў для маленькіх чытачоў, на гэты раз — "Чаму не спіцца сонцу". На тытульным лісце можна прачытаць: "Выпуск выдання ажыццёўлены па заказе і пры фінансавай падтрымцы

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь". Той, хто звязаны непасрэдна з творчай дзейнасцю, ведае, што выдаць сёння кнігу ў галоўным выдавецтве краіны цяжка, жадаючых шмат, тым больш прыемна, што гэта ўдалося зрабіць нашаму земляку. Як прызнаўся Мікола Хамянкаў, усё атрымалася даволі проста — адправіў рукапіс на адрас выдавецтва, а праз пэўны час атрымаў паведамленне: карэктурку кнігі вам даслаць ці самі забераце? Вось, кажа, і ўсё.

А я гартаю кніжку, чытаю верш за вершам. Мне яны знаёмыя па публікацыях апошніх гадоў у часопісе "Вясёлка", дзе паэт даўні і пастаянны аўтар, а цяпер, сабраны пад адной вокладкай, яны, бы тыя малыя дзеці перад бацькамі, выхваляюцца перад паэтам, кожны стараецца падацца лепшым. І сапраўды ж: паспрабуй тут аддай перавагу таму ці іншаму твору, калі ўсе яны напісаны дасціпна і даходліва, не мітусліва, усе словы да месца — паспрабуй выкрасліць хоць адно

з іх, і тады верш страціць многае. Нічога лішняга. Гэта асабліва талент — пісаць проста і коратка. Міколу Хамянкаву такое ўдаецца, што сведчыць пра яго адметны творчы почырк. Працавіты тата чмель
Варыць з ягадкі кісель.
Прыляцелі чмелянны
Загудзелі каля хаты,
Носіць сподачкі на стол...
Мёдам пахне навакол!
У вершы "Чмяліны кісель" паэт намаляваў карціну, быццам вакол цябе самога і сапраўды пахне мёдам. Так светла,

так казачна!..Альбо вось верш "Камп'ютэр":
Ноутбук набыў мой тата
І хутчэй прывёз дахаты.
Кажы мне: — Усю работу
Я на ім раблю ў ахвоту.
Я сустрэў са школы брата.
Брат камп'ютэр
доўга кратаў,
Хітра глянуў і пытае:
— А задачкі ён рашае?
Да такіх жа сюжэтных вершаў, як "Камп'ютэр", трэба аднесці і наступныя: "Пыласос" ("Чмыхаў, чмыхаў пыласос і пад ложка звесіў нос...

Пыласос (не разетка вінавата) перастараўся — шмат пылінак наглытаўся"); "Будзільнік" ("Брат яму не рад: не прыйдзеца Міколу пазніцца больш у школу"); "Прадавец" ("Павучок прыехаў на базар, на прылаўку ён расклаў тавар: — Падлятайце, мушкі-гаспадынькі, я прывёз вам свежай павуцінкі!") і іншыя. Асобная старонка ў творчасці Міколы Хамянкава — любоў да роднай прыроды: да палёў, дзе цвіце жыта ("Дождж пальцеца з неба — будзе многа хлеба"),

да лугоў, дзе "конікі-зялёнікі гойсаюць кругом. Ім, зялёным конікам, добра летнім днём: кожны ліст ім — схованка, кожны кусцік — дом", да лесу, у якім жывуць прыдуманых ім казачных герояў, такіх, як бедалага-кот Цішка, што стаптаў свае лапці, а мышы водзяць карагод і шкадоўць ката: «Ах, які няшчасны кот! Будзе кату зябка, адмарозіць лапкі", а заадно і радуюцца: "Не памкнецца да кладыўкі, не паставіць мышалоўкі: эх, гуляйце, мышкі! Хай паскача Цішка!" І далей працягвае паэт: "Певень тут хадзіў з нясушкай. Шэпча мышцы ён на вушка: "Ёсць сакрэт адзін вялікі — сцеражыцеся мурылыкі. Кот не дрэмле, у кеце лапці новыя пляце". Доўга можна цытаваць і цалкам вершы з кнігі М. Хамянкава "Чаму не спіцца сонцу", і некаторыя асобныя радкі.
Прачытанае пакідае добрае ўражанне. Знайсці паразуменне з дзіцячай аўдыторыяй — справа няпростая. Аднак у М. Хамянкава гэта атрымалася напоўніцу, а таму выхад яго новай кнігі стане прыемнай навіной не толькі для дарослых, але і для маленькіх чытачоў.

Васіль ТКАЧОЎ

Віктар
ШНІП

* * *

Я зноў пра Храмы, сум,
любоў і пра крыжы,
Пра сцезжкі, валуны,
князёў і пра магільны...
А вы мне кажаце:
"Пра гэта болей не пішы!"

Як не пісаць,
калі ўсё гэта край мой мілы?!

І кожны верш мой новы — новая царква,
дзе я малюся і дзе сам я чую Бога.
І вінаваты я, калі ўзрасла трава
ля Храма і ўтравела да святых дарога.

І вінаваты я, што вам не зразумець
Маёй крыві,
што ў вершах у маіх пульсуе.
Мне з вершаў, нібы з вож,
на белы свет глядзець,
Крычаць: "Жыве мой край!" —
хай гэта свет пачуе.

А не пачуе свет, дык сын пачуе мой,
Пачуюць сцезжкі і слябі, і магільны.
А вы мне зноўку кажаце: "Ты не герой..."
Я не герой... Але люблю я край наш мілы.

ГАСПАДАР

Уладзіміру Гілепу

...Каб ведаць родны Край і быць слугою
Яго палацаў, замкаў і святых
Патрэбна быць з вялікаю душою,
Як неба, у якім зямная стынь
ля сонца, як ля сэрца, прападае
І да людзей вяртаецца цяплом,
І нас яднае назаўсёды з Краем
Адвечным, беларускім, як крыжом,
Які мы атрымалі пры хрышчэнні,
Каб з ім ішлі мы праз вятры гадоў,
І толькі перад крыжам на калені
Мы падалі, каб выказаць любоў
Да родных ніў, да матчынага слова,
Да замкаў старасвецкіх і хацін,
дзе шчэ жыве не падчаркаю мова,
Якую знае Бог, і Ён адзін
Спытае ў нас за ўсё і ўзнагародзіць
За нашыя пакуты...

Родны Край,
Ты нібы ліст бярозавы на лёдзе
У гэтым свеце, дзе жыццё — не рай,
Але дзе людзі ёсць з такой душою,
Як неба, у якім святло, як Храм.
І той Тут гаспадар — хто стаў слугою
Зямлі, якую Бог адмераў нам...

У ЦЭНТРАХ ЕЎРОПЫ

1
У цэнтры Еўропы лёд
І ты ідзеш па ім
Нібы Хрыстос па вадзе
І адзінока табе
Як пчале, у якой няма вулля
І цень твой перад табой
Як сцезжка на лёдзе
Да палонкі як поўні ў небе

2
Не плачце па мне
Ты сказаў і сышоў у нябыт
І ўзляцелі птушкі з дрэў
Сумныя як попел
Светлыя як снег
Што ў цэнтры Еўропы
Дзе межы як трэшчыны
На старажытным гарышчы

БАЛАДА ЦІШКІ ГАРТНАГА

(23.10.1887—11.04.1937)

Усё ў былым — і слава, і пашана
І ўжо дарогі больш няма назад.
Ды выбар ёсць яшчэ —
быць расстраляным
Ці раптам звар'яецца... І ты — вар'ят,
Але і ў гэтым доме ў вокнах краты,
Як павукі, што ткуць самоту і смерць.
І лекары крычаць, крычаць вар'яты
І можна тут сапраўдна звар'яецца.

А за сцяной вясна, ды жыць не хочаш,
Бо немагчыма ў вар'ятоўні жыць,
І ўжо не поўню ў небе бачаць вочы,
Пятлю, якая кліча і гарыць,
Як большавіцкі сцяг, служыў якому
І пад якім людзей катуе кат.
Не здрадзіў ты Айчыне і нікому
Не здрадзіш. Ты — змагар, а не вар'ят.
І заўтра, як сабаку, закапаюць
Цябе на ўскрайку парку і ўжо там
Твой чэрап беларускі адшукваюць,
Нібы ў начы — бялюткі Храм...

БАЛАДА ПАЎЛЮКА ШУКАЙЛЫ

(31.12.1904—14.04.1939)

На Беларусі вада з крыві,
палеткі з курганоў і крыжоў.

Паўлюк Шукайла

Ні надзейных сяброў, ні гасціннае хаты
У цябе больш у роднай краіне няма.
Ты адзін, як сабака,
што ў поле прагматы,
дзе на гурбах счарнелых царуе зіма.

І глядзіш ты на свет не вачмі, а слязамі
І не можаш ніяк ты цяпер зразумець,
Што зрабілася гэта сягоння з людзьмі
І чаму паўкраіны сядзіць у турме.

А было ж у бабровой баярскае шапцы
І з гадзіннікам, нібы агонь, залатым
Ты хадзіў і зайздросцілі ўсе падшыванцы
І лавілі мядовы паэзіі дым,

У якім ты сам жыў,
як матыль жыве ў кветцы,
Што ляжыць на мазільнай
халоднай пліце...
Снег вадоў са страхі,
нібы волава, льеца,
Ледзяшом красавіцкім спакойна расце

І становіцца куляй,
што трапіць у сэрца,
Каб ты больш не хаваўся,
каб болей не жыў
На зямлі, дзе вада з чалавечай крыві,
А палеткі найкол — курганы і крыжы...

БАЛАДА МІХАСЯ ЧАРОТА

(7.11.1896—29.10.1937)

На турэмнай сцяне
ты прысягу рыфмуеш,
А прысяга твая не патрэбна нікому.
Табе хочацца жыць
і ты ў думках дадому
Зноў бжышы і зямлі пад нагамі не чуеш,
Той зямлі, на якой сёння слёзы і гора,
На якой людзі ёсць,
што ўсё бачаць і чуюць,
І на вознішчах босымі сёння начуюць,
І на мове тутэйшае з Богам гавораць.
І не хочацца верыць табе, што былое
Стала сном,
у якім ты паэт пашанотны,

А цяпер, як Айчына твая, ты гаротны
І навокал усё не тваё, а чужое.
Нават гэта прысяга, якую рыфмуеш
Не твая, бо ад страху яна і ты верыш,
Што яна адмажне ўсе турэмныя дзверы
І сябе, і сяброў ты ад смерці ўратаеш.
Толькі ты не ўратаеш нікога ў краіне,
У якой кожны міг нехта плача і гіне.
І цябе расстраляюць, і будзе прысяга
Напаўняцца, як сэнсам,
крывёю і жахам...

* * *

...У кожным слове вечнасці дыханне,
У кожным сказе вечнасці святло
І ноч, якая раптам бела становіцца,
Калі з'яднаць, што будзе і было
У свечак малітоўнае гарэнне
Пад небам, у якім жыве наш Бог...
Маланкі ў небе — вечнасці карэнне,
Святлістае галлё зямных дарог,
Што засталася ў памяці нябёснай
Ад тых часоў, калі ствараўся свет
І ты ішла няпешна сцезжкай роснай
І поўніўся жыццём твой кожны след,
Бо ў кожным руху — вечнасці дыханне,
А ў кожным кроку — вечнасці хада,
І, як патоп, было і ёсць каханне,
І весні дзень найкол, нібы вада...

* * *

Няўлоўнай вечнай музыкі дыханне
Плыве над намі светла і плыве
Пакуль са снегам першым не расстане
У восеньскай, нібы агонь, траве.
Расстане і вадоў сцяг самотнай
У чорную, як вузгалё, зямлю
І будзе кожнае травіны роднай
І кожная травінка нам "люблю"
Шпатаць пачне, і музыцы чароўнай
Зноў па-над белым светам плыць і плыць
Маладзіком, як залачоным чоўнам,
На дне якога першы снег ляжыць.

* * *

...Чужыя заходзяць у хату
І робіцца хата чужой.
І птушкі цураюцца саду,
І ў садзе жыве лістабой.
І ты падбіраеш лістоту,
Нібыта ад Бога лісты,
І будзеш чытаць іх утай,
Глядзець на чужыя сады,
З якіх больш ніхто ўжо не скажа
Табе, што тут ты гаспадар.

Лісцё ператворыцца ў сажу
І сонца, нібыта ліхтар,
Патухне і стане зімою
Самотная восень, і снег,
Як смех, палаяць над табой
Праз святасць тваю і праз грэх...

І раптам ты з крыкам прачнешся
І хату сваю, як душу,
Агледзіш, найкол азірнешся
І выйдзеш, нібыта з дажджу,
З самоты, якая чужая,
Якая чужой не бывае...

* * *

утравелья помнікі-валуны
як рэшткі брукаванай дарогі
на якой прайшло дваццатае стагоддзе

Іна
СНЯЖКОВА

Рамантычнасць і разважлівасць
шчасліва спалучаюцца ў вершах Іны
Сняжковай, студэнткі-выдатніцы Ш
курса факультэта беларускай філалогіі
і культуры Віцебскага дзяржаўнага
універсітэта імя П. М. Машэрава.
Спадзяюся, што гэтая сціплая і вельмі
прыгожая душой дзяўчына знойдзе
свой шлях у жыцці і сваё месца ў
літаратуры, бо яе пошукі актыўныя,
мэтанакіраваныя і плённыя.

ВОЛЫГА РУСЛІКА,
член Саюза пісьменнікаў Беларусі

* * *

Дзесяткі позіркаў
На стомленым праспекце,
Мільёны гукаў
За расчыненым акном.
Мы бачым вецер
І не чуем сэрцаў
Ціхуткі, але чутны перазвон.

Мы будзем разам
Перунам дзівіцца
У майскую
Маланкавую ноч.
І кожны з нас
Убачыць навалніцу,
Але не кожны з нас
Пачуе дождж.

* * *

Шумная вуліца. Ціхі касцёл —
Месца для споведзі шчырай.
Божы пасланнік — нябачны анёл —
Просьбы збірае імкліва.
Веры. Здароўя. Сямейнай цішы.
Сілы змагацца з сабой.
Вернасці. Сябра. Спакою ў душы.
Сонца над грэшнай зямлёю.

Усё як звычайна: ружанец, імяша.
Толькі палёгкі ніякай —
Тут, дзе прытулку шукае душа,
Мужчына нястрымана плакаў...
Страта? Сумленне? Балючы падман?
Шукаю слязам тлумачэння.
Ён жа глядзеў на бліскучы абраз
І, можа, прасіў прабацэння.

Вы скажаце: слабы? Прывыклі здаўна:
Не плачуць яны, абаронцы...
А я не згаджуся, і думка мая:
Ён з ізраэла верных і моцных.
Іспыты прызначаны лёсам знарок.
Моцны — не той, хто не плача.
Моцны — хто бачыць Нябесаў папрок,
Моцны — хто Небу не здрадзіць.

У ПОШУКАХ ЗОРАК

Зірнула ў неба:
Пустое, без зор.
Толькі грувасткія хмары...
Верыць патрэбна
Што ёсць яны. Ёсць!
За полем аблокаў схаваны.

За ветраны вечар
Не трэба злых слоў.
Галоўнае тут — не зламацца.
Назаўтра, упэўнена,
З'явіцца зноў
І будзе табе ўсмехацца.

Зірнула ў неба:
Пустое, без зор.
Хутка, напэўна, заплача...
Побач ля нас
Насамрэч прыгажосць,
Толькі вачыма не ўбачыш.

МАЯ ФІЛАСОФІЯ

Так цяжка часам усміхнуцца сонцу,
Ісці наперад.
Крочыць, не паўзці.
Прачнуцца хочацца раносенька на золку
І ў росных кветках
Сукакой знайсці.

Так цяжка часам не скарыцца ветру,
Марозу, сцюжы,
Вечнасці падзей...
І ўбачыць праз няшчырасці акенца
Святла праменьчык.
Ды ісці далей...

Фота Кастуся Дробава

Доля

Дзяніслаў Нічыпаровіч

Апавяданне

вішчэлі, выхапіліся з-пад стала, пачалі разам з Аленаю радавацца, крычаць і скакаць.

Анюта паклікала іх да сябе, абвясціла, што малым настаў ціхі час і выправадзіла Алену.

Калі дзяўчынкі паснулі, Дзяржаўскі звярнуўся да жонкі:

— Прашу прабачэння, але мне здаецца, што ў гэтым сяброўстве няма нічога станоўчага, ну чаму яна іх навучыць?

Анюта памаўчала, памяркоўна адказала:

— Думала аб гэтым, але ёй у нас хораша — хай ходзіць.

— Інакшага рашэння і не чакаў. Напэўна, твая праўда — хай ходзіць!..

Дзень выхаду Анюты на работу няўмольна набліжаўся. За тыдзень схадзіла ў бальніцу, вярнулася ўсхваляваная і засмучаная. Малыя кінуліся да яе. Прылашчыла, папрасіла пагуляць самастойна, зайшла ў кухню, прагна выпіла чаю, кіннула ўстрывожанаму мужу:

— Дай дух перавесці — расстроеная дашчэнт! — крыху пасядзела панура з адсутным позіркам, затым распавяла: — У кадрах нармальна: напісала заяву на дазвол прыступіць да работы з дзевяціга красавіка, далі падпісаць кантракт на два гады, пажадалі поспехаў. Пайшла ў сваю рэанімацыю да новага загадчыка...

— А дзе ж стары? — перабіў Дзяржаўскі.

— ...Пайшоў радавым урачом, пенсіянер ужо. Шкада — душэўны чалавек, выдатны ўрач, дняваў і начаваў у рэанімацыі. Гэты не такі — самаўпэўнены, бесцырымонны, кажучы, пратэжэ галоўнага ўрача бальніцы, быццам рыхтуецца на павышэнне...

— То чаго ты, не разумею, расстроілася?

— Прызначыў мне начныя змены — у будні дні з шаснаццаці да васьмі трыццаці раніцы, а калі выпадуць выхадныя, то — цэлыя суткі. Я яго прашу: не стаўце мяне ў начныя, у мяне ж малыя дзеці, а ён — нічога страшнага, у вас ёсць муж, з-за вас графік ламаць не буду!

— Ха-ам! — узарваўся Дзяржаўскі: — Дай мне яго тэлефон, я з ім паталкую!..

— Нічога ты не даб'ешся, толькі мне непрыемнасці будуюць! Я скарылася, а што зробіш? Выйсці ніякага няма — ночы дзень ночы!

Імяніны малодшай дачкі супалі з Вялікаднем. Зладзілі салодкі стол, паклікалі Алену. Віншавалі, дарылі падарункі, вучылі імянінніцу паказваць на руцэ тры пальцы па колькасці год. Мама Анюта знешце выглядала высялай і бестурботнаю, аднак у яе блакітна-шэраватых вачах калі-нікала мільгаў клопат...

Назаўтра настала тая доўгачаканая хвіліна, калі Анюта ў новенькім беласнежным халаце, з фанендаскопам на шыі ўсхвалявана ўвайшла ў выпянтую ўшыркі палату з пяццю ложкамі: па два адзін за адным пры бакавых сценах і адным пасярэдзіне палаты тарцом да акна. На бакавых месціцах чагарты жанчыны-сэрдачніцы, а на сярэднім — бабуля на штучным дыханні. Анюта павіталася, адрэкаментавалася:

— Дзяжурны рэаніματοлаг Ганна Кірылаўна Дзяржаўская. Буду з вамі да раніцы, зараз вас паслухаю, а вы мне падказвайце, як сябе адчуваеце і выказвайце свае скаргі.

Усе, апрача бабулі, нацягнута заўсміхаліся, паслухмяна павіталіся, сталі неўпрыкметку яе вывучаць.

Пачала з бабулі. Яна, каб не перашкаджаць штучнаму дыханню, была пад уздзеяннем невялікіх доз седатывных сродкаў у стане паўпрыгломнасці. Вочы — напайпрыкрытыя, спалатнела-спакутаваны, нерухома-безжыццёвы твар, ка-

сцістыя рукі, зафіксаваныя да бакавіц ложка, у роце — эндатрахіяльная трубка ад дыхальнага апарата. Анюта нахілілася, уважліва аглядзела, ці правільна яна стаіць, вывучыла на маніторы артэрыяльны ціск, частату пульсу і дыхання. Усё было ў межах нормы. Папярвіла на хворай коўдру, перайшла да астатніх жанчын, стала іх па чарзе абследаваць і неяк непрыкметна заслакоілася, адчула самакантроль, упэўненасць у сваіх ведах і навыках.

Не паспела азірнуцца, як ужо была ў другой аналагічнай палате з яшчэ нестарымі мужчынамі. Абследавала дваіх, толькі прыступіла да трэцяга, у калідоры прагучаў трывожны крык яе медсястры:

— Рэаніма-ацыя ў першай палатце!

Усхапілася, памкнулася на заклік.

Бабуля ляжала змярцвела, з крыху павернутай на бок галавою, трубка з рота выпала, левая рука — на грудзіне. Памацала сонную артэрыю — пульсу няма. Асысталі! Відаць, выпала эндатрахіяльная трубка. Самастойнае дыханне лёгкіх аказалася неэфэктыўным, сардэчны рытм ад недахопу кіслароду сарваўся, і наступіла клінічная смерць...

У палату таропка ўвайшлі тры медсястры з іншых палат з падрыхтаванымі шпрыцамі і чорнай скрынкай, сталі напатагове ля доктаркі. Знякавелья хворыя жанчыны ляжалі на сваіх ложках і з жахам назіралі за тым, што адбываецца...

У Анюты нават хвіліны не было на развагі, і яна прыняла адзінае правільнае рашэнне — паклала складзеныя адна на адну далоні на грудзіну ў вобласці сэрца, пачала рабіць рытмічныя закрытыя масажы. Катурхала, абліваючыся потам, дзесяць хвілін — выніку не было і, здаецца, не прадбачылася. Закамандавала:

— Фібрылятар!

Медсястра паставіла на тумбачку ля ложка чорную скрынку. Анюта, не спыняючы масажу, зірнула на манітор прыстасавання — на ім святлілася роўная ізаляція.

Распарадзілася:

— Увядзіце ў вену кубік адрэналіну і кубік атрапіну.

Мініцюрная медсястра таропка, але спрытна выканалася распараджэнне.

"З Богам!.." — сказала сама сабе Анюта, перапыніла масаж, акуратна інтубіравала ў дыхальныя шляхі пацыенткі трубку ад дыхальнага апарата, зарадзіла рэгулятарам дэфібрылятар на дзвесце джоўляў, схавала за ручкі пляскаць электроды, адзін паставіла на грудзіну насупраць сэрца, другі на правы бок ля ключыцы, адначасова націснула на кожным кнопкі. Электрычны разрад страсянуў цела пацыенткі, але сэрца не запрацавала.

Зноў зрабіла масаж, зноў загадала ўвесці ў вену кубік адрэналіну і кубік атрапіну, павялічыла разрад, зрабіла дэфібрыляцыю, нябожчыцу яшчэ больш страсянула, аднак сэрца і гэтым разам не ажыло.

Паўтарыла ўсё спачатку, але ўжо дала максімальны разрад — трыста шэсцьдзесят джоўляў. Бабулю аж падкінула, сэрца раптам запрацавала.

Анюта дала каманду ўвесці ў вену дзвесці дваццаць міліграм праднізалону для карэкцыі ціску і паставіць кропельніцу з глюкоза-каліева-інсулінавага раствору. Выйшла ў калідор, пастаяла ў прастраці, праз пяць хвілін схмянулася і пайшла ў палату...

Малодшая дзяўчынка-жаўранак абудзілася а шостай гадзіне раніцы, захныкала:

— Дзе ма-ма? Хачу да мамы!..

— Ну цішэй жа, прыйдзе воно, нідзе не падзенецца твая мама, людзі спяць і сястра твая во спіць! — угаворваў малодшую дачку Дзяржаўскі.

— А я ўжо не сплю! — азвалася раптам старэйшая і засмяялася. Гледзячы на яе, засмяялася і малодшая, абнадзейліва паведала:

— Мама хутка прыйдзе!
— Хутка, хутка, не хвалойцеся. Зараз паснедаем і будзеце мне дапамагаць да прыходу мамы рабіць салату.

Памыў дачкам тварыкі і ручкі, пакарміў аўсянай кашаю, папаіў чаем, прыступіў кулінарыць...
...Анюта ўпісвала ды падхвалявала сняданак, а Дзяржаўскі сядзеў як герой і ўсміхаўся.

— Як адпрацавала?

Лаканічна адказала:

— Нарма-альна! — трохі сцакаўшы, летуценна: — Не дачакаюся, калі атрымаю свой заробак!

Адабральна засмяюся — падабраліся да пары, абое да грошай раўнадушныя, ніколі не бядуць, ніколі не лічаць капейкі, ніколі не папракаюць адно аднаго недахопам, але гэтым разам для падтрымкі размовы спытаў:

— І які ж у цябе аклад?

Заспеў жонку неспадзеўкі, вінавата ўсміхнулася, прызналася:

— Не ведаю.

— Як ты не ведаеш, які ў цябе аклад? — здзівіўся з ласкавым папрокам.

Засмуціўшыся, адгаварылася:

— Ну і што! Паслязаўтра пайду на змену і дазнаюся.

— Чаго чакаць, пазвані цяпер бухгалтарцы, не трэба будзе хадзіць з корпусу ў корпус, — спачувальна падказаў.

Паслухалася, добра што малыя загуляліся, пазваніла і неяк сцялася, паменшала ростам, разгублена сказала:

— Аклад трыста шэсцьдзесят тысяч.

— Усяго?!

— Не-е, яшчэ начныя, за катэгорыю, за стаж. У нас пажылым урачам пад мільён набягае.

— Дык то пажылым, а ты ж маладая, стаж у цябе малы, катэгорыя другая. Табе не крыўдна?

Нервова пастукала пальцамі па сталешніцы, хваравіта ўсклікнула:

— Кры-ўдна!.. Працую ў экстрэмальных умовах, як на вайне: ні перакусіць, ні па патрэбе схадзіць не выпадае, а атрымаеш у зарплату пару кушор — глядзеш няма на што, і плакаць хочацца. Спадзявалася, што будуюць змены — дзе там, як было, так і засталася, нават горш стала.

Прызнацца, іншым разам шкадуе, што пайшла ў медыцыну, а стала ўрачом па прызванні, з маленства марыла, — медіцынстыт пяць гадоў, субардэнатура — паўтары, ардэнатура — два. Вучылася сумленна, свой абавязак выконваю, а дабрабыту няма. Чаму? У чым я вінаватая?..

Дзяржаўскі яе перабіў:

— Анюта, спыніся, не турбуй сябе і мяне, давай лепш падумаем, што рабіць. Табе ніколі не хацелася пайсці з медыцыны?

— Іншы раз падумаю, але куды я пайду? Цяпер усё — гандаль ды прадпрыемальніцтва, а я гэтага не люблю.

— Хіба ж на іх свет клінам сшыюся — ёсць іншыя месцы. Вунь, парк высокіх тэхналогій адкрыўся, цікавая работа.

— Дык туды ж праграмістаў бяруць, а я камп'ютэр не ведаю.

— Ну і што, можна ж перавучыцца. Мяркую, ім патрэбныя мэтаскіраваныя працаўнікі. Хочаш, я займыся гэтай справай, можа, уладкую! Згодная?

— Згодная!..

Пасля бяссоннай ночы Анюту цягнула адпачыць, але дзеці не далі — пайшлі на вуліцу і хоць ты што хочаш! Дзень стаяў светлы, трохі халаднаваты, ветраны, па не несліся сватла-шэрыя выгварныя аблокі. Анюта ўсё марудзіла: то зірне на неба, то беспрычынна павядзе па баках галавою, то паварушыць вуснамі і ўстрывожана зірне на мужа. Нарэшце рашуча адкрылася:

— Нікуды з бальніцы не пайду, медыцына — мая доля!..

З надыходам новага года ў Анюты Дзяржаўскай з'явіўся сур'езны клопат — на пачатку красавіка малодшай дачцэ споўніцца тры вясны, пяцігадовы — на дзвюх дзяўчынак, нарадзіліся адна за адной — дэкрэтны водпуск скончыцца, і яна мусіць ісці працаваць, а ўжо шмат што паспела забыць. Засела ў гаспэўні за кнігі.

Муж, наставіўшы лупатыя сонныя вочы, спрабаваў яе адгаворваць:

— Дарма ты ўсё чытаеш ды чытаеш, на рабоце ўсё само ўспомніцца! Паслухай старэйшага, не варта мучыцца па начах!..

Кінула рэзкі позірк блакітнашараватых вачэй, звяла, нахмурывушыся, у адзін шнур доўгія залаціста-выгнутыя бровы на хударлява-рабаціністым твары, зацята выказалася:

— Ты, відаць, забыўся хто я! То нагадаю — рэаніματοлаг-анестэзіёлаг! Уяві, трапіць да мяне хворы пры смерці, а я не буду помніць, як яго ратаваць і якія лекі прызначаць. Як я буду выглядаць? — запытальна-пераканаўча зірнула на разгублены твар мужа: — Восьвось! Трэба паднавіць фармакалогію, рэанімацыю, ішэмічную хваробу сэрца, хваробы ўнутраных органаў, дапушчальныя паказчыкі пры розных аналізах і яшчэ шмат што. У мяне вельмі адказная работа нават сярод урачоў, таму, калі ласка, не замінай, я ж не ўмешваюся, калі ты свае апавяданні пра любоў пішаш!..

— Якую любо-оў! У мяне сучасныя жыццёвыя тэмы! — абурывуся муж. Яна, аднак, настойліва паўтарыла:

— І любоў таксама! У цябе пра яе вельмі добра выходзіць. Твар мужа расплыўся ў задаволенай усмешцы:

— Хоць раз пахаваў! — цмокнуў яе ў зграбную галоўку з рыжавата-кудзерыстымі валасамі, пайшоў, зазірнуўшы ў дзіцячы пакой, дасыпаць.

Стан чалавека вельмі залежыць ад надвор'я. Яно ж выдалася такое, што спрыяла недамаганню. Пад канец студзеня снег нарэшце выпаў і ўсталывалася доўгачаканая бялуткая зіма. Кампенсуючы працяглы затрымку, адарыла мінчан усёю сваёй прыгажосцю: іскрыстай сняжыстасцю, марозам, зіхоткім сонцам!..

— Ма-ама, ма-амачка, пойдзем катацца на саначках! — наўзахапкі, ледзь толькі прагнуўшыся, пачалі прасіць дзяўчынкі.

Мама Анюта гулліва адказала:

— Вядома, пойдзем, толькі спярша паесці трэба, тых, хто не падеў, на горку не пускаюць!

— Ды і санкі не хочучь, каб на іх коўзаліся галодныя дзеці! — падтакнуў ёй Дзяржаўскі.

Аднак светлакудрыя хітрункі чым толькі не займаліся, абый не есці... Апананне прайшло амаль гладка, калі не лічыць спрэчак са слязьмі наконт таго, каму якую кофтакчу, куртакчу ці шапачку апануць. Урэшце малыя какеткі, налобавушыся на сябе ў люстэрка, весела, з віскам і воклічам пакрочылі па сходках за шчаслівай мамай; не менш шчаслівы тата замкнуў шэсце з саначкамі ў руках. Ля пад'езда малыя ўселіся ў санкі, і тата павёз іх на школьны стадыён з круглым раслізаным аднонам з аднаго боку. З яго дзятва лётае на пластмасавых спрынтах, аўтакамерах, партфелях. Анюта сваіх дзяўчынак туды яшчэ не пускае, для іх ёсць меншыя ўзгоркі паміж стадыёнам і трыма пяціпавярховікамі. Але асабліва ім дападобы, калі тата круціць іх у санках вакол сябе па лёдзе школьнага катка — радасна крычаць, заплочгчыўшы вочы, вішчаць і смяюцца!..

Зімовы ўдэхі аказаліся непрацяглымі. Першага сакавіка раптам пачаліся порскія ўедлівыя дажджы, змылі за пару дзён снегавое покрыва. Позняя зіма скончылася, пачалася ранняя вясна!..

Калі на дварэ падсохла, старэйшая дзяўчынка папрасіла веласіпед. Дзяржаўскі пачаў меркаваць, дзе яго прыдбаць. Анюта падбадзёрыла яго:

— Пацёргім трохі, пайду во працаваць, буду зарабляць як трэба!

Змаўчаў, не хацеў вярэдзіць душы ні ёй, ні сабе.

— Татачка, схавай нас! Засердаваў, але зірнуў на іхнія прасветленыя натхнёныя тварыкі і незадаволенасць адразу прайшла.

— Залазце да мяне пад стол, я схавалю вас, — шапнуў.

Малыя шмыгнулі за татавы ногі, загаіліся.

Увайшла Алена, пашнырыла вачамі па пакоі, нічога не заўважыўшы, разгублена вымавіла:

— Дзе ж яны схаваліся?

Дзяўчынкі не вытрымалі — за-

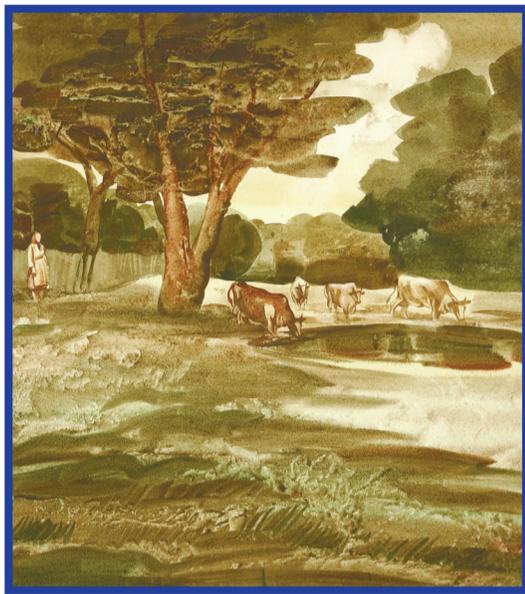
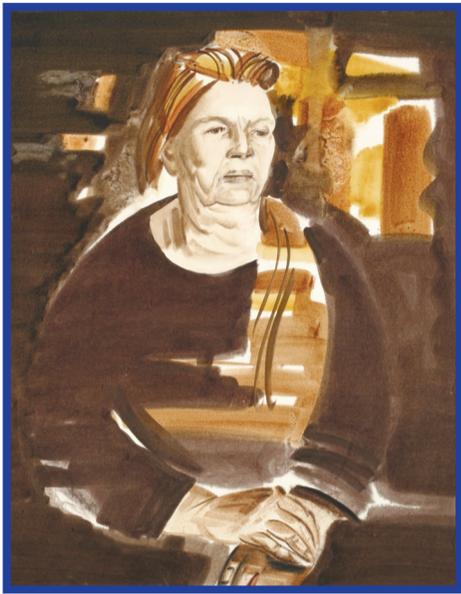
Арт-пацеркі

Мова акварэльнай тэхнікі

Адны мастакі заўсёды навідавоку, іншыя працуюць і адкрываюць свой талент на персанальных выставах, здзіўляюць не толькі сяброў і тых, хто прыйшоў на адкрыццё, але і прафесійных мастакоў. Вось такая цікавая сустрэча і адбылася на адкрыцці першай персанальнай выставы з нагоды юбілею Алены Сеслікавай.

Шаснаццаты год запар ладзіўся ў Магілёве Міжнародны фестываль духоўнай музыкі "Магутны Божа". Упершыню ён праводзіўся ў ліпені 1993 г. па ініцыятыве дырэктарыя Віцебскага біскупа Уладзіслава Бліна, на той час пробашча магілёўскай архікатэдры Унебаўз'яцця Найсвяцейшай Панны Марыі. У свой час на старонках "LiMa" грунтоўна і зацікаўлена распавядалася пра станаўленне фестывалю, інспіраванага ідэяй экюменізму і скіраванага да ўзаемаразумення ды яднання хрысціян розных канфесій, усіх людзей добрай волі. Нават і тых, што не вызначыліся ў сваім веравызнанні. Сёння "Магутны Божа", у ліку арганізатараў якога і мясцовая рыма-каталіцкая парафія, і аддзел культуры Магілёўскага аблвыканкама, увасабляе супольнае служэнне справе культуры і развіцця традыцый розных народаў, а таксама з'яўляецца ўнікальным духоўным мастом, які злучае многія краіны — праз агульначалавечыя, найперш хрысціянскія, каштоўнасці. У яго межах адбываецца адзіны ў цэнтральнай і ўсходняй Еўропе конкурс выканаўцаў класічнай і сучаснай прафесійнай хрысціянскай музыкі, адрасаванай людзям розных пакаленняў.

У сёлетняй праграме, апроч конкурсных выступленняў спевакоў і харавых калектываў, былі прадстаўлены традыцыйныя вечары арганнай музыкі ў Магілёўскім касцёле св. Станіслава, разнастайныя музычныя імпрэзы на адкрытых пляцоўках горада, канцэрты расійскіх гасцей

Пейзажы, нацюрморты, партрэты красамоўна сведчылі пра прызнанне высокага прафесіяналізму мастачкі, а таму было прыемна ёй пачуць ад вядомых беларускіх мастакоў добрыя словы на свой адрас. В. Сумараў адзначыў высокі еўрапейскі ўзровень і прафесіяналізм Алены Іванаўны, зазначыўшы, што ў яе вельмі тонкая акварэль, моцны эмацыйны характар, адчуваецца і характар самой мастачкі, знешне такой сціплай і такой разняволенай у працах. Ад кіраўніцтва Беларускага саюза мастакоў выступілі Сяржук Цімохаў, адзначыўшы, што ён шчыра ўражаны высокім майстэрствам выканання і не ўяўляў, што мастацка-графічны факультэт выпускае такіх майстроў сваёй справы. Намеснік старшыні Саюза мастакоў Рыгор Сітніца напісаў у кнізе водгукаў такія словы: "...Уражаны моцна і шчыра..."

Талент, у першую чаргу, але і педагог таксама мае вялікае значэнне. Яшчэ ў школе Алена хадзіла ў гурток, дзе вучыў маляванню заслужаны настаўнік Рыгор Самойлаў, дзякуючы якому мастацкі шлях абралі многія вядомыя беларускія мастакі: М. Кірзеў, М. Дундзін ды іншыя. Адрозж пасля школы яна паступіла ў Віцебскі дзяржаўны педагогічны інстытут на мастацка-графічны факультэт, дзе яе педагог І. Сталяроў прывіў любоў да акварэлі.

Нарадзілася Алена ў Магілёўскай вобласці і пасля заканчэння інстытута прыехала працаваць у гэты абласны цэнтр. Выйшла замуж і разам з мужам як мастакі-афарміцелі ўпрыгожылі не адзін вялікі аб'ект. Прыемна, калі ты ведаеш, што твая праца радуе вока тых, хто будзе наведаць, працаваць у гэтых будынках, якім так шмат аддадзена часу і майстэрства. Затым пераехалі з сям'ёй у Мінск, дзе працягвалі працаваць на Мінскім мастацка-вытворчым камбінаце. Менавіта тут выканалі найбольш важныя заказы: Музей Рэпіна ў Здраўнёва, што пад Віцебскам, Дзяржаўны музей Беларусі (асобныя залы), Экалагічны цэнтр (Музей прыроды), НДІ Прафтэхнавування (інтэр'еры), афармленчыя работы да Алімпіяды-80, паліклінікі, дзіцячыя садкі і іншыя ўстановы сталіцы...

Прадстаўніца Віцебскай школы акварэлі, карані якой паглыблены ў гісторыю, Алена Сеслікава па праве можа называць сябе прадаўжальніцай яе традыцый. Яна, засвоіўшы творчыя здабыткі, пашырыла, паглыбіла, стварыла свой індывідуальны стыль.

Акварэліст яна таленавітая, мэтанакіраваная і працалюбівая. Кампазіцыя яе твораў бездакорная. Яна добра валодае тэхнікай акварэлі, але самае галоўнае — гэта чуццё, бачанне, колер, якія ёй уласцівыя. Працуючы па сы-

рой паперы, мастачка выкарыстоўвае шырокі жанравы дыяпазон: партрэт, пейзаж, нацюрморт.

Складаны свет партрэтнага мастацтва ў творчасці Алены Сеслікавай займае асаблівае месца. Ён не менш цікавы па сваім вырашэнні, разнастайны, шматобразны жывапісна-пластычным пошукам. Партрэт у ёй — гэта ў асноўным твораў, хто непасрэдна знаходзіцца побач з мастачкай у паўсядзённым жыцці: родныя і блізкія, сябры і знаёмыя — адсюль і тая свабода і непасрэднасць, з якой яны выкананыя. Працу над партрэтамі Алена пачынае з малюнка. Колер задумвае сама і працуе потым без натур, што больш разнявольвае і дае магчымасць выказаць сваё бачанне. Малюнак лічыць галоўным, і гэта добра прасочваецца ў яе партрэтах: "Мае аднавяскоўцы", "Маці", "Трына", "У суботу", "Спелыя яблыкі".

Мысль Алена колерам, з якога ўсё і пачынаецца, затым малюнак, накід, потым складаецца ўжо кампазіцыя твора і, як адзначаюць усе, яна ў Сеслікавай удалая. Кантрастныя не толькі нацюрморты, такі колер прысутнічае ва ўсіх творах Сеслікавай.

Пейзаж яна малюе з натур, у асноўным на пленэрах, дзе больш паветра і сонца. Зменлівы стан прыроды яна адчувае тонка і вырашае лаканічна з адметнай лірыкай і паэтычнасцю: "На Проні", "Сонечны дзень", "Цішыня", "Прыцемкі", "Зімовы дзень" і г.д.

Гэта датычыць і нацюрмортаў. Яны ў Алены асабліва. Гэты жанр у мастачкі, бадай, самы любімы: "Начное акно", "Галінка яблыні", "Палявыя кветкі", "Рабінавы вецер", "Белы талец", трыпціч "Яблычны спас"... Як бы нічога залішняга — адна кветка, адзін прадмет і разам з тым такі цуд! Нездарма адна з наведвальніц выставы напісала ў кнізе водгукаў: "Белыя кветкі на белым фоне — гэта цуд!"...

Са старажытных часоў вядома, што эмацыйнае ўздзеянне мастацтва на чалавека велізарнае. Сюзэты, увазоблены ў акварэлях Алены Сеслікавай, спакойныя і насычаныя інфармацыяй. Аўтар валодае ўнікальнай магчымасцю: малымі сродкамі перадаваць глядачу моцны энергетычны патэнцыял. Нягледзячы на тое, што творы яе невялікія па памерах, у іх шмат прасторы і паветра. Фарбы спалучаюцца самым неверагодным спосабам. Мова акварэльнай тэхнікі рознабаковая: ад дакладна графічных да ледзь пазнавальных, размытых ліній. Формы лёгка пераходзяць адна ў другую, межы паміж імі незвычайна рухомыя. Так зменлівая і рухомая сама беларуская прырода — гэта той феномен, які і завецца талентам Алены Сеслікавай.

Галія ФАТЫХАВА

— маскоўскага ансамбля салістаў "Эрмітаж", Губернскага тэатра харавой музыкі (г. Саратаў), а таксама дзве пастаноўкі Рускага тэатра "Глас". Архіерэйскі вал Магілёва стаўся пляцоўкай для правядзення свята званароў. У шэрагу імпрэз удзельнічалі вядомыя выканаўцы, сярод якіх Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі ды Акадэмічная харавая капэла імя Рыгора Шырмы. Падчас фестывалю ў касцёле св. Станіслава адбыўся кранальны вечар памяці народнага артыста СССР Віктара Роўды, нязменнага старшыні журы конкурсу "Магутны Божа" з 1993 па 2007 год, і некалі заўсёднага гасця фестывалю, чальца конкурснага журы прафесара Гая дэ Пікарды, беларусіста з Лондана. На мемарыяльным вечары прагучала прэм'ера Імшы, створанай Ігарам Маціеўскім — прафесарам, даследчыкам гісторыі музыкі, кампазітарам, які жыве ў Санкт-Пецярбургу, але ніколі не забываўся пра свае беларускія карані. Праз год "Магутны Божа" абавязкова ўлучыць новых удзельнікаў свята ў кола сваіх шматлікіх сяброў.

Экспазіцыя новых жывапісных палотнаў Валерыя Шкарубы, створаных за апошні пару гадоў, прайшла ў Міністэрстве замежных спраў Рэспублікі Беларусь. Творчасць гэтага майстра пейзажа, якая мае шырокае прызнанне ў нашай краіне, ведаюць і ў замежжы. Колькасць прыхільнікаў вытанчана-метафарычнага і высокатэхнічнага жывапісу Валерыя Шкарубы, бясспрэчна, павялічыцца, бо яго работы, сярод іншых, трапілі на выстаўку нашых мастакоў, арганізаваную падчас правядзення Дзён культуры Беларусі ў Kitai.

С. ВЕТКА

Майстэрства вымагае працы

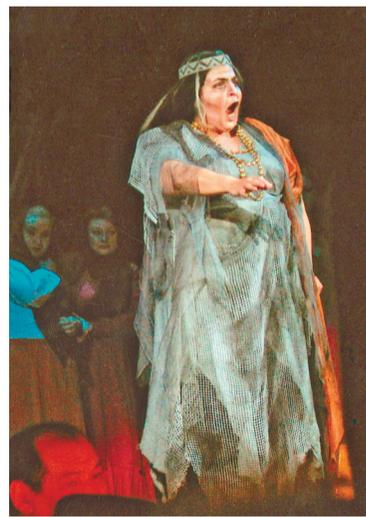
З'яўленне цыганкі Ульрыкі захпіла ўвагу і сцэнічных герояў, і ўсіх, хто сядзеў у зале ды сачыў за падзеямі оперы Д. Вердзі "Баль-маскарад". Выканаўца гэтай ролі Марына Аксёнцава спявала так ярка, шчыра, з уздымам, натхненнем, горача, моцна. Прыгожы, сакавіты голас спявачкі гучаў усхвалявана, трапятліва, узрушваючы публіку, якая рэагавала шчодрымі апладысмантамі. А потым — авацы артысты, якая стварыла запамінальны вобраз прадказальніцы.

Ураджэнка горада Віцебска Марына Аксёнцава — з сям'і мантажніка і старшага майстра цаглянага завода. Адзіны з яе радні — стрыечны брат Фелікс па лініі бацькі меў прыгожы барытон, скончыў Астраханскую кансерваторыю. Неякі час працаваў спеваком у Грозненскай, Віцебскай філармоніях. Сама ж Марына вучылася ў Палацы пі-

янераў граць на баяне. Таксама спявала ў хоры. З задавальненнем выконвала свае ўлюбёныя песні з рэпертуару Розы Рымбаевай.

Год папрацаваўшы на заводзе, Марына пыхала ў Брэст, дзе жылі яе дзядуля і бабуля, і паступіла на вакальнае аддзяленне тамтэйшага музычнага вучылішча па класе Лідзіі Давідчык. Праз нейкі час дзяўчына ўдала выступіла на рэспубліканскім вакальным конкурсе сярод навучэнцаў музычных вучылішчаў і заняла ганаровае трэцяе месца. І адрозж пасля конкурсу паступіла ў Беларускую дзяржаўную кансерваторыю ў клас Ваяніцы Раговіч. На 3-м курсе перайшла ў клас Марыі Гулегінай.

Затым маладая спявачка два гады працавала ва Уфімскім тэатры оперы і балета. У яе рэпертуары былі невялікія партыі, як, напрыклад, Пятроўна, Дуняша з "Царскай нявесты" М. Рымска-

га-Корсакава, Джавана, Мадлена з "Рыгалета" Д. Вердзі. У 1993-м Марына Аксёнцава стала салісткай Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Беларусі. І зноў спявачка выконвала невялікія партыі — Няня ў "Яўгеніі Анегіне" ды Марта ў "Іяланце" П. Чайкоўскага.

Уладальніца на рэдкасць прыгожага, цёплага мецца-сапрана поўнага дыяпазону і высакароднага тэмбру зачаравала слухачоў. За апошнія гады яна выканала на высокім прафесійным уз-

роўні партыю Ульрыкі ў оперы Д. Вердзі "Баль-маскарад". З тэмпераментам, аддачай, выключна сур'ёзна падыходзіць яна да выканання сваіх партый. Віртуозна, бліскуча гучыць у яе, напрыклад, арыя Берты з "Севільскага цырульніка". Сярод улюбёных партый артысткі — пшчотная трапяткая маці Лючыя з оперы П. Масканы "Сельскі гонар", Азучэна ў "Трубадур" Д. Вердзі (тут кампазітар, як вядома, паўтарыў характэрны каларыт, знойдзены ў вобразе цыганкі Ульрыкі з оперы "Баль-маскарад"). На думку выканаўцы, Азучэна — найвышэйшы пілатаж, адна з самых складанейшых партый мецца-сапрана. А яшчэ сярод яе ўлюбёных партый — Сузукі з "Мадам Батэर्फляй" Д. Пучыні.

— Я ўдзячная лёсу, што працую з таленавітым канцэртмайстрам Ларысай Талкачовай, — кажа Марына Аксёнцава. — Дарэчы, яна пазнаёміла мяне з уладальнікам цудоўнага баса Якавам Нізоўскім, у якога я шмат гадоў займаюся вакалам. Да сённяшняга дня штотыдзень удасканальваю сваё спеўнае майстэрства. Таму што прафесіяналізму няма мяжы.

Вера КРОЗ
На здымку: Марына Аксёнцава ў ролі Ульрыкі.

4 красавіка (па іншых звестках 14 жніўня) 1786 года з'явіўся на свет апошні афіцыйны прадстаўнік нясвіжскай лініі роду Радзівілаў, XI нясвіжскі ардынат, князь Дамінік Геранім. Усё яго кароткае жыццё ад самага нараджэння да заўчаснай смерці было напоўнена багатымі падзеямі, прыгодамі, вандроўкамі, а часам і проста загадкамі, якія не маюць адказу да сённяшняга часу.

Вайна і мір Дамініка Радзівіла

Князь пакінуў пасля сябе сына і дачку. Легкадумнасць кн. Дамініка і Тэафілі цяжка адбілася на лёсе іх адзінага сына Аляксандра Дамініка (1808—1859). Ён лічыўся пазашлюбным і не мог прэтэндаваць на княжацкі тытул, ардынацыі, на багацці бацькі. Аляксандр выхоўваўся ў Вене, маці рэдка наведала яго. У Расійскай імперыі ён быў пазбаўлены права насіць тытул князя, пасля доўгіх спроб дабіўся гэтага ў Аўстрыі ў 1822 г., дзе пражыў усё жыццё.

Князь Дамінік быў адным з удзельнікаў вайны 1812 г. на баку Напалеона. Яго бацька, кн. Геранім Вінцэнт Радзівіл (1759—1786) быў малодшым братам кн. Карала Станіслава "Пане Каханку" (1734—1790). Маці Соф'я паходзіла з нямецкага роду князёў фон Турн-Таксіс. Іх вяселле адбылося ў 1775 г., маладыя былі моцна закаханыя адно ў аднаго. Аднак шлюб іх нельга было назваць шчаслівым. Адносіны паміж мужам і жонкай сапсаваліся, палкае каханне перайшло ў нянавісць. У 1784 г. Соф'я ўцякла ад мужа з рэзідэнцыі ў Белай Радзівілаўскай (Цяпер Бяла-Падляска) з прыватным музыкантам па прозвішчы Душак. (кампазітар чэшскага паходжання Ян Дусік. — Рэд.). "Пане Каханку" змог вярнуць яе мужу, аднак той быў настроены развесціся са сваёй здрадлівай жонкай. У такіх абставінах у красавіку (або ў жніўні) 1786 г. на свет з'явіўся кн. Дамінік Геранім. Неўзабаве памёр Геранім Вінцэнт. Апекуном немаўляці стаў яго дзядзька "Пане Каханку". Княгіню Соф'ю адлучылі ад выхавання сына.

У 1790-м памёр і "Пане Каханку". Яго пляменніку тады было толькі 4 гады, але ён апянуўся адзіным спадкаемцам велізарнай спадчыны самай багатай лініі роду князёў Радзівілаў — нясвіжскай. Аднак на маентках малечы-князя вісела гіганцкія пазыкі, якія нарабілі ягоныя дзядзька і бацька. Не адзін год цягнуліся судовыя разбіральніцтвы наконт выплаты гэтых пазык. Ды нягледзячы ні на што, кн. Дамінік быў тады самым багатым чалавекам на тэрыторыі былога княства Літоўскага.

На ролю апекуна для хлопчыка былі два галоўныя прэтэндэнты: кн. Мацей, зводны брат бацькі Дамініка, і кн. Міхал Геранім Радзівіл, стрыечны брат кн. Гераніма Вінцэнта. Паміж гэтымі двума родзічамі пачалася барацьба, канчатковай мэтай якой сталася магчымасць кіраваць багаццем роду. Сам жа хлопчык нікога не цікавіў і быў папросту занядаваны. Родзічы накіравалі кн. Дамініка ў Пулавы, дзе ён каля трох гадоў вучыўся разам з дзецьмі з арыстакрацкіх сем'яў пад наглядом князёў Чартарыйскіх. Урэшце спрэчка наконт апякунства вырашылася на карысць Міхала Гераніма, які выконваў гэтыя абавязкі з 1793 да 1804 г., калі кн. Дамінік быў прызнаны паўналетнім і пераехаў з Пулаваў у свае беларускія ўладанні. У Вільні адбылася цырымонія прысягі маладога князя перад генералам-губернатарам, пасля якой Дамінік паехаў у Пецярбург, дзе заставаўся каля паўгода.

Вясной 1806-га рэзідэнцыю ў Нясвіжы наведала 15-гадовая Тэафіля Мараўская, жонка графа Старжэньскага. Бабка Тэафілі, таксама Тэафіля, была роднай сястрой кн. "Пане Каханку" і зводнай сястрой кн. Гераніма Вінцэнта. У свае маладыя гады яна лічылася асобай экстравагантнай, выйшла замуж за небагатага шляхціца І. Мараўскага насуперак радзівілаўскай традыцыям. Сучаснікі часта параўноўвалі ўнучку з бабкай. Паміж князем-ардынатам і яго прыгожай, вясёлай пляменніцай пачаўся роман, ужо восенню Старжэньская пакінула мужа і пераехала да каханка. Атрымаўшы магчымасць распараджацца сваёй маёмасцю, Дамінік веў разгульнае жыццё. Вялізныя сумы траціў на падарункі сябрам і халасцяцкія забавы, на ўтрыманне коней. У тыя гады ў Нясвіжскім замку былі разбудаваныя цудоўныя стайні, аздобленыя мармурам. Князь Дамінік не адрозніваўся ашчаднасцю і актыўна прадаваў свае маенткі, прытым ён не толькі не выплаціў пазыкі

сваіх дзядзькі і бацькі, але і нарабіў уласных.

Жыццё каханкаў поўнілася лёгкадумнай веселасцю. Захаваліся ўспаміны Лявона Патоцкага пра гаспаўна кн. Дамініка ў графа Тышкевіча падчас свіслацкага кірмашу ў 1806 г. У Свіслачы князь размясціўся ў карчме "Пад арлом", з якой выселілі яўрэяў; пакой абставілі мэбляй з Варшавы і абабілі парчой. Разам з кн. Дамінікам прыбыло каля 60 коней. Побач у другой карчме ў гэткай жа раскошы жыла прыгажуня Тэафіля. Адночы стары граф Тышкевіч чакаў сваіх гасцей да абедзеннага стала. "Раптам загрукацела на развадным мосце. І на поўным ходзе чацвёрка англійскіх коней, запрэжаных у двухколку, заехалі пад ганака, выбудаваны паводле апошняй моды. З яе вылезлі дзве дамы, што пазніліся, а з коней саскочылі кн. Дамінік і Лопат, яго неадступны фаварыт, абодва апранутыя пад жакеяў. Толькі князь паспеў скінуць пунсую куртку і надзець фрак, (Тышкевіч), выходзячы яго спаткаць: "Каго маю гонар вітаць у маім доме, — загуў дрыжачым ад гневу голасам, — ці не князя конюхам, ці конюха князем? Да чаго гэта, зжалыцеся, дайшло? Яшчэ нядаўна сябры. Карала насілі радзівілаўскі колер, а сёння Радзівілы надзяваюць ліўрэі сваіх слугаў!"

Занепакоены такімі схільнасцямі Дамініка і яго раманам з Тэафіляй родзічы імкнуліся ажаніць маладога князя. У лютым 1807 г. адбылося яго вяселле з 16-гадовай графіняй Ізабэлай Мнішак. Сам біскуп праводзіў цырымонію вячананя ў Мінскім кафедральным саборы. Ізабэла пасялілася ў Нясвіжы, а побач у багата абсталяваных пакоях жыла Тэафіля. Гэтая недарэчная сітуацыя была праз два тыдні вырашана самаім князем: ён папросту адаслаў маладзенькую жонку да бацькоў, а сам

з Тэафіляй паехаў у Варшаву і далей у Аўстрыю.

Ужо з-за мяжы ён звярнуўся ў шляхецкі суд з заявай наконт разводу з Ізабэлай. Паводле неправяраных звестак, за развод з жонкай князь заплаціў Мнішкам 2 млн. золтых, грошы па тых часах вялізныя. У аўстрыйскім Грацы 29 лютага 1808 г. Тэафіля нарадзіла сына, а 15 сакавіка 1809 г. на радзіме адбылося вяселле Дамініка і Тэафілі. Доўгі час гісторыя іх кахання не мела дакладнага тлумачэння. Даследчыкі блыталі чарговасць падзей, выдумалі міф пра тое, як кн. Дамінік украў сваю пляменніцу проста з яе вяселля са Старжэньскім. І хця дагэтуль застаецца нявысветленым, чаму кн. Дамінік ажаніўся з Мнішкам, хця быў закаханы ў Тэафілю, легенда пра яе выкраданне з вяселля не пацвердзілася.

У снежні 1810 г. кн. Дамінік уступіў у армію Княства Варшаўскага, якая рыхтавалася да вайны з Расіяй. Дакладна невядома, што падштурхнула яго да гэтага кроку. Чаму ён вырашыў здрадзіць прысязе на вернасць Аляксандру I, якую даваў шчыра, што відаць з яго лістоў? Да палітычнага жыцця князь цікаваўся не выказаў. Магчыма, асяроддзе падштурхнула яго да гэтага ўчынку. Шмат людзей было зацікаўлена ў багацці і ў гучным прозвішчы маладога арыстакрата. У сакавіку 1811 г. князь падпісаў абавязальства выплаціць на карысць польскага войска 180 тыс. золтых, на вайсковую адукацыю 36 тыс. золтых, перадаць 100 коней. 1 красавіка 1811 г. імператар Напалеон прызначыў 25-гадовага Дамініка палкоўнікам, без аніякай ваеннай адукацыі і вопыту вядзення вайсковых дзеянняў. 6 мая "свежаспечаны" палкоўнік узначаліў полк, які налічваў больш як 300 уланаў, што мелі значна большы досвед у вайсковых справах, чым іх кіраўнік. Увесць гэты

полк быў узброены за кошт князя.

У той самы час рускія ўлады секвестравалі ўсе маенткі князя ў межах Расійскай імперыі. У абвешчаны, надрукаванай у газеце «Кур'ер Літоўскі» 8 ліпеня 1814 г., гаварылася: «Аказалася, што ніжэй пералічаныя грамадзяне і іншага стану людзі, залучыўшыся з непрыяцелем, адныя з іх з ім разам выдаліліся, другія ж самавольна, без урадавага дазвалення за мяжу выехаўшы, не вярнуліся на перыяд, назначаны Найвышшым Маніфестам, ад 12 снежня 1812 г., маенткі якіх падлягалі канфіскацыі...» Першым у гэтым спісе, які складаўся больш як з 70 імёнаў, стаіць прозвішча кн. Дамініка Радзівіла.

На чале свайго палка князь у складзе французскай арміі перайшоў Нёман і накіраваўся ў Вільню. У парадных мундзірах афіцэраў, улані і сам князь першымі ўвайшлі ў старажытную сталіцу ВКЛ. Факт гэты меў сімвалічны сэнс і быў адзначаны ўсім мемуарыстамі. Падчас бітваў кн. Дамінік паказаў сябе добрым кавалерыстам, смела і безаглядна скакаў наперадзе свайго палка, біўся адважна. Удзельнічаў у бітве пад Барадзіно. Не пакінуў французскае войска нават тады, калі было зразумела, што Напалеон праіграе. Удзел кн. Дамініка ў вайне супраць Расіі на баку Напалеона прынес вялікія страты яго ўладанням. Рускія войскі вывозілі з нясвіжскага замка каштоўныя зборы, пашкодзілі архіў. Страты адпавядалі каля 10 млн. золтых.

Апошняя падзея для 27-гадовага Дамініка стала бітва пры Ханаў 30 кастрычніка 1813 г., у якой ён быў паранены ў галаву. 11 лістапада ён памёр у Францыі. Генерал Красінскі, сябра Радзівіла з часоў стаяння ў Маскве, апекаваў пахаваннем цела ў Варшаўскім касцёле капучынаў, а сэрца адвёз на сваю радзіму. У польскім мястэчку Красным у сцяне ка-

сцёла замуравана скрынка з надпісам: "Сэрца Дамініка Радзівіла князя на Нясвіжы, Альца, маёра польска-французскай гвардыі імператара Напалеона, які памёр у Lantheron у Францыі 11 лістапада 1813 г. ад атрыманых ран у бітве пад Ханаў, тут пакладзены яго былым палкоўнікам графам Вінцэнтам Красінскім, генералам дывізіі ў 1816 г." З яго смерцю афіцыйна згасла старэйшая мужчынская лінія роду Радзівілаў, як у старажытнасці гаварылі — "па мячы".

Князь пакінуў пасля сябе сына і дачку. Легкадумнасць кн. Дамініка і Тэафілі цяжка адбілася на лёсе іх адзінага сына Аляксандра Дамініка (1808—1859). Ён лічыўся пазашлюбным і не мог прэтэндаваць на княжацкі тытул, ардынацыі, на багацці бацькі. Аляксандр выхоўваўся ў Вене, маці рэдка наведала яго. У Расійскай імперыі ён быў пазбаўлены права насіць тытул князя, пасля доўгіх спроб дабіўся гэтага ў Аўстрыі ў 1822 г., дзе пражыў усё жыццё. Яго маладая сястра, кн. Стэфанія нарадзілася 9 снежня 1809 г. пасля вячанання бацькоў, таму лічылася законнай. Аднак і яе лёс быў складаны і кароткі. Князеўна выхоўвалася ў інстытуце шляхецкіх дзяўчынак, яе шлюб з кн. Людвігам Сайн-Вітгенштэйнам у 1828 г. быў арганізаваны імператарскім дваром. Кн. Стэфанія памерла 26 ліпеня 1832 г., пакінуўшы пасля сябе сына Пятра і дачку Марыю, якая стала жонкай будучага нямецкага канцлера кн. Хлодвіга Гогенлоэ (1819—1901).

Уся гіганцкая (нягледзячы на пазыкі і судовыя справы) спадчына кн. Дамініка была падзелена на дзве часткі. Ардынацыі трапілі ў рукі траюраднаму брату, кн. Антонію Генрыку Радзівілу (вядомы і як музыкант, аўтар оперы "Фауст". — Рэд.), сыну колішняга апекуна кн. Дамініка. Кн. Стэфанія атрымала ў спадчыну гарады Слуцк, Капыль, Бяла-Падляску, мястэчкі Мір, Карэлічы, Глыбокае, Смалявічы, цалкам больш як 1,2 млн. дзесяцінак зямлі і як мінімум 40 тыс. душ прыгонных. Паводле дадзеных за 1810 г. князь Дамінік меў штогадовага даходу з 4 461 668 польскіх золтых і 19 грошаў, а даходы з лясных угоддзяў складалі каля 200 тыс. золтых. Польскі даследчык Д. Наўрот лічыць, што ўся маёмасць кн. Дамініка каштавала 200 млн. золтых, яму належала 120 тыс. мужчынскіх душаў прыгонных. Пытанне з лёсам спадчыны князя вырашалася вельмі марудна. Указам імператара Аляксандра I ад 24 лютага 1814 г. была ўтворана "Комісія па Высочайшаму Повеленню Устройства Радзівілаўскіх дел учреждённая", якая атрымала назву Радзівілаўскай. Камісія павінна была аддзяліць маёмасць ардынацыі ад спадчыннай маенткаў, вырашыць пытанне з пазыкамі, арганізаваць апеку над маенткамі кн. Стэфаніі. Праца камісіі зацягнулася на дзесяцігоддзі.

Гледзячы праз стагоддзі на тыя падзеі, са здзіўленнем разумееш, што князь Дамінік і Тэафіля цудоўна пасавалі адно аднаму. Маладыя, прыгожыя, шалапутныя, яны лёгка парухалі свецкія ўмоўнасці і маральныя нормы, як быццам бы ведалі, што шчасце іх не будзе доўгім. Яны жылі адным днём, не зазіраючы ў будучыню...

Артыкул падрыхтаваны на аснове архіўных матэрыялаў і прац А. Ф. Радзівіла, Д. Наўрота, Т. Зяліньскай, Л. Патоцкага, М. Ястржэбскай і іншых.

Вольга ПАПКО

г. Брэст

На здымках: жывапісныя партрэты Дамініка Радзівіла і Тэафілі Мараўскай.

Першы старшыня Інбелкульта

Да 125-годдзя з дня нараджэння С. М. Некрашэвіча

Акадэмічнага цэнтру, інспектара навуковых устаноў, намесніка старшыні Галоўпрафасветы.

Нягледзячы на складаныя ўмовы і матэрыяльныя цяжкасці аднаўлення перыяду, перад Народным камісарыятам асветы БССР паўстала пытанне аб неабходнасці арганізацыі ў рэспубліцы навукова-даследчага цэнтру — Інстытута Беларускай культуры. Была створана спецыяльная камісія для распрацоўкі статута Інбелкульта пад старшынствам З. Жылуновіча. Рэктар БДУ У. Пічэта падрыхтаваў у Маскве статут Інбелкульта па тыпе даследчых інстытутаў. Аднак заснаваць Інбелкульт не ўдалося, таму што не хапала матэрыяльных сродкаў і кваліфікаваных кадраў. Але ідэя аб стварэнні ІБК не прапала і была рэалізавана ў форме асобнай навукова-тэрміналагічнай камісіі Наркамата асветы. Камісія была створана 10 лютага 1921 г. у складзе 15 чалавек і трох секцый — гуманітарнай, прыродазнаўчай і матэматычнай. Галоўнай задачай камісіі была распрацоўка Беларускай навукова-тэрміналогіі па розных галінах ведаў. Галоўным арганізатарам усёй дзейнасці камісіі быў Некрашэвіч. Па яго ініцыятыве на беларускую мову былі перакладзены творы К. Маркса, Ф. Энгельса, У. І. Леніна.

30 студзеня 1922 г. на базе камісіі быў заснаваны Інстытут Беларускай культуры (Інбелкульт), перад якім была пастаўлена задача арганізацыі планамернага вывучэння этнаграфіі, мовы, літаратуры, мастацтва, гісторыі, геаграфіі, прыроды, эканомікі, сацыяльна-грамадскага руху рэспублікі.

С. Некрашэвіч быў абраны старшынёй Інбелкульта, а правадзейнымі членамі інстытута сталі Янка Купала, Я. Лёсік і Я. Карскі.

На працягу 1922 — 1924 гг. Інстытут Беларускай культуры пад кіраўніцтвам С. Некрашэвіча праводзіў вялікую работу па распрацоўцы новай тэрміналогіі і выданні школьных падручнікаў, арганізоўваў экспедыцыі па вывучэнні прыродных багаццяў рэспублікі, яе культуры.

С. Некрашэвіч становіцца адным з ініцыятараў стварэння пры Інстытуце Беларускай культуры ў 1924 г. Цэнтральнага бюро краязнаўства. Супрацоўнікамі Інбелкульта была разгорнута актыўная работа сярод насельніцтва рэспублікі па стварэнні краязнаўчых арганізацый. Яны будаваліся па прынцыпе: акруговыя і раённыя таварыствы, краязнаўчыя гурткі пры школах, сельсаветах, хатахчыгальнях і пры іншых установах. Старшынёй гуманітарнай сек-

цыі Інбелкульта быў прызначаны Янка Купала, а яе членамі — Якуб Колас, З. Бядуля і іншыя пісьменнікі Беларусі.

Згодна з прынятым "Палажэннем аб Інстытуце Беларускай культуры" ад 25 ліпеня 1924 г., было створана 7 секцый, а ў лістападзе 1924 г. яго старшынёй быў выбраны І. М. Ігнатоўскі.

На працягу 1923 — 1925 гг. С. Некрашэвіч працаваў спачатку выкладчыкам, потым дацэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

У 1926 — 1928 гг. Некрашэвіч займае пасаду старшыні аддзела мовы і літаратуры і старшыні аддзела гуманітарных навук Інстытута Беларускай культуры. Ён з'яўляецца адным з актыўных членаў урадавай камісіі, якая падрыхтавала і праводзіла рэарганізацыю

Інстытута Беларускай культуры ў Беларускаю акадэмію навук. У снежні 1928 г. С. Некрашэвіч быў зацверджаны правадзейным членам і віцэ-прэзідэнтам Беларускай акадэміі навук. Ён быў не толькі здольным арганізатарам навукі, але і таленавітым вучоным. З яго імем звязана стварэнне і выданне спецыяльных слоўнікаў Беларускай навуковай тэрміналогіі па 24-х галінах ведаў, навукова-даследчая работа ў галіне гісторыі і археалогіі Беларусі, ахова гістарычных помнікаў і запаведных мясцін рэспублікі, этнаграфічнае вывучэнне БССР, вывучэнне лексікаграфіі і правапісу, Беларускай дыялекталогіі і гісторыі Беларускай мовы.

Усяго 10 гадоў працягвалася навуковая дзейнасць С. Некрашэвіча, але і за гэты кароткі час ён зрабіў значны ўклад у развіццё навукі. Летам 1930 г. вучоны быў арыштаваны. Шмат месяцаў ён прасядзеў у турме, але яму не было прадаўлена ніякага абвінавачвання.

Праз некаторы час Некрашэвіч быў выслаўны ў г. Саранул Удмурцкай АССР, дзе спачатку працаваў планавіком-эканамістам кааператывуна-прамысловай арцелі інвалідаў, а затым бухгалтарам канторы "Заготзерно".

У канцы 1937 г. Некрашэвіч зноў арыштаваў і прывезлі ў Мінск. Яго беспасадкава абвінавачвалі ў кіраўніцтве выдуманай следчымі контррэвалюцыйнай арганізацыяй "Саюз вызвалення Беларусі", а таксама ставілі ў віну шпійнаж на карысць замежных разведкаў.

С. Некрашэвіч быў асуджаны да выключнай меры пакарання і 20 снежня 1937 г. быў расстраляны ў Мінску.

Так трагічна закончыўся лёс вядомага вучонага і нашага земляка С. Некрашэвіча.

Клара БІРКОВІЧ

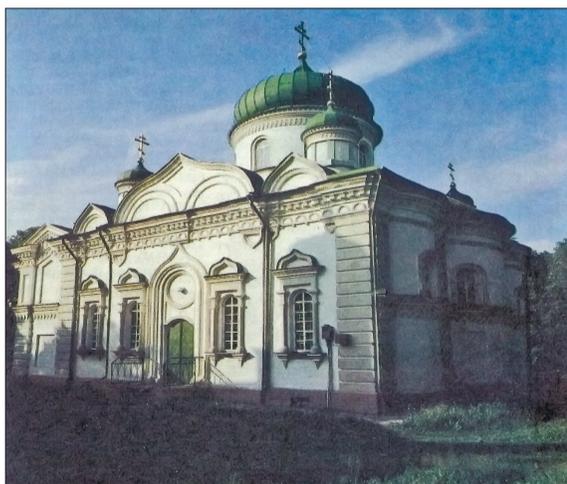
Абаронца Праваслаўя, падзвіжнік Адраджэння

Хутка споўніцца тысяча гадоў з тае пары як адзіная хрысціянская царква была падзелена на дзве палавіны — усходнюю і заходнюю, на праваслаўную і каталіцкую.

Як вядома, Захад вядзе няспынную барацьбу з праваслаўнаю царквою. У свой час Бжэзінскі зазначыў, што пасля развалу Савецкага Саюза на свеце засталася толькі адзіная перашкода на шляху да сусветнай глабалізацыі — руская праваслаўная царква. Ён адно што не называў і не пералічваў асобных змагароў, з якіх складаецца гэты, так бы мовіць, шчыт, што не дае ім дасягнуць сваёй канчатковай мэты — рускіх, беларускіх, украінскіх праваслаўных святароў.

Адным з такіх непахісных волатаў быў архіепіскап Магілёўскі і Мсціслаўскі Максім, у міры — Барыс Іванавіч Кроха. Ён нарадзіўся 25 снежня 1928 года ў Башкірыі і вельмі рана зведаў гора ды нястачы. Калі яму толькі споўнілася 5 гадоў, на Беламорканале загінуў ягоны бацька, а маці разам з дзецьмі выслаўлі ў Кемераўскую вобласць. Расказаваюць, што маці прасіла дазволу ўзяць з сабою на дарогу хлеба, але канвойныя адмовілі: "Вас высяляюць не для жыцця!" Яна прасіла Госпада не пакінуць у бядзе дзетак. І зноў звярнулася да канвойных з просьбаю дазволіць узяць з сабою крыж — хатнюю святыню, прывезеную кімсьці з Іерусаліма. Тыя дазволілі, але папярэдне крыж разламалі і ўкінулі ў матчыны жабрацкі мех. Яна перавозіла святыню з месца на месца да самай сваёй смерці, а на развітанне перадала сыну, які тады ўжо быў у архіерэйскім чыне. Цяпер гэты Святы Крыж знаходзіцца ў Нікольскім саборы Свята-Нікольскага манастыра ў горадзе Магілёве.

Тагачасныя ўлады перакідвалі ссыльных з месца на месца, з аднаго горада ў другі. Школу Барыс Кроха скончыў у Анжэра-Суджанску, але дзе ён ні быў, яму заўсёды дапамагалі такія ж як і ён самыя ссыльныя святары. Так, па рэкамендацыі мясцовага прыходскага бацюшкі Пятра Сянькова Барыс Кроха быў накіраваны і паступіў у Ленінградскую духоўную се-

мінарыю, дзе вучыўся і жыў у адным інтэрнацкім пакоі разам з вядомым цяпер Мітрапалітам Санкт-Пецярбургскім і Ладажскім Іаанам Снычовым.

У ноч з 13 на 14 жніўня 1949 года Барыс раптам прачнуўся ад страшэннага грукату, убачыў на небе Крыж і пачуў словы: "Не будзеце як дзеці — не ўвойдзеце ў Царства Нябеснае". Барыс разбудзіў Іаана, але той нічога не чуў і не бачыў. Тады Барыс раскажаў яму пра тое, што з ім толькі што здарылася, Іаан пераказаў усё іхняму настаўніку Мітрапаліту Грыгорыю, а той паклікаў Барыса, выслухаў яго і адправіў за парадаю ў Сібір, да айца Пятра Сянькова. Разам з айцом Пятром яны напісалі ліст да таго ж Мітрапаліта Грыгорыя, а той прапанаваў Барысу пастрычыцца ў манахі. Так Барыс Кроха стаў манахам Максімам. Адыбылося гэта 17 красавіка 1950 года, у адзін дзень з ім быў пасвечаны ў іераманнах Аляксей Рыдзігер, сённяшні Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Аляксій II.

Праз восем гадоў, у 1958, іераманах Максіма накіравалі ў Беларусь, у Жыровічы, выкладчыкам Мінскай духоўнай семінарыі і адначасова благачынным Жыровіцкага манастыра.

18 кастрычніка 1963 года Мінская духоўная семінарыя была закрыта, а Архімандрый Максім пераведзены з Жыровіч

у Мінск святаром Свята-Духавага Кафедральнага сабора. Пасля ён працаваў у Троіцка-Сергіевым Пасадзе, зноў у Мінску...

У 1972 годзе айцец Максім атрымаў сан епіскапа і быў прызначаны на працу ў Аргенціну, кіраваць Аргенцінскаю і Паўднёва-Амерыканскаю Епархіяй.

У гэтай краіне, дзе ў тыя часы адбыліся няспынныя вайсковыя перавароты, адна фашысцкая хунта змяняла другую, айцец Максім упершыню сутыкнуўся з цяжкасцямі зусім іншага характару. Яго схілялі да сумненняў у праваслаўнай веры — ён не згаджаўся. Тады ворагі вырашылі падстроіць яму аўтамабільную аварыю. Уладка ехаў у машыне апрануты ў расу і з панягіяй на грудзях. Раптам выбухнуў стрэл, пуля прабіла машыну і трапіла ў панягію. Толькі гэта і выратавала яму жыццё. Дзень 22 кастрычніка 1972 года ён лічыў сваім другім днём нараджэння і заўсёды ладзіў удзячную літургію за выратаванне жыцця.

Цяпер тая панягія захоўваецца ў Свята-Нікольскім манастыры ў г. Магілёве.

Уладку Максіма хуценька адклікалі з Аргенціны і накіравалі ў Жыровічы, але ніякай працы не далі. І так ён прасядзеў у Жыровіцкім манастыры цэлы год, як тады казалі, быў у "ссылцы". А потым Свяцейшы Патрыярх Пімен (Ізвекаў) прызначыў

айца Максіма Епіскапам Омскім і Цюменскім, накіраваў у Сібір. У гэтую епархію доўга ніхто не згаджаўся ехаць, таму што ў кастрычніку 1974-га года ў Омску быў па-зладзейску забіты архіепіскап Мяфодзій. Максім плённа працаваў у Сібіры аж да 1986-га года, адраджыў і пабудаваў нанава мноства цэркваў, а потым быў прызначаны ў Тульскую епархію, і нарэшце зноў вярнуўся на Беларусь, атрымаў заданне адраджаць царкоўнае жыццё ў Магілёўскай епархіяй.

Што ж убачыў уладка Максім у Магілёўскай епархіяй? У самім горадзе Магілёве прапанаваў ўсяго адна невялічкая Барыса-Глебская царква, на ўсю епархію цэркваў было "ажно" 19. Для параўнання: у 1917 годзе ў Магілёве на 40 тысяч жыхароў мелася 29 цэркваў, а на той час, калі прыехаў Уладка Максім, на 400 тысяч дзейнічала толькі адна царква! Існавала, праўда, яшчэ адна, але ў ёй была дыскатэка. Уладка Максім выбраў менавіта гэтае месца, было царкву Трох Свяціцеляў, каб адкрыць тут Кафедральны Сабор. З дапамогаю магілёўчан царкву адрамантавалі, аднавілі і ў снежні 1989 года ў ёй пачаліся богаслужэнні.

Але стан рэчаў быў такі, што па прыбыцці айца Максіма ў Беларусь яму нават не мелася дзе жыць і пэўны час ён вымушана мясціўся ў Маскве, у Данілаўскім манастыры. Цягам некалькіх месяцаў нічога не змянілася, таму ён купіў на пазычаныя грошы палову дома. Усе работы па рамонце і адраджэнні цэркваў веруючыя рабілі добраахвотна.

21 ліпеня 2001-га года Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка запрасіў архіепіскапа Магілёўскага Максіма ў вёску Лясное, дзе падчас Паўночнай вайны войска на чале з Пятром I разграміла шведаў.

Віншуючы Прэзідэнта, уладка Максім прасіў дапамагчы ў будаўніцтве кафедральнага сабора. Ён прапанаваў таксама пабудаваць храм-помнік усім святым новапакутнікам, тым, хто пацярпеў у свой час за веру Хрыстова, паказаў макет такога Храма.

Апошнюю службу уладка Максім адслужыў 24 лютага 2002 года ў сваім манастыры ў Магілёве. А 26 лютага, у дзень упакаення Свяціцеля Георгія Каніскага, ён служыць і быць у царкве ўжо не мог. 26 лютага, увечары, яго павезлі ў бальніцу, а 27-га, пасля 12-і гадзін ночы прывезлі назад у манастыр ужо адышоўшым да Госпада. Пахаваны уладка Максім на тэрыторыі Свята-Нікольскага манастыра, каля Нікольскага сабора.

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

3 новай кнігі
Уладзіміра Ліпскага

«Аўццюкоўскія шурры-мурры»

У Аўццюках ніякага кашлю не схаваеш. Кашляне нехта ў адным канцы вёскі, тут жа чуваць у другім.

Усе ведаюць, як Міша Сарафінін папаўся з бюстгальтарамі. Палажыў жонку ў бальніцу. Назаўтра яна перадае яму записку: "Схадзі ў "Бярозку", купі бюстгальтар нумар тры".

Сарамлівы Міша паплёўся ў калінкавіцкі універмаг, паказвае прадаўшчыцы на патрэбны тавар і моўчкі вытырквае тры пальцы. Тая падумала, што пакупнік глухняны, загарнула яму тры бюстгальтары.

Сарафініна, кажучы, была вельмі рада ад нечаканай мужавай шчодрасці. А Міша ледзь не звар'яцеў, бо не засталася грошай нават на піва.

— Вой, калінкі, на мяне вялікі спрос у шафёраў:
— Як гэта?
— Еду папуткай у Аўццюкі, каля лесу ў іх заўсёды бензін канчаецца.

Волька сарамліва прызнаецца:
— Дык вось чаму мой Іван, як еду куды, прымушае браць з сабой бідончык саларкі.

— Піва з падагрэвам па-аўццюкоўску піў?
— Не-а.
— Э, дык слухай. У кувель з півам заліваеш шклянку гарэлка. Вось табе, каласок, і піва з падагрэвам...

Аўццюк-удавец накупляў на калінкавіцкім базары яек, ціснецца ў аўтобус, просіць:
— Асцярожней, людзі, я з яйцамі.

Сыродзец смяецца, суняшае яго:
— Усе мы з імі.
— А я — з курьнямі, — шукае спачування аўццюк.
— Дайце дарогу інваліду! — крычыць сыродзец.
Ад смеху захістаўся аўтобус.

У капілку аўццюкоўскіх жартаў унесла свой ўзнос Тамара Сімон са Швейцарыі:

— Прыходзіць у магазін пакупнік, пытаецца: "Колькі каштуе мыла?" — "Восем франкаў". — "А палова бруска?" — "Чатыры франкі". — "А палова паловы?" — "Два франкі". — "А калі палову паловы ды папалам?" — "Адзін франк". — "О, гэты кавалачак мыла загарніце!" Прадаўшчыца пакешкалася за прылаўкам, падае вялікі пакет, перавязаны каляровымі стужкамі. Здзіўлены пакупнік тут жа разгортвае пакунак, а там — маленькі кавалачак мыла і каробка прэзерватываў. Пытаецца: "Навошта мне гэта?" — "Каб такія, як ты, болей не пладзіліся".

Шаржы Алега Карповіча

Дурняў не любяць і ў аўццюкоўскіх магазінах. Толькі ім у прыдачу нічога не загортваюць.

Адзін аўццюк гнаў самагонку. А тут — міліцыя з рэйдам у вёску. Што рабіць? Бутэлі схаваў у люльку, пад малага, а пяршак — сабе ў шырокія штаны.

Заходзіць міліцыянер у двор, падступаецца да Шурыка, якому ўжо пяць гадоў:

— Скажы, што бацька дзелаў?
— А што дасі?
— На цукерку, толькі прызнайся.

— О, чаго захацеў.
— На дзве цукеркі.
Шурык "кліе" на дзве цукеркі і дае адказ, прыстойны кемліваму аўццюку:

— Што бацька здзелаў — ляжыць у люльцы. А што засталася — тое ў яго штанах.
Міліцыянер зарагатаў і даў Шурыку яшчэ адну цукерку.

У аўццюкоўскае кафэ "Палессе" прыехалі абедаць госці — шведы і туркі. Ім пачалі расказваць мясцовы жарг, як шасцёра чалавек уклучаюць лямпачку: адзін стаіць на сталі, трымаецца за лямпачку, цацвёрна круцяць стол, а шосты беге наасустрач сябрам, каб у іх не закружыліся галовы.

Практычныя замежнікі пачалі распытваць, чаму такую простую працу выконвае цэлая арцеля, колькі атрымліваюць за гэта.

І толькі назаўтра рассямліся.

— Чаму ў вас клічка — Каяпка?
— Ну, ціпа акаянны. З дзяцінства такі. Яйкі ў цёткі краў. За іх у кіно пускалі. Сільна бегаў, пруткі быў. Мог паваліць любога хлопца. Брык — і гатовы. От і акаянны, Каяпка. Усе так завуць, малыя і старыя, прывык. Во пацан суседаў, пытаецца: "Каяпка, дзе дзядзя Сяргей?" Дзядзя Сяргей — гэта мой старшы сын. А я для яго — Каяпка... Такі ўрадзіўся: да трох са мной не гавары. Ехаў раз на мапедзе. Ноч цёмная. І раптам мапед забарахліў. Я і так, і сяк — не заво-

дзіцца. Прыпыняю папутку: "Дай запалку!" Абліў мапед бензінам, кінуў на яго агонь. Я-як рване! Не хочаш ехаць, ляжы тут. Выпіў пляшку, пайшоў у Аўццюкі...

Каяпка так шчыра смяецца са свайго ўчынку, аж лава пад ім трасецца. Прыгадвае новую гісторыю:

— Кабана раздзелваў у брата. Іду дамоў. Галава ад пачастункаў цяжкая, што цэбар. Бачу, дашнік, свой хлапец Сіган, трымае нейкіх ездакоў. Падыходжу, пытаюся: "За што ты іх?" — "Хутка ехалі". — "Каласок, адпусці гэтых людзей". Паслухаўся, адпусціў. Дак ведаеш, тыя незнаёмцы да раніцы мяне паілі, а я ім брахаў пра аўццюкоўцаў. Казалі: "Такога дзівака яшчэ не сустракалі". От які Каяпка жыве на свеце.

Аўццюк пазнаёміўся з гарадскім чалавекам, запрашае ў госці:
— Жыву я на вуліцы Савецкай, дваццаць два.
— Ты што, у Мінску жывеш?
— У нас свая сталіца — Аўццюкі.
— Дык і ў мяне ў Мінску такі ж адрас, — дзівіцца гарадскі.
Рэдкая сустрэча!

— Без маны, без мацкоў вып'ем за аўццюкоў! За пеўняў-таптуноў! Каб яйкі былі ў кублах!..
Тост прапанавала аўццюкоўская магазіншчыца і расказала:
— Было ў нас тры пеўні. Адзін — белы, самы шустры. Курэй любіў ухажорыць. Сапернікаў не падпускаў да сваіх каханак. Але недзе ў нечым правінаваўся. У куратнік куры перасталі пускаць. А два пеўні збілі яго ў моркву. Неўзабаве певень-небарак трапіў пад машыну. А мо сам кінуўся пад яе, не вытрымаў ганейнай жыткі?..

З Малых Аўццюкоў у Вялікія завітаў да сябрука стары аўццюк. Стукае ў зачыненую брамку. Сусед пачуў дый пытае:
— Чаго ляпаеш?
— Я к Данілу.
— Ён, каласок, два гады назад памёр.
— Дык ён што, па грыбы не пойдзе?..

У сельсавеце рэгіструюць шлюб маладых аўццюкоўцаў. Сакратарка збілася з завучанага тэксту і пажадала:

— Маладыя, запомніце гэты святочны дзень і прыходзьце да нас яшчэ...

— Пабываў наш аўццюк у вялікім горадзе. Прыехаў дамоў і здурнеў. На гузік кажа "пугалавіца"...

Стары каласок, які ў вялікім горадзе ніколі не быў, пачухаў патыліцу і рагатуў:

— Я чуў, што Бог зрабіў жанчыну з рабыны, а гэта адзіная костка без мозга. Дак жа, каласок, не кожны і мужчына мае мазгі.

Аўццюк зайшоў у гарадскі туалет. Яго аклікае жаночы голас службыцелькі:
— Дзед, а мані-мані?
— За ета?..
— Ага!
— Ды ну вас, паеду ў свае Аўццюкі. Там ета робяць без Мані!

Ідзе п'яны аўццюк. І такі п'яны, што аж за плот трымаецца. Спатыкнуўся аб другога п'янага дый кажа яму:
— Каласок, чаго ты валяешся, бы свіння?
Той, што на зямлі, падае голас:
— Пачакай, і ты ў гразі будзеш, як плот закончыцца.
Пра такіх аўццючкі кажучы:
— Ва ўсіх мерка, а ў майго — цэбар мерка.

Два аўццюкі на святочнай сцэне ў клубе:
— Што не любіш, каласок?
— Не люблю курыць.
— А мо не любіш і піць?
— П'ю, але з агідаю.
— Мо не пазіраеш на чужых баб?
— Цярпець іх не магу.
— Каласок, а што любіш рабіць?
— Хлусіць!

Маці дакарае сына-пераростка:
— Жаніўся б, Іван.
— А каго браць?
— Вазьмі Маньку, што жыве ля аўццюкоўскага азярца. Дзеўка кроў з малаком. Унукамі засыпле...
Падслушаў размову бацька. Замаганіў сына ў сенцы, адгаворвае:
— Не жаніся на Маньцы.
— Чаму, бацька?
— Яна, каласок, твая сястрыца.
Маці сватае сыну Алёну з Малых Аўццюкоў, хваліць.
— Рукadzельніца, спявачка, душа светлая...

Даведаўся бацька пра гэта, прызнаўся Івану:
— Даруй сын, але жаніцца ты не можаш і з Алёнай. Яна табе родная сястра.

Прачула пра гэту тайную змову маці, паклікала Івана, адкрылася:
— Сыноч-каласок, не слухай бацьку. Жаніся з кім хочаш. Гэты ёлуп — не твой бацька.

Аўццюк просіцца пад'ехаць у Калінкавічы. Вадзіцель прыпыняецца:
— Лезь пад брызент.

Едзе шафёр і думае: "Дзе бачыў гэтага аўццюка?.. А, гэта той самы, што некалі пракалоў мне шыны..."

Шафёр кажа свайму напарніку ў кабіне:

— Давай правучым каласка.
Прыпыніліся. Імітуюць размову з дашнікам, каб аўццюк чуў:
— Што ведае?
— Цэглу, таварыш капітан.
— Зараз праверу...

Шафёраў напарнік давай дубасіць палкай па брызентце, пад якім сядзеў аўццюк.

Паехалі далей.
Праз нейкі час супыняе машыну ўжо спраўдны дашнік.

— Што ведае?
Аўццюк выскачыў з-пад брызенту, закрычаў:
— Шклагару, таварыш дашнік. Можца не правяраць...

Аповеды аўццюкоўскага міліцыянера.

— Я тут напачатку прыжыўся, а пасля — і ажаніўся. Аўццючка дабрэнная трапілася. Праз тры месяцы, як у анекдотце, нарадзіла дзіця.

— Раскажыце што-небудзь з вясковых дэтэктываў...
— Вось свежаныкі, смажаны. Гневаецца мясцовы электрык: "От, ё-маё, час настаў, перагарэла дома лямпачка, дак хоць ідзі ды ў магазіне купляй..." Гэта ж так прывык саўтаснае браць, як сваё. Але, падобна, ужо няма чаго і там адкручваць, вывінчваць...

Аўццючкі вераць: каб каласкі былі здаровыя, як дубы, каб маладзелі і толькі на іх глядзелі, трэба даваць ім раніцай па сырм яйку. Яны навучылі і піць іх.

У Пётрыкаўскім раёне, кажучы аўццюкоўцы, яйка разбіваюць з задка. У Рэчыцкім — з носіка. А ў Аўццюках — пасяродку. Хлоп нажом, яйка развальваецца напалам. Коўць — і яйка ў роце цалкам.
Праблему як аўццючкі вывелі ў прыпеўках:

*Курыну ферму васыпалі
Агразу два пісацелі,
А ў калгасе дзве куры,
І то ў прагсядацеля.*

*Мяне клічуць у кантору,
Я іду і калачуся:
Загадаюць несці яйкі,
А я ж, дзеўкі, не нясуся.*

Суседка суседцы:
— Волька, смаж яечню. Мой певень бегае да тваіх курэй. Яйкі з двума жаўткамі робіць.

— Добра, Манька, што аліменты не патрабуеш.
Праз тыдзень Манька зноў прыходзіць да Волькі, бядуе:
— Суседка, мая кура ў тваім агародзе знеслася.

Манька чакала спачування, думала, суседка верне ёй яйка. А Волька як стаяла каля печы з чапалой, так і адбрыла:
— От, Манька, сама гуляшчая, дак і кура ў цябе такая...

Жыў чалавек на свеце

А ён — Валерыі Мікалаевіч Грышановіч — не проста чалавек, а журналіст і пісьменнік, дзеяч маладзёжных арганізацый, выбіраўся членам Бюро ЦК ЛКСМ Беларусі. У жыцці яму вельмі шанцавала і яго спасціглі няўдачы. Яго можна назваць характэрным тыпам савецкага часу ці ахвярай перабудовы, а яго жыццё, здаецца, заслугоўвае быць "шэкспіраўскім сюжэтам".

У бібліяграфічным слоўніку "Беларускія пісьменнікі" змешчана кароткая біяграфія Валерыя Грышановіча. Ён нарадзіўся 3 сакавіка 1947 года ў г. п. Халопенічы Крупскага раёна. Рос у цудоўных старажытных мясцінах, дзе адбывалася шмат цікавых гістарычных падзей, дзе ўзыходзіла зорка Адама Багдановіча — таленавітага этнографа і фалькларыста. Потым сям'я пераехала ў Крупкі.

Выдатна скончыўшы школу, падаўся ў Маскву, паступіў на журфак дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ламаносава. І там знайшоў сабе сяброў, нават зблізіўся з дэканам факультэта Засурскім. Патрэбнасць у ведах была вялікая, і ён амаль што штурмава браў кожную дысцыпліну. Захапляўся творами А. Герцэна, П. Крапоткіна, Г. Пляханава, М. Бухарына, вершамі Максіма Багдановіча, Ніла Гілевіча, Васіля Зуенка, Яўгена Еўтушэнкі...

Крупкі — ціхі мяляўнічы пасёлак — стаў сапраўднай калыскай яго нахнення і творчасці. Тут Валерыі працаваў у раённай газеце "Ленінскім курсам", быў сакратаром Крупскага райкама камсамола, тут напісаў свой першы верш, які быў надрукаваны ў "Сельской газете".

З 1972 года В. Грышановіч працаваў у Мінску, дзе займаў даволі высокія і адказныя пасады, стаўеў як арганізатар моладзі і публіцыст. Спачатку — загадчыкам сектара Мінскага абкама камсамола, потым — намеснікам загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі ЦК ЛКСМ Беларусі. Завочна вучыўся ў Мінскай Вышэйшай партыйнай школе. Пісаў вершы і артыкулы, шмат працаваў над сабой.

У 1977 годзе ён стаў намеснікам рэдактара, а ў хуткім часе і рэдактарам маладзёжнай газеты "Знамя юности". Які прастор для творчасці! Я зрэдку заходзіў да Валерыя Грышановіча, з якім пазнаёміўся яшчэ ў Крупках. Працаваў ён з нахненнем, шчыра, аператыўна вырашаў бягучыя пытанні. Ён добра ведаў газетную справу, без якой ужо

Прайшоў год, як яго пахавалі. І не ўсе ведаюць, калі і як гэта здарылася. Але ж сотні людзей былі асабіста знаёмы з ім і памятаюць яго. Успамінаюць па-рознаму. А штосьці напісаць пра яго не рашаюцца: ён жа быў супярэчлівым, "нетыповым".

нару сумленнага чалавека, якога ўжо ведалі тысячы людзей.

Грышановіча звольнілі, але былой гульні ў "ворагаў", вядомай яшчэ з даўніх часоў, не атрымалася. Яго ўладкавалі на новую творчую пасаду — загадчыкам аддзела навін газеты "Советская Белоруссия". Хутка аціхла крыўда, вярнуўся здаровы аптымізм, і Валерыі запрацаваў на поўную моц.

У студзені 1983 года В. Грышановіча запрасілі ў ЦК КП Беларусі, на пасаду інструктара сектара газет і часопісаў. Сапраўды, гэта быў яго сектар, яго кола інтарэсаў і спраў. Шмат працаваў, так, як гэтага патрабавалі сацыяльна-палітычныя абставіны ў краіне. Праз чатыры гады яго прызначылі дырэктарам выдавецтва "Мастацкая літаратура". Гэта азначала, што першы "грэх" Грышановічу даравалі і што яму зноў давораецца працаваць з вельмі складаным і тонкім чалавечым матэрыялам — пісьменнікамі. Многіх з іх ён ужо асабіста ведаў, з іншымі пазнаёміўся ў працэсе выдання іх кніг: Па-новому, больш глыбока і ўдумліва ўчытваўся ў творы В. Быкава, Ул. Караткевіча, І. Мележа, І. Навуменкі, І. Шамякіна...

В. Грышановіч добра ведаў кіно і сучасны стан нашай літаратуры, грамадскія настроі пісьменнікаў. Ганарыўся, што выдавецтву ёсць каго друкаваць, што наша гістарычная і ваенная проза стала вядомай ва ўсім свеце.

Неяк заўважыў, што літаратурныя таленты нараджаюцца ва ўсіх абласцях і нават раёнах. Шчыра радаваўся, што і ў яго Крупскім раёне вырасла шмат выдатных пісьменнікаў: Міхась Калачынскі, Янка Шуцько, Васіль Зуенка, Змітрок Марозаў, Васіль Макаравіч... Ды і лётчык-касманавт Уладзімір Кавалёнак напісаў дзве кнігі "Радзіма крылы дала", "Орбіты жыцці".

Пісаць — значыць узабагацацца ведамі, абстрацаць думку. В. Грышановіч вучыўся ў беларускіх паэтаў, і рускіх ўздымалі настроі — У. Высоцкі, У. Маякоўскі, Р. Радзественскі. Як на споведзі, прызнаваўся: "то больно, то сладко шеема, стучит мое сердце". Яго хвалявала ўсё, чым жыве прырода, грамадства, чалавек.

Абвостранае бачанне сучаснасці людскіх праблем робяць яго творы самабытнымі, трывожнымі, запамінальнымі. Набатна гучыць у яго і тое новае, што пагражае чалавецтву: развязванне ваенных канфліктаў, тэхнагенныя катастрофы, забруджванне зямлі... Паэзія была для яго формай мыслення і адчування мінулага і сучаснага.

"Беларусь — мая лепшая песня" — з гэтага верша ў 1968 годзе пачалася літаратурная дзейнасць Валерыя Грышановіча. Найбольшую вядомасць яму прынеслі зборнік вершаў "Стронцый у каплі расы" (1990 г.), паэмы "Посах у балоце", "Хатнія чэрці", "Лысагорыя", "Халопенічы", "Вока бездзіні", "Віскілы" ды іншыя. У іх — філасофскі розум над сутнасцю жыцця, маральна-палітычныя праблемы сучаснасці, боль, выкліканы чарнобыльскай катастрофай. Вядомы крытык У. Гніламёдаў адзначае: "Стагоддзімі паэты бачылі ў кроплі расы — сонца. "Стронцый у каплі расы" — паслячарнобыльскае бачанне свету".

Пра жыццё і творчасць В. Грышановіча пісалі А. Жук, В. Макаравіч, А. Марціновіч, В. Нупрэнка, Э. Скобелеў, А. Федарэнка ды іншыя беларускія літаратары.

Па велічыні сваёй пісьменнікі, як дрэвы ў лесе, вельмі розныя. Грышановіч не бачыў сябе волатам на творчай паляне і не прэтэндаваў на ней-

кую ролю ў літаратурным працэсе. Ён проста рабіў ці нават спрабаваў рабіць тое, што патрабавала яго душа, на што быў здатны.

Несумненна, паэт дасягнуў бы большага, каб не змяніліся грамадскія і жыццёвыя абставіны. Згубіўшы прэстыжную пасаду выдаўца, ён працаваў дырэктарам агенцтва "Новая іва", прыстаоўваўся да "новага", якое не абяцала лепшага і не грэла. Нават нязначныя ідэалагічныя хістанні падштурхнулі яго да "нефармалаў", сярэд якіх не было згоды і ведання стратэгіі жыцця. Бязглуздая перабудова, якая распачалася з хлусні, усё пераблытала і перайначыла, падзяліла на палітычныя групы, перасварыла нават сяброў. За эканамічным спадам наступіў спад духоўны: ратуйся, хто як можа, рабі, што хочаш...

В. Грышановіч страціў веру ў добрыя перамены, падаўся чалавечым слабасцям, адарваўся ад сваіх, а да чужых не дайшоў. Калі апынуўся на нічыйнай паласе, да яго прыхільна далучыўся "зляены змій". А з ім жартачкі дрэнныя. Валерыі згубіў працу, сям'ю, стаў зусім хворым на ногі. Настойліваці ў лятэнні не праявіў, а медыцына, як бачна, аднеслася абыхава.

Апошнія гады Валерыі жыў адзін, змагаўся за кожны дзень, тэлефанаваў надзейным сябрам, з якімі любіў пагаварыць аб надзённым, задумах, палітыцы. У яго было светлае мысленне адукаванага чалавека з шырокім кругазглядам. Зрэдку ездзіў у Крупкі, да старонькай маці. Леташняй вясной, калі ўсё буяла ў квецні, зноў паехаў, хацеў пабыць там да верасня. Але ўсё раптам абарвалася: 20 мая 2007 года Валерыі Мікалаевіч Грышановіч памёр у Крупках. Пахавалі яго ў Халопенічах, якія ён называў калыскай свайго дзяцінства.

"В этом мире меня ожидали..." — радок з ягонай верша. Так, чакалі, і ён прыйшоў, каб жыць, тварыць, перамагаць. Ірваўся, спяшаўся, памыляўся. І сёе-тое зрабіў, а потым спыніў свой карабель, не давёўшы яго да прыстані...

Эдуард КАРНІЛОВІЧ

Вагон з акна якога бачны макаў цвет

За час сваёй гадавой працы ў рэдакцыі драгічынскай раённай газеты, якая тады называлася "Заветы Леніна", загадчыкам аддзела пісем і масавай работы (хоць, калі ўжо быць цалкам дакладным, працаваў усяго адзінаццаць месяцаў, пасля чаго пайшоў у водпуск, з якога мяне адклікалі, каб прызваць афіцэрам на службу ў армію), мне так і не давялося наведацца ў вёску Гутава. Раён немалы, а хацелася пабываць усюды, але так сталася, што мае журналісцкія шляхі-дарогі абыходзілі гэтую вёску бокам. А заехаць туды хацелася, бо менавіта з Гутава быў родам паэт Мікола Федзюковіч, якога добра ведаў мой сябар Расціслаў Пратасевіч, з якім разам працаваў ў раёнцы. Ды і супрацоўнікі газеты таксама прызналі адукалася пра свайго земляка, які паспеў папрацаваць у гэтай раёнцы, а на той час вучыўся ў Літаратурным інстытуце імя М. Горкага ў Маскве. Галоўнае ж — у М. Федзюковіча была ўжо кніга "Зямля — магніт", што выйшла ў 1968 годзе літаральна за некалькі месяцаў да майго прыезду ў Драгічын.

З ёю, можна сказаць, я і прыехаў па размеркаванні ў Драгічын, бо і тады, і пазней набываў ці не ўсе кнігі беларускіх пісьменнікаў, а серыю "Першая кніга паэта" дык ніколі не прапускаў. А тут паэт, які нарадзіўся там, дзе мне дзевяццацца працаваць. Паспяшаўся пазнаёміцца са зборнікам "Зямля — магніт" і застаўся прыемна здзіўлены, як шмат у ім цікавых твораў, напісаных прафесіянальна. Немалаважным было і тое, што яны вабілі шчырасцю, непасрэднасцю. Прыцягваў і лірычны герой паэта, які паўставаў чалавекам адкрытым, з ранімай душой, а за ўсім гэтым праступала сціпласць. Прамаўлялася ўсё настолькі непасрэдна, што няцяжка здагадацца, што такім быў і сам М. Федзюковіч. Дарэчы, пазней ужо, калі пазнаёміўся з ім асабіста, пераканаўся, што не памыліўся ў сваіх меркаваннях.

Пра сціпласць М. Федзюковіча я згадаў не толькі таму, каб падрэсліць адну з самых вызначальных рыс ягонага характара, а і з іншай нагоды. Усё ж, трэба глядзець праўдзе ў вочы, празмерная сціпласць часам творчарам чалавеку шкодзіць. Ён, не ўмеючы належным чынам, калі можна так сказаць, падаць сябе, часта знаходзіцца як бы ў цяні, а таму і рэдка трапляе ў поле зроку крытыкі. М. Федзюковіч не стаў выключэннем. Хоць пра яго пісаў Мікола Хведаровіч, Сцяпан Гаўрусёў, Яўген Крупенька, Міхась Стральцоў, Казімір Камейша ды іншыя, хто мае

высокі мастакоўскі густ, ён, тым не менш, да паэтаў з "абоймы" не належаў. А калі ты не ў "абойме", дык ты, як быццам ёсць у літаратуры, але цябе па сутнасці і няма.

Істотна і тое, што, будучы чалавекам надзіва патрабавальным да сябе, ён выдаў толькі пяць невялікіх кніжак. Апроч ужо названай "Зямля — магніт", гэта: "Мілавіца" (1971), "Птушыны грай" (1976) і "Макаў цвет" (1979), а яшчэ зборнік "Птичье гнездо", што ў перакладзе Івана Бурсава ў 1976 годзе пабачыў свет у серыі "Молодые голоса" маскоўскага выдавецтва "Молодая гвардия". Як кажуць, не густа. Канечне, важна не колькасць, а якасць. Тым не менш... Ды і ў друку выступаў не часта. Самая вялікая падборка вершаў з'явілася ў "ЛіМе" толькі пасля ягонай смерці (памёр паэт 8 студзеня 1997 года).

Нарадзіўся ж М. Федзюковіч 22 мая 1943 года. Атрымаўся, што пайшоў у венацчас, маючы той крытычны ўзрост, які вагаецца ў прамежку 54 гадоў.

А пабываць мне ў вёсцы Гутава так і не давялося, але засталося такое адчуванне, што наведаўся туды неаднойчы. Зімой, да прыкладу, дзякуючы вершу М. Федзюковіча, што так і называецца — "Вёска Гутава":

*Вёску Гутава ў снег захуталі давідна свежакі-вятры.
Сустракае нас вёска Гутава
крыкам неўняў, сталёвым грукатам...
Вёска Гутава — тры вярсты.*

Здавалася б, звычайныя, не сказаць, каб надта кідкія радкі. Ды толькі за гэтай звычайнасцю ясна паўстае родная вёска паэта ва ўсім яе харакстве, паколькі далей, за працягваным урыўкам падаецца цэласны малонак народнага побыту, традыцый, звычаяў, а за ўсім гэтым — паляшуккая гасціннасць, адкрытасць, уменне цаніць жыццё і невыказна радавацца, калі да цябе віталі госці.

Памятаў М. Федзюковіч і тое Гутава, над якім пранёсся смерч вайны. Дзіцячая памяць, як вядома, асабліва ўчэпістая і трывалая. Яна нічога не хоча забываць, акумуляючы ў сабе тое, што было ў маленстве, на ўсё жыццё. З адной хіба розніцай: паступова адбываецца пераасэнсаванне шмат чаго, бо з цягам часу ва ўсё гэтае балюча засведчанае ўрываецца нейкае пачуццё асабістай віны. Той віны, якой не магло быць, праз гады і дзесяцігоддзі яна дае аб сабе знаць. І чым больш сумленны чалавек у стальым узросце, тым больш ён пакутуе за сваё колішняе, хоць тады, зразумела, пры ўсім жадаванні нічога змяніць не мог.

Мікола Федзюковіч — не толькі, як усе мы, родам з маленства.

Ён яшчэ і родам з вайны. Менавіта гэтая апошняя, калі можна так сказаць, роднасць і паўплывала на тое, што ў яго было не толькі пачуццё віны, але і жаданне ва ўсім і ўсім рабіць дабро. Гэтае прагаітае жаданне нават вылілася ў кнізе "Птушыны грай" у вершы "Спяшайцеся..."

З гэтым вершам як бы пераклікаецца безымяны "Заснуць? ... Забыцца і заснуць?" з кнігі "Макаў цвет": "Хачу забыць // усё нікчэмнае і злое!" і як працяг: "Хачу, каб творчае жыццё, // каб саалаўны ўзрост любові // мне сікавалі адкрыцца // лагодным гукам, чыстым словам". Гэтае адкрыццё было ўжо і ў ягонай кнізе "Мілавіца", у якой ёсць верш "Калісьці тут, на хутары, буяў гарод...", што падаецца мне адным з лепшых ва ўсёй творчасці М. Федзюковіча.

Каб згадаць пра М. Федзюковіча, я ўзяўся за пяро, не толькі таму, што яму ў гэтыя дні магло б споўніцца 65 гадоў. На тое ёсць і больш важкая прычына. Як гэта ні прыкра прызнаць, сёння М. Федзюковіч для нашай літаратуры па сутнасці забыты паэт.

Што пра яго не згадваюць маладыя літаратары, я не здзіўляюся.

Недарэчна іншае: пра М. Федзюковіча не згадваюць і тыя крытыкі, якія сур'ёзна ставяцца да літаратурнага працэсу, стараюцца быць як мага больш аб'ектыўнымі ў ацэнцы творчасці таго ці іншага пісьменніка.

Не хацелася б, аднак, каб сёй-той успрыняў гэтыя мае заўвагі ледзь не як сацыяльны заказ: маўляў, садзіся за стол і тэрмінова пішы пра М. Федзюковіча. Іншае маю на ўвазе: надарыцца магчыма, адшукайце ў бібліятэцы ягоныя кнігі. Канечне, зрабіць гэта не так і проста, бо напісанае ім не перавыдавалася, ды, як кажуць, было б жаданне... Тады вы і ўпэўніцеся, які гэта цікавы, самабытны паэт. А на гэта паўплываў не толькі талент, а бадай, і тое, што жыццё М. Федзюковіча, зрэшты, як і ў многіх па-сапраўднаму таленавітых паэтаў, было далёка няпростае, зрэшты, такім, якім было. Мабыць, сказалася яшчэ і пэўная праграмаванасць лёсу.

Ва ўсіх разе на падобныя думкі наводзіць верш "Вагон" з кнігі "Птушыны грай":

*Я памылкова сеў не ў той вагон,
не ў той вагон
і не на тым паўстанку...*

.....
*Я выпадкова сеў не ў той вагон.
Ды і назад вярнуцца немагчыма.
Ляціць вагон за часам наўздагон,
мільгае электрычнымі вачыма.
А рэйкі ад напруці аж гудуць!
І нехта паўтарае безушынку,
што я павінен скокнуць на хаду,
а не чакаць наступнага прыпынку...*

Творчасць — рэч такая, што ў кожнага пісьменніка — свой вагон. М. Федзюковіч апынуўся ў такім, які вёз яго не толькі шырокімі магістральмі, а і часам спыняўся на паўстанках, заходзіў у тулікі, настойліва шукаючы з іх выйсця і, не знаходзячы яго, надоўга запавольваўся ў сваёй хадзе. Але гэта быў менавіта ягоны вагон. Магчыма, і не заўсёды ўтульны, аднак такі, які пакідаць не хочацца, бо ён твой.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Абліччам светлы, голасам непаўторны

Ніколі не думаў, седзячы за школьнай партай у цяжкі пасляваенны час, што калі-небудзь даведзецца сустракацца з тымі пісьменнікамі, творцы якіх уваходзілі ў нашы хрэстаматыі і падручнікі па роднай літаратуры. Аднак, на шчасце, мне пашанцавала часта сустракацца, гутарыць з выдатным паэтам, грамадскім дзеячам Максімам Танкам, які ў 70-х гадах двойчы выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР па Ашмянскай выбарчай акрузе. Якраз у той час я там працаваў сакратаром райкама партыі. Ад тых сустрэч ладна прайшло часу, шмат чаго забылася, спёрлася з памяццю, але ж асобныя моманты, якім тычылася асоба Яўгена Іванавіча засталіся са мною назаўсёды.

Я паважаю слова "асоба" свядома. І сапраўды гэтак так. Бо Максім Танк, акрамя таго, што насіў званне народнага паэта Беларусі, быў выдатным палітыкам, мудрым філосафам, простым суразмоўцам. Успамінаю мінулае, і перад вачыма паўстае мажняя танкаўская высокая постаць з шырокімі плячыма, непаслухмянымі валасамі і прыжмуренымі добрымі вачыма.

Калі ён сустракаўся з публікай, то неяк самавіта, без спешкі, па-сялянску заходзіў за трыбуну і без паперкі веў гутарку з выбаршчыкамі, якія былі прымуся прыйшлі ў залу раённага Дома культуры, каб паслухаць свайго дэпутата. Голас Максіма Танка гучны, непаўторны. Яго ні з кім не зольтаеш. Аўдыторыя была заўжды зачаравана яго выступленнем, бо паэт-дэпутат гаварыў аб штодзённых праблемах нашага жыцця, а ў канцы чытаў свае творы і адказваў на пытанні. А ў перапынку ў фая быў акружаны шчыльнай сцяной людзей. Кожнага ўважліва выслухоўваў, многім раіў што рабіць, а некаторым па магчымасці аказваў адпаведную дапамогу. Напрыклад, радасцю свяціўся твар В. Станулевіча, старога даваеннага падполшчыка пры панскай Польшчы, які па хадаўніцтве дэпутата атрымаў персанальную пенсію.

Незабыўнай засталася ў памяццю паездка ў Мінск са старэйшай калгаса "Маяк" Іванам Іванавічам Гіруцём. Прыняў нас Яўген Іванавіч цёпла, прыязна ў Dome

літаратара па вуліцы Фрунзе. Як старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі пазнаёміў нас з прыгожым будынкам, бібліятэкай. Потым завёў у свой кабінет. На сценах партрэтаў класікаў нашай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа. "Ну, хлопцы, вы ж з чымсьці завіталі да мяне, бо так пракаціцца, сам ведаю, у вас няма часу? — мяккім голасам распачаў першым гутарку. Іван Гіруць папрасіў дапамогі ў будаўніцтве сховішча пад бульбу і гародніну, а я ў набыцці ў Мінскім спецыялізаваным камбінаце нацыянальных касцюмаў для Ашмянскага народнага ансамбля "Крыніцы".

"Ведаецце, сябры, — сказаў Яўген Іванавіч, — возьміце паперу і ўсё выкладзіце ў пісьмовай форме, а я ўжо вашы просьбы накірую ў адпаведныя органы". Мы гэта зрабілі. Праз пэўны час нашы просьбы былі паспяхова вырашаны. Хочацца сказаць, што дзякуючы ў тым ліку і намаганням Яўгена Іванавіча, у раёне былі пабудаваны сярэднія школы ў Жупранях і Барунах. Пасля працяглай з намі гутаркі гаспадар кабінета падняўся, набраў нумар хатняга тэлефона і сказаў сваёй жонцы: "Любаша! Падрыхтуй стол на чатыры асобы. Мы выязджаем". Праз паўгадзіны мы былі на вуліцы Кульман. Высіджваемся з машыны, а шафёр наш, Ромаш, застаецца ў салоне. І тут жа Яўген Іванавіч вярнуўся, падышоў да яго і сказаў: "Так, браток мой, нягожа. Пойдзем, паглядзім, як жыве ваш дэпутат, — а потым жартаўліва дадаў: "Вы мя-

не ў сваім раёне з хлебам-салом, з караваем сустракалі. Я ў вялікім даўту перад вамі".

На чацвёртым паверсе дзверы адчыніла Любоў Андрэўна, жонка паэта. Глянуўшы на нас, загаварыла: "Ах, хлопчыкі, якія вы маладыя, прыгожыя. Праходзьце, праходзьце смялей, бо бульба з грыбамі астывае. Вы, вядома, здарожыліся, прагаладаліся. У прасторнай гасцінай кніжная шафа, на сцяне партрэт маладой Любоў Андрэўны выкананы алейнымі фарбамі віленскім мастаком-беларусам Пятром Сергіевічам. Гаспадар дэпартаменту сэрванта бутэльку французскага каньяку і з усмешкай на вуснах дадае: "Толькі што вярнуўся з Парыжа, паспрабуем, што п'юць французы". І пацякла па-сямейнаму нетаропкая, спакойная гаворка. Відаць, пад свежым уражаннем свайго паездкі па Францыі паэт працягваў: "А вы ведаеце, чаго просіць нашы дыпламаты, калі хто прыязджае за мяжу: хлеба, звычайна напаяч чорнага хлеба. А ў мяне цяпер бяскоўныя паездкі, вершы пішу ў дарозе. Іншы раз нават паехаць на Нарач няма часу". І як заўсёды, ён цікавіўся справамі ў нашым раёне, які ўраджаў на палях, як вырашаюцца пытанні культуры? Праз некалькі гаўдзін мы пакінулі гасцінную кватэру, цёпла развітаўшыся з гаспадарамі.

На апошняю сустрэчу з выбаршчыкамі ў раён Максім Танк прыехаў не адзін, а разам з Нілам Глывічам, Данутай Бічэль-Загневай. У мястэчку Жупраны, дзе пахаваны Францішак Багушэвіч, на магілу ўсклалі кветкі. Максім Танк раскажаў, што ў 30-я гады, жывучы ў Вільні, ён сустракаўся з тымі людзьмі, якія добра ведалі Мацея Бурачка. У прасторным Dome культуры калгаса імя Ф. Багушэвіча адбыўся вялікі літаратурны вечар. Зала была перапоўнена жыхарамі мястэчка, усе прышлі паслухаць выступленні гасцей. Часта дастаю я альбом з фотаздымкамі паэта, перачытваю яго кніжкі з аўтографамі і паказваю іх дзецям, унукам. І яшчэ хачу наведваць Пількаўшчыну, дзе пахаваны паэт з любай жонкай, ускласці кветкі на магілу і паслухаць пошум нарачанскіх сосен, пад якімі ўзрос наш славуты паэт.

Іван СУХОЦКІ

Аўдыёкніга Максіма Гарэцкага

У Музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшоў мерапрыемства "Ахвярую сваім "я" ва імя святога ўсім нам адраджэння". Гэта імпрэза стала працягам святкавання 115-годдзя Максіма Гарэцкага. На свет класік айчыннай літаратуры з'явіўся 18 лютага 1893 года.

— У жыцці чалавека ўсё ідзе хвалямі. Але хвалі бываюць розных амплітуд. І калі разгледзець жыццё і творчасць Максіма Гарэцкага, мы заўважым моманты і ўзвышчы, і падзення, — распавядае пляменнік пісьменніка, акадэмік Радзім Гарэцкі. — Максім Іванавіч нарадзіўся — угору пайшла хваля. І ўздым прыйшоў на віцебскі, горацкі перыяд яго жыцця. У 1930 адбылося падзенне. Пасля былі зноў невялікія ўздымы. А ў 1938 жыццё абарвалася. Тое самае атрымалася з вяртаннем імя пісьменніка і яго спадчыны ў Беларусь. Толькі пасля смерці Сталіна прыйшла

нейкая адліга, толькі тады загаварылі пра Максіма Гарэцкага. Да таго часу я нічога не ведаў пра свайго дзядзьку, не чытаў яго твораў. Хваля расла. Пік прыйшоўся на 100-годдзе пісьменніка ў 1993. Але ж хваля не можа бясконца быць на грэбні...

Але музей сабраў прыхільнікаў беларускага слова не для таго, каб разам пасуважаць. Нагода была радасная — прэзентацыя аўдыёкнігі "На імперыялістычнай вайне". Гэты новы для Беларусі жанр апошнім часам набывае ўсё большую папулярнасць. Над аўдыёкнігай працаваў Алег Вінярскі з свайёй маладой камандай. Менавіта голасам гэтага чалавека загаварылі героі Максіма Гарэцкага.

Супрацоўнікі музея прэзентавалі літаратурна-дакументальную выставу "Максім Гарэцкі. Выток таленту". Упершыню, відаць, для шырокага кола людзей былі прадстаўлены малавядомыя фотаздымкі пісьменніка. На адных Максім Іванавіч сядзіць разам з жонкай і дзецьмі, на іншых — ён падследны ці дакладней абвінавачваемы. А ёсць фота пісьменніка ў шпіталі, куды ён патрапіў з раненнем падчас Першай светнай вайны. Гэтая выстава праз нейкі час пераедзе ў Малуу Багацькаўку, дзе размяшчаецца музей-сядзіба пісьменніка. І застанецца там у пастаяннай экспазіцыі.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Працяг «вяртання» Барыса Кіта

Ён, гэты працяг, нядаўна адбыўся ў Навагрудку, у СШ № 1 (вул. Сечка, 1). Там 4 чэрвеня адкрыўся музей нашага славутага земляка. Як падкрэсліла пры адкрыцці дырэктар Навагрудскага гісторыка-краязнаўчага музея Тамара Вярышчэцкая, гэтая школьная ўстанова невывадакова дала прытулак пакуль што не столькі музею, колькі музейнаму пакойчыку: у свой час, у 1919—1934 гадах, тут была Наваградская беларуская гімназія, будынак якой за свае сродкі пабудавалі жыхары Навагрудка і навакольных вёсак, жадаючы, каб іхнія дзеці маглі атрымаць адукацыю менавіта на роднай мове. Тут напрыканцы 1920-х навучаўся Барыс Кіт, а калі ў 1934 годзе польскія ўлады зачынілі гімназію, то ён паспрыў таму, каб вучні змаглі прадоўжыць навучанне ў Віленскай беларускай гімназіі, за што незвычайнамі беларускасці на яго быў складзены данос за... "падрыў польскай дзяржавы". У 1939 годзе ён прыняў прапанову савецкай ўлады аднавіць Навагрудскую беларускую гімназію і ўзначаліў яе. Пры нямецкай акупацыі Барыс Кіт наладзіў работу беларускіх настаўніцкіх семінарыў у Паставах і Маладзечна (у апошнім — і адміністрацыйна-гандлёвага інстытута), за што — зноў жа па даносе — быў арыштаваны гестапа. Ад смерці яго выратавалі вучні коштам уласнага жыцця.

З 1944-га Барыс Кіт знаходзіцца ў эміграцыі. Спачатку ў Германіі, дзе выкладае матэматыку ў сярэдніх школах і заадно паглыбляе веды ў Мюнхенскім універсітэце, пасля — ЗША, дзе плённа пракадае свой шлях у вялікую навуку, прымае ўдзел у падрыхтоўцы будаўніцтва першых міжконтынальных і ракетных сістэм, апрацоўвае першыя ў гісторыі падручнікі па ракетнай тэхніцы і ракетным паліве. У 1972 годзе, каб быць бліжэй да любай Бацькаўшчыны, Барыс Кіт пераязджае ў Еўропу (тут набывае незвычайнаю навуковую ступень — доктара філасофіі ў галіне матэматыкі і гісторыі навукі). Яго высокую прафесійную годнасць пацвердзілі шматлікія універсітэты, таварыствы астранаўтыкі Еўропы і Амерыкі.

Літаратуразнаўца Лізія Савік, аўтар першай кнігі пра Барыса Кіта "Вяртанне. Жыццёпіс Б. У. Кіта" (1993 г.) зазначыла, што яго не цяпералі як польскія, нямецкія акупацыйныя, так і пасляваенныя савецкія ўлады. Ажно да канца 1980-х у нас калі і можна было згадаць яго імя, то толь-

кі ў негатыўным сэнсе, таму наведваць Беларусь ён змог толькі ў 1992 годзе, калі перадаў у Навагрудскі гісторыка-краязнаўчы музей навуковыя і асабістыя архівы. Адкрыццё музея выклікала вялікую цікавасць і ў новагрудскай грамадскасці, і ў мінскіх навукоўцаў, і пісьменнікаў. Падчас гэтага мерапрыемства Л. Савік агучыла ліст ад Барыса Кіта, які праявіў выключныя якасці розуму, валоданне беларускай мовай, клопат пра далейшае развіццё роднай культуры. За ўласцівым яму гуарам, аўтар закончыў ліст тым, што мае намер прыехаць у Навагрудку на сваё блізкае 100-годдзе. Паэт Сяргей Законнікаў раскажаў пра асабістыя сустрэчы з Барысам Кітам, пра гісторыю стварэння прысвечанай яму паэмы, пра публікацыю эсэ Васіля Быкава пра Кіта ў часопісе "Польмя", галоўным рэдактарам якога ў свой час быў С. Законнікаў. Сваімі ўражаннямі ад сустрэч з Кітам падзяліліся філосаф Анатоль Белы і фізік Ягор Фядзюшын. Прызнаючыся ў велізарнай пазаве да Барыса Кіта, мастак Аляксей Марачкін паведаміў, што стварае цыкл гістарычных карцін, дзе будзе адлюстравана яго бачанне асобы нашага земляка, а пісьменнік Васіль Якавенка раскажаў пра тое, што натхніла яго напісаць трылогію "Пакутны век", дзе значная ўвага адведзена асэнсаванню незвычайнага, па-свойму трагічнага, а па-свойму і шчаслівага лёсу таго, хто пакрысе становішча ўсё больш вядомым на... сваёй Бацькаўшчыне і каму неабходна прысвяціць асобны вялікі музей, паставіць годны помнік і ў Навагрудку, і ў Мінску. Дырэктар СШ № 1 Людміла Пелузь з вялікім гонарам падкрэсліла тое, што ў нялёгкіх умовах навучальнай ўстанова здолела захавацца і што менавіта ў ёй, дзе і цяпер ёсць частка душы Барыса Кіта, працягвае аднаўляцца памяць пра яго. Хай сабе пакуль што ў невялікім пакоі. Далейшы працяг — наперадзе, калі ў Навагрудку з'явіцца сапраўдны музей, у які захоча патрапіць не толькі люд з розных куткоў Беларусі, але і з усяго свету.

Падчас адкрыцця музейнага пакоя выступілі і сказалі цёплае слова пра Барыса Кіта — вучонага, грамадскага дзеяча, ганаровага грамадзяніна Навагрудка — прадстаўнікі Навагрудскага райвыканкама — начальнік ідэалагічнага аддзела Іван Грынь і начальнік аддзела адукацыі Галіна Міклашук.

Уладзіслаў ЛУКАШЭВІЧ

Загадка смерці Петруся Броўкі

(Са слоў брата Станіслава)

«Наша памяць — быццам мост пантонны, берагі лучае пад агнём і, прыняўшы груз тысячатонны, днём і ноччу ходзіць хадуном...» — напісаў у адным з вершаў Сцяпан Гаўрусёў. І сапраўды, наша памяць мае ўласціваць праз далёкія гады вяртаць у мінулае. Гэта як у тумане, але ўсё ж ідэш навомацак ад успаміну да успаміну, і дапамагае ў той хадзьбе наша маці Ядзя, шклянцкая прыгажуня і вялікая працаўніца. Ва ўспамінным калейдаскопе — расказы яе пра Петруся Броўку, нашага блізкага сваяка. Як на сённяшні розум — запісаць бы ўсё гэта на паперу, але ці да таго здасяцца даваму хлапчуку, калі яго больш усяго цікавілі суседскія сады...

Дык вось. Родная Броўкава сястра Феня была замукам за адзінакроўным братам нашай маці Ядзі Стасем Гінтофтам, і жылі яны, калі не памыляюся, у вёсцы Домжарычы, што за Бягомлем. Пасля вайны Стась з Феняй пры-

язджалі ў наша мястэчка паблізу Шклянцаў, нейкі час жылі разам з намі: хто ж яшчэ мог прытуліць пагарэлыяў, калі не блізкая радня. Жылося голадна, холадна, бацька наш Юзаф, Ядзін муж, выхаплены з блакадных шклянцкіх лясцоў і разам з аднавяскоўцамі вывезены ў Нямецчыну, толькі-толькі вярнуўся дадому, — быў, як цяпер кажуць, "остарбайтарам". Усім кагалам па грыбы-ягады хадзілі, збіралі па вясне лапуны па бульбянішчах, пяклі са шчавука горкі хлеб. Тым і перабіваліся.

Жыла разам з намі дачка Стасы і Фені Каця, пляменніца Петруся Броўкі. Гарэзлівае, ці не равесніца майго малодшага брата Эдзіка, яна ні на крок не адыходзіла ад нас, мы прыдумлялі розныя забавы, і ўсе пудоўныя шклянцкія мясціны былі нашыя. А праз колькі часу сям'я Гінтофтаў пакінула наша мястэчка, прыдбаўшы сабе хатніну на станцыі Неманічна пад Барысавам.

Броўкава пляменніца Каця Гінтофт, а сёння жыве ў Мінску. Калі памерла сястра нашай маці Галя Хмялеўская, я з горыччу прыехаў на пахаванне і пасля жалобнага стала Каця запрасіла мяне да сябе, дзе гаспяваў колькі дзён. Гаварка, Кацярына Станіславаўна згадала розныя Домжарыцка-шклянцкія гісторыі з маленства, аб прыездзе да іх роднага дзядзькі Стасы вядомага беларускага пісьменніка Пятра Усцінавіча Броўкі. Быў ён чалавек вельмі сціплы, дапамагаў сям'і матэрыяльна, любіў і ўмеў пагаварыць з вяскоўцамі. І журлылася Каця, калі раскавала пра апошнія дні паэта, яго смерць, пра што ў тагачаснай прэсе не пісалася. Тым больш што Пятруся Броўка меў неаблагоднае здароўе, не скардзіўся на сур'ёзныя хваробы.

А памёр ён пры такіх абставінах. Нейк здарыўся прыступ апендыцыту, і ў адной з балыніц Мінска яму зрабілі аперацыю. Папраўкі гэта не прынесла: Броўку рабілася горш і горш. Пры неадкладнай паўторнай аперацыі эскулапы выявілі ў яго жываце забыты пры першым хірургічным умяшанні тампон. Выратаваць хворага не змаглі: заражэнне крыві патушыла жыццё народнага паэта Пятра Усцінавіча Броўкі...

Запісаў Эдуард ЗУБРЫЦКІ

Рэдакцыя часопіса «Вясёлка» выказвае глыбокае спачуванне былому супрацоўніку, пісьменніку Алесю Камароўскаму з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа выказвае глыбокае спачуванне старшаму навуковаму супрацоўніку, пісьменніку Алесю Камароўскаму з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

Людка СІЛЬНОВА. Нарadzілася 20 сакавіка 1957 года ў горадзе Маладзечна. Скончыла філалагічны факультэт БДУ. Працуе ў Нацыянальнай бібліятэцы. Выдала кніжкі: "Ластаўка ляціць...", "Зеленавокія воі і іх прыгажуні". Аўтар эксперыментальных зборнікаў "Рысасловы" і "Агністыя дзьмухаўцы", "Крыштальевы сад". У вольны час займаецца выратаваннем кніг з тканіны і нетрадыцыйных матэрыялаў. Аўтарка персанальнай выстаўкі "Рыфмы колеру". Даўрэат прэміі Таварыства Вольных Літаратараў "Гліняны Вялес" (1995). Выйшаў у свет яе новы паэтычны зборнік "ЗАЧАРАВАНАЯ КРАІНА" (Мінск, выдавецтва "Лімарыус", 2007, адказны за выпуск М. Шыбоко, мастак М. Кірзеў, 200 ас., 160 стар.)

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІК:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі"

РВУ "Літаратура і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзясніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гіламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марцінівіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск, вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галoўны рэдактар, намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-95-62

крытыкі і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце: www.lim.by

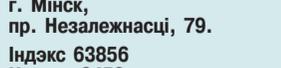
Пры перадруку просьба спасылца на "ЛіМ". Рукпісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе. Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозьвішча, поўнасьцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, асноўнае месца працы, зваротны адрас. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацыі. Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтру РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага ўнарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 63856
Наклад 3459
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк 30.07.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715
Заказ — 4079

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 08031

"Можна страціць Радзіму на яе ж зямлі, гаворачы яе мовай, удыхаючы паветра яе палёў і лясоў, слухаючы яе песні і мяркуючы, што любіш яе. Але справа ў тым, якою ты хочаш бачыць яе, якога шляху жадаеш ёй, чые інтарэсы, надзеі і прэтэнзіі адстойваеш яе імем".

Аляксандр ТВАРДОЎСКИ

Зусім нядаўна давялося пісаць пра зборнік А. Чобата "Край мой шчаслівы", і вось — кніжка Л. Сільновай "Зачараваная краіна". Назовы як бы з аднаго асацыятыўнага шэрага. Што ж іх яднае а што розніцы ці адасабляе?

У Чобата — гэта насамрэч краіна Беларусь, нават лепш было б сказаць, **Айчына**. А ў Сільновай — гэта няпэўны паэтычны аб'ект, **край душы**. І калі Чобат пакутуе праз любоў да Айчыны, то Сільнова захапляецца любоўю да краю сваёй паэзіі... Іх яднае суперажыванне з аб'ектам і суб'ектам іх любові (у Чобата — з **Беларуссю** — як з *дзгэнасцю*, а ў Сільновай — з **Паэзіяй** — як з *неабходнасцю*...)

З Алесь Чобата:

Бацькі зямля вялікая,
Маці зямля вялікая
Яблынай і калінай,
Пчольнікам звонкага ліпеня
На рэха нябёс перамножаная —
Нёманшчына.

Чужына не нам шчаслівей.
Жывем на такой — на звыклай,
Маўклівай і неўрадлівай...
Айчына вышэй за выбар.

З Людкі Сільновай:

Я пагару вам бяскоңцась кніг,
Не напісаўшы ніводнай з іх.
Увесь мой клопат — мае вы людцы! —
Да мёртвай паперы не дакрануцца!
Блакiт — сiней! Гармонiк — граi!
Жывi, струменься, дзiўны Краi!..

Як можа падацца на першы погляд, паэтычны свет кожнага аўтара розніцца тым, што адзін выяўляе і паказвае нам яго вонкавую абалонку, а другі — самое нутро... Аднак гэта абманлівае вызначэнне, бо *духоўная аўра* іх аб'ядноўвае. Зрэшты, давайце бліжэй спынімся на дзіўным **паэтычным Краі** Людкі Сільновай, каларыт якога наскрозь нацыянальны. І, безумоўна, жаночы дух лунае ў кожным чыста прыбраным яго закутку. Аўтар акцэнтуючы чытацкую ўвагу менавіта на жаночым ўспрыманні свету (хоць заўважым, што ні водгулле матрыярхату, ні перспектывай фемінізацыі паэтка асабліва не пераймаецца).

І за што мне такое шчасце —
Да Богае тайны прычасце?
Вочы, глядзіце і бачце!
Потым ужо наплачацеся.
Як я люблю, любы,
Стаяць на краі згубы
І вагацца паміж тым і гэтым —
Цьмяным і пэўным — светам!..

Дарэчы, вось як прадстаўляла Л. Сільнову, аўтар прадмовы да першай кніжкі паэтыкі "Ластаўка ляціць..." яе калега-равесніца Г. Булыка: "Аўтар вельмі падобны да сваіх твораў. І падабенства тое не вонкавае, а глыбіннае, адухоўлена адчувальнае. Так чалавек, да гліны, з якой чалавек лепіць гаршчок". Прыгожы, арыгінальны партрэт паэты ў інтэр'еры вечнага часу. А вось як тое ўяўляе сама Л. Сільнова:

З якога цеста
Зроблена паэтэса?
Пэўна, з галінак бэзавых,
На якіх усе шукаюць
цяпінлясткавых кветчак.
Ці нейкіх іншых ненармальнасцяў:
Хваробы альбо амаральнасці...
І кажуць, што праз гэта —
яны зрабляцца шчаслівымі,
Упэўненымі ў сваёй бездакорнасці і сіле...
Вось, мяркую, з якога цеста
Зроблена паэтэса.

Паэзія Людкі Сільновай — гэта паэзія рухомай, лёгкай і лёгкай (не ў сэнсе пустапарожняй, а ў сэнсе не абцяжаранай розным

грахоўным зямным гнётам) душы... Хоць, здараецца, яна спрабуе прыадкрыць перад чытачамі сваю складаную зямную існасьць, аднак, атрымаецца ўсё адно неадназначная выява:

За лостэрка свайго імя
Зазірнула аднойчы я.
Там — чорная фарба, срэбра і жак...
І Нехта з цвікамі ў моцных зубах...

Не думаю, што для некага з чытачоў, гэта стане ясным і цэльным паэтычным вобразам, хутчэй — віртуальнай раздвоенасцю зямнога і творчага чалавека ў адной асобе. Зрэшты, падобная будзённая дысгармонія — рэдкі выпадак у вершаванай плыні Л. Сільновай. **Зачараваны Край** яе помывае і летуценняў, які, на мой погляд, складаецца з дзвюх сумежных "тэрыторый" — Каханьня (любові) і Паэзіі (мовы). Менавіта гэтыя дзве тэмы пераважаюць у стыхійна-гарманічным кантэксце яе вершаванай творчасці. Перадусім спынімся на праблеме мовы, як папярэдніцы паэзіі. Рэдка хто да Сільновай, на маё меркаванне, у беларускім красным пісьменстве так вобразна-ўзнёсла пісаў пра родную мову, адасабляючыся ад яе адраджэнска-патрыятычных звыкла-традыцыйных матываў.

О мова беларуская! Дальбог,
Ты ўсіх п'явучых тайнаў каталог!
Каб нешта ўведаць, новае спазнаць,
Мне трэба — усяго толькі! — пазнаць
Праз столькі дзён, праз ланцугі гадоў
Адвечны вобраз, сілуэт без слоў...

Я перакананы, што да такой пяшчотна-цёплай мовы Сільновай, як да мацярынскіх грудзей, прыхіліцца ні адзін тутэйшы беларус, адарваўшыся нарэшце ад сілком укладзенай яму ў вусны трасянікі, нібы ад абманнай пустышкі... Гэта і ёсць творчы падыход да слова, той метада, пра які, падражачучы М. Багдановічу, яна піша:

Мастацтва, ты адзіная мана,
Якую дух прымае, п'е да гна!..
І калі ісціна на свеце ёсць,
Хай вый'е гэты келіх Ягамосць!

Адчувальна (і візуальна заўважна), што ў Людкі Сільновай — кароткае паэтычнае дыханне, а можна без крыўды сказаць, імгненна жаночая думка, што абсалютна не азначае заганаўнасці яе паэтыкі. Калі паэту хапае шасці-васьмі радкоў, каб выказаць вычуванні пэўнага жыццёвага моманту, альбо свайго стаўлення да той ці іншай зямной дзеі, то ці варта доўжыць "спыненнае імгненне"?

О як хораша ноччу не спаць,
І прыгожыя вершы пісаць,
І загортваць канваліі сноў
У паперчыны хрусткія слоў!
І заснуць сярод кветак навек,
І забыцца, што ты — чалавек..

Мне, прынамсі, імпануе адметная прага паэтыкі — не так выгалабіць і прыўнесці ў родную мову сваё адмысловае слова, як абгрэць у ёй сіратліва-забытыя і скаладзельны старажытныя словы сваіх продкаў. І каму як не Л. Сільновай, адной са старэйшых супрацоўніц Нацыянальнай бібліятэкі нашай краіны, вымагацца над такой задачай, пралангуючы далейшае жыццё і магчымы росквіт беларускай мовы! Таму амаль натуральна, без адчування знешняга ўціску чуоцца наступныя яе вершаваныя радкі:

Наша слова — наша і не наша.
Яно ўсіхняе і нічыё.
Яно цешыць, яно вабіць-страша,
Яно — мора, гэта слова наша...
Я — у дзюбцы прынясу сваё.

І ўжо зусім нешта хлебнікаўскае ўгадваецца ў наступных строфах-замовах:

Мой вершык! Ты — спружына,
Ты сціснутая моц!
Не вынік ты — прычына!
І хвалевае плоць
Твая — як Выбух першы:
Ён даў у свет жыццё,
Гісторыю... О вершы!
О светаадкрыццё!

І нарэшце — Любоў. Без якой паэзію ўявіць, бадай, немагчыма. Тут маецца на ўвазе найперш агульначалавечае пачуццё, дзякуючы якому выводзіцца людскі свет, нераў-

нуючы як новае неаперанае жыццё... Хоць, як ні дзіўна, Л. Сільнова, часам, паэзію можа па-пушкінску і "алгебрай паверыць". І не раз і не два, а сем... каб сказаць, як адрэзаць. Нездарма колісь выходзіў у яе ледзь не самапальным чынам зборнічак "Рысасловы", дзе чытачу больш "гаварылі" яе графічна-штрыхавыя малюнкi, чым словы з надпісаў пад імі... Ну і як пацвярдженне яе еўклідаўскай захопленасці можна працытаваць наступны кароткі верш:

О жыццё, напітак багоў,
Мёг, наліты да берагоў!
Як ні зірну — усё бачу ў паветры я
Сотаў духмяную геаметрыю...

А што тычыцца самога каханьня, то пра яго вершы ў Сільновай найбольш удалыя і праніклівыя, у іх больш таемства і дзівос, чым бывае ў любові насамрэч...А ўзвышэнне прыземленага падуладна толькі боскім абраннікам слова... Ну вось, скажам, як гэтыя радкі:

На нашым зялёным ложку —
Рамонкі, званочки, валошкі...
Мы згубіліся ў дзікім полі,
Дзве стралы, два індзейцы вольных.
І ніхто ў высокай траве
Нас не ўбачыць. Не пазаве.
— Любая, у тваіх валасах
Заблудзіўся мядовы пах...
— Мілы, па тваёй назе
божая кароўка паўзе...

Нярэдка паэтка, як творца, спрабуе нават патлумачыць чытачу нетлумачальнае — саму сутнасць уласнай паэзіі. Прынамсі, гэта цікава. Не адкрыццё, вядома, але як і самае каханне — гэта пераход чалавека з аднаго стану светаадчування ў іншы, сумежны з ім (як выхад з атмасферы зямнога прыцягнення ў бязважкі Космас)...

Я люблю тваё дыханне —
Рытм прыроды і каханьня!
Назіраць прыцішана,
Як Сусвет твой дыхае...

Паэтка дае і больш даступныя афарыстычныя вызначэнні гэтага духоўнага працягнення: "Дзве любімых існасці / Каханьня: протнасць і магiчнасць". І ўсё ж, нават пры такім адмысловым варыянце яго выбудовы, свет паэзіі Людмілы Сільновай не ідэальны; скажу інакш, мне падаецца, што гэты зямны свет, у якім мы з ёй жывём, ёю, нераўнуючы як варажбіткай, **зачароўваецца** (замаўляецца-загаворваецца) да такой паэтычна-вобразнай ступені, што яго мастацкае адкрыццё адбываецца праз тое самае гумілеўскае "шостае пачуццё":

Как мальчик, игры позабыв свои,
Следит порой
за девичьим купаньем
И, ничего не зная о любви,
Всё ж мучится
таинственным желаньем,
Как некогда в разросшихся хвощах
Ревела от сознания и бессилья
Тварь скользкая, почуя на плечах
Ещё не появившиеся крылья...

Але чытаючы гэтую кніжку і суперажываючы разам з аўтарам, спатыкаючыся і збіваючы дыханне, разрываючы "сухажылля пачуццяў", мы, урэшце, знаходзім самотна-шчымылівае паразуменне з яе паэтычным светам, застаючыся сам-насам з даўнім купалаўскім спадзяваннем "людзмі звацца" у гэтай Зачараванай Краіне... Адчуецца гэты салодкі боль яе карэнай грамадзянкі:

Ведай, мілы, — і я
Тысячу кніг прызываю ў сведкі! —
Гэтак доўга стаяць
Заўсёды твае кветкі!
Скажы, Багдановіч?
Купала пацвердзі!
Згадзіся Сяргей Палуян...
Так дзіўна доўга каханага кветкі
Заўсёды стаяць!
І раптам агорне,
як сум, адкрыццё:
Даўжэй, чым, бывае,
паэта жыццё...

І тут наўрад ці што пераменіш, бо такі ўжо вырак Паэты пад гэтым небам...

ЛеГАЛ